

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH-İ MUHASARA-İ NİŞ VE FETH-İ ADAKALE (1737)

(TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRME)

Hazırlayan

Nuray KALELİ

TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Songül ÇOLAK

TOKAT-2019

T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH-İ MUHASARA-İ NİŞ VE FETH-İ ADAKALE(1737)
(TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRME)

Hazırlayan
Nuray KALELİ

TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Songül ÇOLAK

TOKAT-2019

TARİH-İ MUHASARA-İ NİŞ VE FETH-İ ADAKALE (1737)
(TRANSKRİPSİYON VE DEĞERLENDİRMESİ)

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 4 / 11 / 2019

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)

İmzası

Başkan :

Üye :

Üye :

Bu tez, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 18.../10.../2019 tarih ve 67...03 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü:

Prof. Dr. İlhan EROĞLU
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Hazırlamıő olduğum tezin her aőamasında beni yönlendiren ve bu süreçte benden yardımını esirgemeyen saygıdeğer danıőmanım Prof. Dr. Songül ÇOLAK'a, değerli hocalarım Prof. Dr. Ali AÇIKEL ve öğretim üyesi İbrahim AYKUN'a; çalışmamın teslim edilmesinde desteğini esirgemeyen Doc. Dr. İsmet TÜRKMEN'e bu süreçte yanımda olan kıymetli aileme minnetlerimi sunar, en içten dileklerle teşekkür ederim.

ÖZET

Tarihi olayların aydınlatılmasında ve günümüzde daha iyi anlaşılabilmesinde yazma eserler oldukça önemlidir. Böylesi önemli eserlerden azami derecede faydalanabilmenin yolu onları tespit ve tertip ile hizmete sunmaktan geçmektedir.

Bu tez çalışmasında TBMM Kütüphanesi MF NO:1003'te kayıtlı bulunan *Tarih-i Muhasara-i Niş ve Feth-i Adakale* isimli yazmanın transkripsiyonu yapılmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde Osmanlı Devleti'nin Balkan politikası hakkında bilgiler verilmiş, ikinci bölümde Balkan politikası bağlamında Niş'in ve Adakale'nin tarihsel süreçteki yerine değinilmiş, üçüncü bölümde ise eserin tanıtılması ve transkripsiyonu yapılmıştır. Son olarak eserin tıpkıbasımı ve eklere yer verilmiştir.

Tarih-i Muhasara-i Niş ve Feth-i Adakale isimli yazma eser Niş'in kuşatılma ve Adakale'nin fetih sürecini anlatan birinci elden bir kaynak olması bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Balkanlar, Tarih-i Muhasara-i Niş Feth-i Adakale

ABSTRACT

The manuscripts are quite important to illuminate historical events and to understand fairly in the present day. The greatest way of benefit from these important events is to identify and organize them.

In this thesis, it is transcribed Tarih-i Muhasara-i Niş Ve Feth-i Adakale which is registered in MF no: 1003 in the Library of Grand National Assembly of Turkey. The first part of this work, it is given informations about the Balkan policy of Ottoman Empire. The second part of it, it is referred to historical place of Niş and Adakale during historical process. In the third part it is presented and transcribed of the work. Finally, it is given facsimile of the work and supplements.

The manuscripts of Tarih-i Muhasara-i Niş ve Feth-i Adakale is important because it is first hand source which tells process of conquest.

Key Words: Ottoman Empire, Balkans, Tarih-i Muhasara-i Niş and Feth-i Adakale

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR	v
TDV: Türk Diyanet Vakfı	v
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	3
OSMANLI DEVLETİ'NİN BALKAN POLİTİKASI	3
II. BÖLÜM	10
NİŞ VE ADAKALE'NİN OSMANLI HÂKİMİYETİNE.....	10
GİRİŞİ.....	10
A) Niş Şehrine Genel Bir Bakış	10
1) Osmanlı Hâkimiyetinden Önce Niş	10
2) Osmanlı Hâkimiyetinde Niş.....	13
B)Adakale'ye Genel Bir Bakış	19
1) Osmanlı Hâkimiyetinden Önce Adakale	19
2) Osmanlı Hâkimiyetinde Adakale.....	21
III. BÖLÜM.....	28
TARİH-İ MUHASAR-I NİŞ VE FETH-İ ADAKALE (1737).....	28
A. Eserin Tanıtılması	28
1. Müellife Dair	28
2. Esere Dair.....	28
3. Eserin Muhtevası.....	28
B) ESERİN TRANSKRİPSİYONU	31
SONUÇ.....	48
BİBLOGRAFYA.....	50
EKLER.....	54
EK 1.....	54
ÖZGEÇMİŞ.....	84

KISALTMALAR

a.g.e: Adı geçen eser

a.g.m: Adı geçen makale

a.g.md: Adı geçen madde

a.g.t: Adı geçen tez

Bkz: Bakınız

Bs: Baskı

C: Cilt

çev: çeviren

Ed: Editör

Der: Derleyen

Hızl: Hazırlayan

DİA: Diyanet İslam Ansiklopedisi

S: Sayı

s: Sayfa

sad: Sadeleştiren

Sr: Satır

TTK: Türk Tarih Kurumu

Tarih-i Niş ve Feth-i Adakale: Tarih-i Muhasara-i Niş ve Feth-i Adakale

Vr: Varak

Vd: ve diğerleri

MEB: Milli Eğitim Basımevi

TDV: Türk Diyanet Vakfı

GİRİŞ

Bilimsel tarih araştırmalarında ana kaynak olarak kullanılan eserler çoğunlukla arşivlerden temin edilmektedir. Çalışmamızın ana kaynağını oluşturan ve anonim bir eser olan *Tarih-i Muhasara-i Niş ve Feth-i Adakale* isimli kaynakta TBMM Kütüphanesi'ne kayıtlı bir el yazmadır.¹ Müellifi bilinmeyen, ancak 1737 yılında kaleme alındığı belirtilen söz konusu eserin transkripsiyonu ve değerlendirmesi bu çalışmanın esasını oluşturmaktadır. Üç bölümden oluşan çalışmamızda; birinci bölümde Osmanlı Devleti'nin Balkan politikasına, ikinci bölümde Niş ve Adakale'nin genel durumuna ve fethine üçüncü bölümde ise eserin transkripsiyon ve değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Bu bağlamda söz konusu ettiğimiz üzere tezimizin birinci bölümünde; Balkanların coğrafi konumuna, Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya geçişte kendileri için stratejik bir öneme sahip olan bu bölgenin ele geçirilme sürecine değinilmiştir. Orhan Bey döneminde Çimpe kalesinin alınmasıyla Osmanlılar Rumeli'ye ilk kez ayak basmış ve Osmanlıların bölgede uyguladıkları iskân ve istimalet politikaları neticesinde Balkanlar'a yerleşmesi kolaylaşmıştır. Fatih Sultan Mehmed döneminde ise Balkanlarda tam olarak Osmanlı hâkimiyeti sağlanmıştır. Ancak 1683 II. Viyana kuşatmasından sonra Osmanlıların bölgedeki hâkimiyeti azalmış, Fransız İhtilalinden sonra ortaya çıkan milliyetçilik akımının etkisiyle bölgede milliyetçi ayaklanmalar baş göstermiştir. XIX. yüzyıla gelindiğinde ise bölgede Osmanlı Devleti'nden kopmalar başlamıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde; Niş ve Adakale'nin coğrafyası, tarihi süreç içerisinde Osmanlı hâkimiyetine geçişine değinilmiştir. Bu bağlamda Niş'in kuşatılması ve Adakale'nin fethi süreci yazma eserimizden yararlanılarak aydınlatılmaya çalışılmıştır. Yazma eserde özellikle askerlerin sefer öncesi yaptıkları hazırlıklar, askerlerin moral ve motivasyonlarını artıran övgü dolu sözlere dair bilgiler müellif tarafından aktarılmıştır.

Eserimizin üçüncü bölümünde; ilk aşamada *Tarih -i Muhasara-i Niş ve Feth-i Adakale* adlı eserin transkripsiyonu gerçekleştirilmiştir. Çalışma öncesi geniş bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Tarama sonucunda *Tarih -i Muhasara-i Niş ve Feth-i*

¹Anonim, *Tarih-i Muhasara-i Niş ve Feth-i Adakale (1737)*, TBMM Kütüphanesi, MF No.1003, (İleride, *Tarih-i Niş ve Feth-i Adakale* olarak kullanılacaktır.)

Adakale adlı el yazmanın -Niş ve Adakale'yi esas alan akademik çalışmalarda kaynak olarak kullanılmakla beraber²- müstakil bir neşrinin yapılmadığını gördük. Tarih biliminin statik değil değişebilen bir bilim olduğu ve Tarih araştırmalarında ufak sayılan bir bilgi kırıntısının bilinen bir gerçeği aksine döndürebileceği fikrinden hareketle el yazmanın transkripsiyonunu ve değerlendirmesini yapmayı uygun bulduk. Eserin transkripsiyonu yapılırken orijinalliğinin korunmasına gayret edilmiştir. Metinde okunamayan kısımlar (...) ile gösterilmiş, *vr.5a*'nın kenarına eklenmiş kısım eksik olduğundan ve anlam bütünlüğü bulunmadığından transkripsiyon dışı bırakılmıştır.

Çalışmamızın temel amacı; *Tarih-i Muhasara-i Niş ve Feth-i Adakale* adlı yazma eserin transkripsiyon ve değerlendirmesini yapmak, bu bağlamda 18. Yüzyıl Osmanlı tarihine bir kaynak olarak literatüre kazandırmak ve araştırmacıların hizmetine sunmaktır.

²İlhan Ekinci, *Tuna Komisyonu ve Tuna'da Ticaret (1856-1883)*, Basılmamış Doktora Tezi, Samsun, 1998.

I. BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ'NİN BALKAN POLİTİKASI

Türk tarihinin ayrılmaz bir parçası olan Balkan yarımadası tarihi bir bölge olarak güneyde Akdeniz ile sınırlanır. Batısında, Adriyatik denizi, kuzeyinde ise Tuna ırmağı sınır olarak yer almaktadır.³ Ayrıca bölge yüzyıllar boyunca farklı sosyal-ekonomik bir düzene sahip değişik etnik, kültürel, linguistik grupların bir arada yaşadığı bir coğrafya olmuştur. IV. yüzyıldan itibaren bölgeye Türk kavimlerinin göçü başlamıştır.⁴ Dolayısıyla Balkanlardaki Türk varlığının başlangıcı genel kanının aksine Osmanlı döneminden çok öncelere dayanmaktadır. İlk olarak Hun Türkleriyle başlayan bu varoluş, Orta Asya'dan başlayıp Karadeniz'in kuzeyinden göç eden çeşitli Türk boylarıyla devam etmiştir. Doğudan, Asya'nın içinden, Karadeniz'in kuzeyinden kitleler halinde gelen göçebe Türk kavimlerinin bazıları bölgedeki yerli halkla karışırken, bazıları da Balkanların kuzeydoğusunda güçlü devletler kurmuşlardır.⁵

Osmanlıların on dördüncü yüzyılın hemen başında Kuzeybatı Anadolu'da ortaya çıkması sadece Anadolu'nun kaderini değil, Balkan coğrafyasının da tarihini ve sınırlarını değiştirmiştir. Osmanlılar bunu yaparken çift taraflı bir strateji takip etmişlerdir. Bir yandan Orta ve Batı Anadolu'nun Müslüman Türk beylikleriyle mücadelesini sürdürürken diğer yandan Rumeli'ye⁶ geçerek Balkan topraklarını fetih politikaları içerisine dâhil etmiştir. Osmanlıların Balkan topraklarını fetih stratejileri farklı unsurları içermiştir. İlk başta klasik fetih yöntemi olarak benimsenen savaş daha sonra Bizans İmparatorluğu içindeki taht kavgalarına karışma, yerel hanedanlarla kurulan evlilik bağları gibi farklı yöntemlerle desteklenmiş ve Balkanlar'da Osmanlı hâkimiyeti sağlanmaya çalışılmıştır.⁷

³Halil İnalçık, "Türkler ve Balkanlar", *Balkanlarda İslam Miladı Dolmayan Umut*, C. 2, Tika yayınları Ankara, 2016, s.17-18.

⁴Fatma Rodoplu, "Türklerin Balkanlardaki Manevi Nüfusu Olan Şeyh Ve Dervişlerin Önemi: Demir Baba Örneği" *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi* Cilt/ Volume 2, Sayı/Number 2, Aralık/December 2013, s.116.

⁵Ali Ahmet Beyoğlu, *Avrupa Hun İmparatorluğu*, TTK, Ankara, 2001, s. 2 , İnalçık, *a.g.m.*, s.15.

⁶Rumeli: Osmanlıların Balkan Yarımadasına verdikleri coğrafi isimdir. Aynı zamanda bir bölgeyi içine bir alan ve Osmanlı eyaletinin adıdır. Adnan Adıvar, "Rumeli", *İslam Ansiklopedisi*, C. IX, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1964, s. 766.

⁷Haldun Eroğlu, "Osmanlı-Sırp İlişkileri (1347-1521)", *OTAM*, 41/Bahar-2017, Ankara, s. 80-81., Eroğlu, *Osmanlılar: Devlet ve Hâkimiyet*, Bilge Kültür Sanat; İstanbul, 2016, s. 111-125.

Bizans İmparatorluğundaki taht mücadelelerine ilk Osmanlı desteği Orhan Bey (1326-1362) döneminde gerçekleşmiştir. Kantakuzenos'un imparatorluğunu kabul etmeyen Edirne ve İstanbul'daki Doğu Romalılar ile Kantakuzenos arasındaki mücadelede vasi Kantakuzenos, Aydınoğlu Umur Bey'den yardım talep etmiş ve bu yardımla ilk tehlikeyi atlattır. Daha sonraki süreçte Kantakuzenos Umur Bey'den tekrar yardım istemiş, Umur Bey ise İzmir'in Latinler tarafından işgal edilip donanmasının yakılmasından dolayı kendisine yardım edemeyeceğini belirterek Orhan Bey ile ittifak yapmasını tavsiye etmiştir. Böylece Osmanlı-Bizans İttifakı gerçekleşmiştir.⁸ Orhan Bey'in 1347 yılındaki yardımıyla Kantakuzenos küçük İonnes ile beraber İstanbul'a gelerek imparatorluğunu ilan etmiştir.⁹ Orhan Bey'in bu stratejisi Osmanlıların Rumeli'de yapacağı fetihlere zemin hazırlamıştır. Bunun en önemli göstergesi Osmanlı Devleti'nin yardımlarına karşılık 1353 yılında Çimpe kalesinin kendilerine verilmesiyle Osmanlıların Rumeli'ye geçişinin başlamasıdır.¹⁰ Edirne'nin fethedilerek, devletin başkenti ilan edilmesinden sonra Osmanlılar Rumeli'yi gerçek yurtları saymaya başlamışlardır ve 14. yüzyılda Balkanlar'da yoğun bir Türk iskân kendini göstermeye başlamıştır.¹¹

İskân genel olarak bir coğrafyadaki insanların başka bir coğrafyaya nakil edilmesi ve o bölgeye yerleştirilmesi anlamına gelir.¹² Osmanlı Devleti iskân siyasetiyle hem kendi nüfuzunu tesis etmeyi hem de Rumeli'yi bir Türk yurdu haline getirmeyi amaçlamıştır.¹³ Osmanlı Devleti fethettiği topraklarda bir istila faaliyetine girişmemiş aksine bu topraklarda kalıcı olmak için çeşitli girişimlerde bulunmuştur.¹⁴ Bu girişimlerin başında Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da uzun bir dönem hüküm sürmesinde uyguladığı millet sistemi gelmektedir. Özellikle Fatih Sultan Mehmed

⁸İ.Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, TTK. yay., Ankara, 2003, s. 134.

⁹İnalçık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", *Türkler*, Sayı: 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 83-84.

¹⁰Eroğlu, *a.g.m.*, s. 83., Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 137.

¹¹İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ*, Yapı Kredi Yay. (YKD), İstanbul, 2009, s. 17, Bkz., Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. I, TTK. Yay. Ankara, 1994, s. 133-134.

¹²Yusuf Halaçoğlu, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu İskân Siyaseti ve Aşiretlerin İskânı*, TTK Yay., Ankara 1997, s. 1; Ayrıca Bkz. Ferit Develioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara, Aydın Kitabevi 2013, s. 539, Şemsettin Sami, "İskan" *Kamus-i Turki*, Dersaadet: İkdam Matbaası H. 1317 (N. 1899), s. 111; Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, İstanbul, Paradigma yay., 2011, s. 355.

¹³Halaçoğlu, "XVI. Yüzyılda Sosyal-Ekonomik Demografik Bakımdan Balkanlar'da Bazı Osmanlı Şehirleri", *Bellekten*, C. LIII, S. 207-208, Ağustos-Eylül, 1989, s. 637-638.

¹⁴ Halaçoğlu, *a.g.e.*, s. 1.

döneminden itibaren uygulanmaya çalışılan hoşgörü politikasına dayalı bu sisteme göre; dil, din, ırk farkı gözetmeksizin Osmanlı ülkesinde yaşayan diğer topluluklar asırlarca Osmanlı topraklarında varlıklarını sürdürmüşlerdir.¹⁵ Osmanlı Devleti'nin uygulamış olduğu fetih ve iskân politikası sonucunda; Tuna Nehrinin güneyinden, Balkanlardan Ege kıyılarına kadar olan coğrafya “Osmanlı Rumelisi” olarak adlandırılmış ve Osmanlı Devleti Rumeli’de beş asırdan fazla hüküm sürmüştür.¹⁶ Bu bağlamda Osmanlıların Balkanlar’daki mevcudiyetini; Balkanlar’da ilerleyiş ve hâkimiyet dönemi (1354-1683); hâkimiyetin zayıflaması ve gerileyiş dönemi (1683-1821); hâkimiyetin yıkılışı ve Balkan topraklarından çekilme dönemi olmak üzere (1821-1913) üç döneme ayırmak mümkündür.¹⁷

Kosova Zaferi (1389) ile Osmanlıların Tuna boylarına kadar dayanan sınırı kesinlik kazanmıştır.¹⁸ Kosova Zaferinden sonra Türk fetih hareketleri Güney Balkanlar’da genişleyerek Makedonya, Sırbistan, Arnavutluk ve Bosna’ya kadar uzanmıştır.¹⁹ Haçlı ordularının 1444 yılında Varna Savaşı’nda yenilgiye uğratılmasıyla, Osmanlıların Rumeli de ilerleyişi tam olarak sağlanmıştır.²⁰ Osmanlı Devleti’nin Balkanlarda yayılışında kılıç kadar, belki de ondan daha fazla etkili olan politika istimâlet politikası olmuştur. Osmanlı kaynaklarında siyasi bir terim olarak kullanılan “istemâlet”, kendine meylettirme kendi tarafına kazanma anlamlarına gelmektedir. Osmanlı Sultanları bir yeri ilhak etmeden önce uç dedikleri serhat bölgelerine gaza akınları düzenleyerek sınır ötesindeki halkın direnme gücünü kırma sonra da o devlet veya halkı istimâlet yoluyla kendilerine yaklaştırma yolunu izlemişlerdir.²¹

Osmanlı Devleti, 15. yüzyılın sonuna gelindiğinde büyük bir imparatorluğa dönüşmüş bulunuyordu. Bu büyük imparatorluk için Balkanlar şu sebeplerden dolayı önemli bir bölgeydi: Balkan topraklarının güvenliği ve muhafazası Osmanlı Devleti’nin güvenliği ve muhafazası demektir. Bölgenin tarımsal ve hayvansal ürünleri Edirne,

¹⁵Cevdet Küçük, “Millet Sistemi”, *Osmanlı*, C. IV, Yeni Türkiye yay., Ankara, 1999-2014, s. 210.

¹⁶P-L İnciciyan, H-D Andreasyan, “Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 2-3, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1974, s. 11-14.

¹⁷Caner Sancaktar, “Balkanlarda Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası”, *Ege Stratejik Araştırmaları Dergisi*, C. 2, Sayı. 2, İzmir, 2011, s. 29.

¹⁸Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 257.

¹⁹Mehmet İnbaşı “Balkanlarda Osmanlı Hakimiyeti ve İskan Siyaseti”, *Türkler*, C. IV, Ed. Salim Koca vd., Ankara Yeni Türkiye Yay., 2002, s. 156.

²⁰Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 436-439.

²¹İnalçık, “Osmanlı Döneminde Balkanlar Tarihi Üzerinde Yeni Araştırmalar”, *GAMER/I*, 1, 2012, s. 3.

İstanbul, Selanik ve Bursa gibi kalabalık kentlerin ve ordunun ihtiyaçlarını karşılamaktaydı. Bölgenin zengin kentleri Osmanlı hazinesi için önemli gelir kaynaklarındandı. Balkanlar Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde Devşirme sisteminin en fazla uygulandığı bölgeydi. Ayrıca Balkanlar Avrupa ile Osmanlı arasında teknoloji, bilgi ve iletişim köprüsü olup 1453'de İstanbul'un fethiyle, İmparatorluğun merkezi olan İstanbul'u Avrupa'ya karşı koruyan "ileri karakol" konumunda stratejik bir öneme sahipti. Kanuni Sultan Süleyman döneminde (1520-1566) Osmanlı orduları tarafından 1521 yılında Sırpların başkenti Belgrad ve bir yıl sonra da Rodos fetih edilmiştir. Osmanlı orduları 1526 yılında Macar ordularını mağlup etmiş, Mohaç Zaferi'ni önemli fetihler takip etmiştir. Osmanlıların bölgedeki hâkimiyeti 1683 II. Viyana bozgununa kadar devam etmiş, bu yenilgiden sonra bölgedeki hâkimiyeti zayıflamıştır. Bundan sonra Balkanlar'daki üstünlük adım adım Avusturya ve Rusya'ya geçmeye başlamıştır.²²

1699 yılında imzalanan Karlofça Antlaşması'yla birlikte Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki ilerlemesi durmuş, Karlofça Antlaşması'ndan sonra bu antlaşmaya paralel olarak 13 Temmuz 1700'de İstanbul'da Osmanlı-Rus antlaşması imzalanmıştır.²³ 1768-1774 Osmanlı-Rus savaşına son veren Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan itibaren Osmanlı topraklarında yaşayan Ortodoksların koruyucusu Slavların kurtarıcısı rolünü üstlenen Rusya ile I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sürecek olan bir dizi yoğun savaşlar dönemi başlamıştır.²⁴ XVIII. yüzyılın ikinci yarısının başlarına kadar bir Osmanlı iç denizi olan Karadeniz'e Küçük Kaynarca Antlaşması ile Rusya'nın ulaşması ve bir süre sonra da Kırım'a yerleşmesi, Karadeniz'in bu niteliğine son vermiştir. 1774 yılından itibaren Karadeniz Osmanlı İmparatorluğu için bir tehlike kaynağı haline gelmiştir.²⁵

Fransız İhtilaliyle ortaya çıkan fikirlerin XIX. yüzyılın başlarından itibaren Osmanlı toplumunun arasında yavaş yavaş yayılması üzerine Sırp, Rum, Romen, Bulgar ve Ermeniler'de milliyetçilik hareketleri güçlenmiş ve bunlar Osmanlı

²²Sancaktar, *a.g.m.*, s. 28-31.

²³Hakkı Dursun Yıldız, *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. XI, Çağ Yay., İstanbul, 1993, s. 218., Sancaktar, *a.g.m.*, s. 30-31.

²⁴ Kemal Beydilli, "Rusya", *DİA*, C. XXXV, T.D.V Yay., İstanbul, 2008, s. 263.

²⁵Yıldız, *a.g.e.*, s.179-180.

İmparatorluğu'ndan ayrılarak bağımsız devletler kurmak için ayaklanmaya başlamışlardır.²⁶

XIX. yüzyıl Balkan halkları için milli kimliğin inşası, milliyetçiliğin yayılması ve milliyetçi-ayrılıkçı ayaklanmaların gelişmesi dönemi olmuştur. Bu milli uyanışın temel sebeplerinin; 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Balkan ülkelerinde ticaret ve imalat ile uğraşan bir burjuva sınıfının ortaya çıkması, toprak beylerinin (özel çiftlik sahipleri) Osmanlı merkezi yönetimi karşısında güçlenmesi, zengin aile çocuklarının Batı Avrupa üniversitelerinde eğitim görüp milliyetçi ve liberal düşüncelerle tanışmaları., Fransız Devrimi ardından Napolyon'un Balkanlar'a milliyetçi ve liberal düşünceleri yaymaya çalışması, 18. ve 19. yüzyıllar boyunca Balkan köylülerinin yoksullaşması ve bundan dolayı Osmanlı yönetimine tepki gösterip kendi ulus-devletlerini kurmak için mücadeleye girişmeleri, Balkan kiliselerinin ve din adamlarının milliyetçiliği desteklemeleri, yaymaları ve ayrılıkçı hareketlere destek vermeleri, Osmanlı merkezi yönetiminin Balkanlar üzerindeki otoritesini yitirmesi ve böylece bölgede bir otorite boşluğunun ortaya çıkması, Avrupalı büyük güçlerin Balkanlar'a hâkim olmaya çalışması ve bu amaçla bölgedeki milliyetçi-ayrılıkçı grupları desteklemeleri olduğu söylenebilir.²⁷

XIX. yüzyılda Balkan milliyetçiliği ilk olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda Sırp, Yunan, Bulgar ve Romen gibi Hıristiyan etnik unsurlar arasında baş göstermiştir.²⁸ Rusya XIX. yüzyıl sonuna doğru Balkanlar'da gücünü artırmak için panslavizm ve panortodoks politikalarını uygulamaya koymuştur.²⁹ Panslavizm politikası bütün Slavları bir çatı altında toplama amacı gütmektedir. "XIX.yüzyıl başlarında ortaya çıkan bu düşünce üzerinde ayrıca Fransız İhtilalinin getirdiği milliyetçilik akımı da etkili olmuş, bunun sonucu olarak Slavcılık düşüncesi, Rusya'nın dışında Avusturya-Alman egemenliği altında yaşayan ve Slav kökünden gelen topluluklarda bu egemenliğe bir

²⁶Nedim İpek, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, TTK. Yay., 2.bs. Ankara, 1999, s. 2.

²⁷Sancaktar, *a.g.m.*, s.32. Bkz., Meltem Begüm Saatçi, "Balkan Ulusçuluklarına Dair Bir Değerlendirme: Farklı Uluslar Farklı Usüller", *Karadeniz Araştırmaları*, C. 6, S. 23, Güz 2009, s.13-28.

²⁸Nuray Bozbora, "Arnavut Milliyetçiliğinin Gelişimi", *Balkanlar El Kitabı Tarih*, C. I, der. Osman Karatay - Bilgehan A. Gökdağ, Araştırma ve Kültür Vakfı, İstanbul, ts., s. 568.

²⁹Saatçi, "XIX. Yüzyıl Sonunda Makedonya Sorunu ve Makedonya'da Kurulan Örgütler" *Türkler*, C. XIII, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 110.

tepki olarak gelişmiştir. Bu akım başlangıçta felsefi ve edebi bir karakter taşımakta iken, sonradan siyasi bir akım haline gelmiştir.³⁰

1840'lı yıllarda bütün Balkan Slavlarını Çarlığın yönetiminde birleştirmek amacıyla panslavist akım yoğunlaştırıldı. Aynı zamanda bütün Ortodoksları Çarlığın himayesine sokma yolunda da girişimler artırıldı. Balkan halkların bağımsızlık değil de Rus idaresi altında birleştirmeyi hedefleyen bu çabaların sonucunda, 1848'de Macar, Leh ve Sırp ulusçularına karşı Avusturya ile Rusya, Eflak ve Boğdanlılara karşı Rusya ile Osmanlı Devleti birlikte bastırma hareketi düzenlediler.³¹ 1856'dan sonraki yıllarda Rumeli ile ilgili siyasi rol oynayan en önemli faktörlerden biri panslavizm olmuştur. Kırım Savaşı'ndan sonra gittikçe güçlenen panslavizm, yalnız Rus devlet yönetimini derinden etkilemekle kalmadı, panslavistler aynı zamanda Rus devlet mekanizmasının kilit noktalarını da ele geçirmişlerdir. Kırım Savaşı'ndan sonraki yıllarda Rumeli'de panslavizmin resmi kadrosu tamamlanmıştır. XIX. yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde ise Rumeli'de Slavlık meseleleri artık patlak vermeye başlamıştır.³²

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı Avrupa'da bozulan kuvvet dengelerinin doğal bir sonucu olmuş, Balkanlar'da patlayan Sırp, Karadağ ve Bulgar isyanları, dini dayanışma yanında siyaseten panslavist programı da uygulama aşamasına sokmuştur. Rusya bütün Avrupa'nın karşı çıkmasına rağmen önce kendi istediği şekilde Ayastefanos'ta ve sonuçta Berlin'de yapılan barış antlaşmasıyla (1878) Romanya adıyla ortaya çıkan Tuna prenslikleri dahil olmak üzere bu üç devletin bağımsız olmasını sağlamıştır. 3 Mart 1878'de imzalanan Ayastefanos Antlaşması ile Rusya amacına ulaşmasına rağmen özellikle İngiltere ve Avusturya'nın antlaşmaya itirazları sonucunda toplanan Berlin Kongresi ve yapılan barış antlaşması ile Rusya'nın Osmanlı mirasına tek başına sahip çıkamayacağı görülmüştür.³³

“XIX. yüzyılın başlarından itibaren, Sırp lar arasında başlayan milliyetçilik akımları ve farklı dönemlerde yapılan Osmanlı-Rus savaşları sonucunda yapılan antlaşmalara Rusya'nın koyduğu şartlar, Sırbistan'da yeni bağımsız bir devletin

³⁰Yıldız, *a.g.e.*, s. 512., Ayrıca Bkz. Bilal N. Şimşir, *Rumeli'den Türk Göçleri*, C. II, TTK. Yay., Ankara, 1989, s. 34.

³¹Orhan Koloğlu, *Balkanlar*, Eren Yay., İstanbul, s. 78.

³²Şimşir, *a.g.e.*, s. 42-43.

³³Beydilli, *a.g.md.*, s. 258-264.

kurulmasının yolunu açmış. Özellikle 1829 Edirne Antlaşması'nın getirdiği hükümler Osmanlı Devleti'nin Sırbistan üzerindeki egemenliğini oldukça sınırlamıştır.”³⁴

³⁴Yıldız, *a.g.e.*, s. 492.

II. BÖLÜM

NİŞ VE ADAKALE'NİN OSMANLI HÂKİMİYETİNE

GİRİŞİ

A) Niş Şehrine Genel Bir Bakış

1) Osmanlı Hâkimiyetinden Önce Niş

Niş, Sırbistan'ın Morava nehrinin bir kolu olan Nişava'nın kıyısında deniz seviyesinden 214 m. yükseklikteki geniş bir ovanın güneydoğu kenarında kuruludur.³⁵ Niş bölgesi, çoğunlukla tepeliklere ve alçak dağlara sahiptir. Nişava ve Yukarı Morava nehirlerinin verimli vadilerinin bulunduğu kısım, yerleşimin yoğun olduğu alandır.³⁶ Şehir yerleşiminin önemli bir bölümü ile demir yolu istasyonu vadinin sol tarafında, eski hisar ise sağ tarafında bulunmaktadır. Şehrin iki yakası biri demir yolu köprüsü olmak üzere, dört köprü ile birbirine bağlanır.³⁷ Niş'in Osmanlı zamanındaki en ayrıntılı tasviri 1660 Nisanında şehri gezen Evliya Çelebi'ye aittir. O, düz bir ovada kurulmuş olan şehirde 2.060 adet bağ-bahçe bulunduğunu belirtmektedir.³⁸

Niş coğrafi konum olarak antik dönemden beri Balkanlar boyunca kuzey-güney ulaşım yolunun güneyden Üsküp, Selanik ve Yunanistan'a ve güneydoğudan Sofya, Filibe ve İstanbul'a gidecek şekilde iki kola ayrıldığı kavşak noktasında yer almaktadır.³⁹

Niş'e yapılan tüm taarruzların başarıyla püskürtülmesinde şehrin bu coğrafik konumunun önemli etkisi olmuştur.⁴⁰ Niş her dönemde zamanın ruhu ve gerekleri doğrultusunda yapılan gelişmiş bir şehir karakterine sahip olmuştur. Coğrafyacı Şerif

³⁵Machiel Kiel, "Niş", *DİA*, C. XXXIII, İstanbul, TDV. Yayınları, 2009, s. 147. Ayrıca Bkz., Hrand D. Andreasyan, P. L. İnciciyan, *Osmanlı Rumelisi Tarih Ve Coğrafyası*, İstanbul, Kubbealtı Sahaf, 1974, s. 87., A. Cevat Eren, "Niş", *DİA*, C. IX, İstanbul, MEB., 1964, s. 293.

³⁶Mehmet Çelik, *Balkanlar'da Tanzimat: Midhat Paşa'nın Tuna Vilâyeti Vâliliği 1864-1868*, İstanbul, 2010, s. 39.

³⁷Eren, *a.g.md.*, s. 293.

³⁸Evliya Çelebi, *Seyahatname*, C. 5, İstanbul, İkdam Matbaası, H.1314 (M.1896), s. 363.

³⁹İlker Alptekin, *Midhat Paşa'nın Niş Valiliği (1861-1864)*,Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s. 6.

⁴⁰Andreasyan, İnciciyan, *a.g.e.*, s. 87-88.

el-İdrisi, 1153'te Niş'i özellikle et, balık, meyve ve sütüyle zengin bir şehir olarak tasvir etmiştir.⁴¹

Niş şehrinin ilk defa Kelt ve Dardanelliler'e ait eski bir yerleşim alanı üzerinde *Naissus* adıyla bir Roma kalesi olarak tarih sahnesine çıktığı bilinmektedir.⁴² Niş şehrinin kuruluş tarihi hakkında kesin bir bilgi yoktur. Hatta tarih kaynaklarında bahsi geçen Naissus şehri ile bugünkü Niş şehrinin aynı olup olmadığı konusunda dahi tereddütler mevcuttur.⁴³

Romalılar'ın, Dardania savaşları sırasında (M.Ö. 75-73) Balkan Yarımadasını teşkilatlandırmaya başladıkları sırada, Niş bölgesine geldikleri ve bu şehrin askeri ve stratejik öneminden dolayı buraya konumlandıkları bilinmektedir. Ayrıca Niş, Roma İmparatoru Tiberios (M.S. 14-37) tarafından önemli bir merkez haline getirilmiştir. Daha sonra Konstantinopolis'in kurucusu olan İmparator Konstantin, kendisinin de doğduğu yer olan şehri birçok bina ve eserlerle süslemiştir.⁴⁴

Niş ve civarı tarih boyunca önemli savaşlara şahitlik yapmıştır. Nitekim II. Claudius, Niş civarında Gotlara karşı yaptığı savaşta (M.S 260) büyük bir zafer kazanmıştır. İmparator Diocletian'dan sonra ise Niş, yeni teşkil olunan Dardania eyaletinin merkezi olmuştur. Hun İmparatoru Attila da 441 senesinde Bizans'a karşı yaptığı sefer esnasında kendisine karşı direnmekte olan şehri zapt ve tahrip etmiştir.⁴⁵

Attila'dan sonra 479-482 yılları arasında bu sefer Gotlar'ın Niş ve civarına kadar gelmeleriyle şehir yeni bir tahribata maruz kalmıştır. Yedinci asırda Avarlar, Morava ve Nişava çevresine, muhtelif akınlar yapmışlardır. Bizans Devleti, Avarlara karşı Balkanlar'a kütleler halinde göç eden Bulgar ve Slavların bir kısmını Niş civarına iskân ettirmiştir. 809 yılında Kral Krum tarafından Bizans ile yapılan bir savaşın kazanılması üzerine Bulgar Devleti güçlenmiş, Kral Simeon zamanında da (893-929) Bulgar Krallığının hudutları Belgrad'a kadar uzanarak Niş'i de içine almıştır.⁴⁶ Söz

⁴¹Kiel, *a.g.md.*, s. 147.

⁴²Kiel, *a.g.md.*, s.147.

⁴³Eren, *a.g.md.*, s. 293.

⁴⁴Bkz., Eren, *a.g.md.*, s. 293., Kiel, *a.g.md.*, s. 147.

⁴⁵Bkz. Ali Ahmetbeyoğlu, "Büyük Hun Hükümdarı Atilla", *Türkler*, C. I, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 904.; Eren, *a.g.md.*, s. 294.

⁴⁶Eren, *a.g.md.*, s. 294.

konusu Krallığa bağlı olan Niş ve çevresinin 971 yılından sonra el değiştirerek tekrar Bizans'a kaydığı bilinmektedir.⁴⁷

Bizans hâkimiyeti altında iken Niş'e Peçeneklerin yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Şöyle ki; "XI. asırda Balkan yarımadasında Peçeneklerin istilası başladı. Bizans İmparatorluğu Peçeneklerin istilasına karşı uzun süre savaşmak mecburiyetinde kaldı. Bu savaşlardan sonra Peçeneklerin birçoğu, Bizans Devleti tarafından, Niş ve Sofya havalisine iskân edildi. Daha sonra da bölgede Kumanlar'ın istilası başladı. 1072'de Macarlar, Niş'e hücum ederek, şehri yağma ve tahrip etmişlerdir. 1073'te Bulgar kralı Peter Bodin ise Bizans Devleti adına Niş'i zapt etti."⁴⁸

Niş, 1096 yılında Haçlı ordusunun saldırısına maruz kalmıştır. Niş halkı Haçlılara karşı şiddetle mukavemet ederek, onlara büyük zarar vermişlerdir. XII. yüzyılda ise Sırlar ile Bulgarlar arasında başlayan savaşta Niş bazen Bulgarların bazen de Sırların eline geçerek el değiştirmiştir. Bu mücadeleler, şehrin büyük oranda zarar görmesine sebep olmuştur.⁴⁹

1183 yılında Macar Kralı III. Bela yönetimindeki Sırp ve Macar orduları Belgrad ve Sofya ile birlikte Niş'i de ele geçirerek yıkmışlardır.⁵⁰ 1197 yılında Bulgarlar Niş'i tekrar zapt etmişlerdir. Ancak Niş 1241'den sonra, Türklerin burayı fethine kadar, daha fazla Sırların elinde kalmıştır.⁵¹

⁴⁷Kiel, *a.g.md.*, s.147.

⁴⁸Eren, *a.g.md.*, s. 294.

⁴⁹Eren, *a.g.md.*, s. 294.

⁵⁰Kiel, *a.g.md.* s. 147.

⁵¹Eren, *a.g.md.*, s. 294.

2) Osmanlı Hâkimiyetinde Niş

Niş'in beş asırlık bir zaman dilimiyle en uzun süre bağlı kaldığı devlet Osmanlı Devleti'dir.⁵² Rumeli'de güçlü bir devletin olmaması Osmanlıların bölgede hızlı ilerlemesini sağlayan unsurlardan birini teşkil etmiştir.⁵³

Osmanlılar, Rumeli'de bir süre ara verdikleri askeri harekate 1380'de tekrar başlamışlardır. Bu bağlamda Balkanlar'daki durumlarını sağlamlaştırılmaları için Sofya, Niş ve Manastır'ı almaları gerekiyordu. Sofya'nın ele geçirilmesi, Osmanlı hâkimiyetinin Bulgaristan'da tutunmasını sağlamlaştırmak açısından önemliydi.⁵⁴ Niş ise Sırbistan coğrafyasının anahtarı konumunda stratejik bir öneme sahipti.⁵⁵

I. Murad kumandasındaki Osmanlı ordusu, 1386 yılında yirmi beş gün süren ağır bir kuşatmanın ardından şehri ele geçirmiştir.⁵⁶ Çelebi Sultan Mehmed, Niş'i vasalı Stephan Lazarevic'e vermiş, ancak 1428 yılında Osmanlılar şehri tekrar geri almıştır. Segedin Antlaşması'ndan (Ağustos 1444) sonra Niş, Sırp'lar'a iade edilmiş, 1456'da Djordje Brankovic'in ölümünün ardından kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.⁵⁷

Niş'in askeri önemi, 1521'de Belgrad'ın kesin biçimde fethedilmesinden sonra azalmaya başlamıştır. Bununla birlikte Niş, Avusturya ve Macaristan seferleri esnasında yine de bir Osmanlı askeri üssü olarak önemini korumaya devam etmiştir.⁵⁸ Başka bir ifadeyle burası Belgrad'ın fethi sonrasında da Osmanlı ordularının batıya doğru yaptıkları büyük seferlerde Sofya'dan sonra önemli bir karargâh merkezi konumundaydı. Nitekim Niş, birçok seferde Rumeli'den orduya katılan askerlerin toplanma yeri ve orduya katılım noktası olması açısından önemli bir konuma sahipti. Şöyle ki, 1532'de Almanya'ya yapılan seferde olduğu gibi bazen yeniçerilerin toplanma yeri; Avusturya seferinde olduğu gibi bazen ordunun konaklama mekânı; bazen de

⁵²Eren, *a.g.m.*, s. 294.

⁵³İnalçık,"Türkler ve Balkanlar", *Bal-Tam Türklük Bilgisi*, 3, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Prizren, Bal-Tam yayınları, 2005, s. 26.

⁵⁴Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 175.

⁵⁵Herbert A. Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, 21. Yüzyıl Yay., Ankara, 1998, s. 131.

⁵⁶ Kiel, *a.g.md.*, s.147.

⁵⁷Kiel, *a.g.md.*,s.147.

⁵⁸Kiel, *a.g.md.*, s. 148.

siyasi müzakerelerin ve anlaşmaların gerçekleştiği bir merkez olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁹

II. Viyana kuşatmasından sonra cesaretlenen Avrupalılar, Papanın da teşvikiyle Avusturya, Leh, Malta, Venedik kuvvetleriyle birleşerek Türk topraklarına çeşitli saldırılar düzenlemişlerdir.⁶⁰ Bu kuşatmadan sonra 1689 yılında Graf von Baden komutasındaki Avusturya ordusu Niş'e saldırmıştır. Bunun üzerine Osmanlı Devleti 15.000 kişilik bir kuvveti Niş savunmasına göndermiştir. Şiddetli mücadelelerden sonra 24 Eylül 1689'da Avusturyalılar tarafından Niş kalesi zapt edilmiştir. Şehir ise insani ve maddi açıdan büyük kayıplara uğramıştır.⁶¹ Niş kalesi bu sırada Avusturyalı General Veterani komutasında 10.000 kişilik Avusturya askeri tarafından korunmaktaydı. Osmanlılar işgal altında bulunan Niş'i tekrar ele geçirmek için hazırlıklara başlamıştır. Niş kalesi bir tepe üzerinde yer alırken, Niş şehri düz bir ovanın üzerinde yer almaktaydı. Osmanlı ordusu tarafından yapılan keşif hareketleri sonucunda Ağustos 1690'da kalenin ova tarafından kuşatılmasına karar verilmiştir. Aynı gün kale komutanına teslim olmaları teklif edilmiş, teklif düşman kuvvetleri tarafından reddedilmiştir. Kalenin kuşatmasına o gece başlanmış ve Niş 20.000 fazla bir kuvvetle şehir; Niş'in karşı tarafı, Vidin yolu tarafı, Niş'in aşağı kısmı, Vidin kapısının aşağı kısmı olmak üzere dört taraftan kuşatma altına alınmıştır. Avusturyalılarla yapılan müzakere sonucunda kale kapılarını ve tabyalarını o gece teslim etmeleri, Türklerden aldıkları 150 kadar esirle Türk tebaasından 399 asinin teslim olunması, ertesi gün 14 günlük zahirelerini ve silahlarını alarak kendi arabalarıyla Niş'i terk etmeleri kararlaştırılmış ve kale gece teslim alınmıştır.(Eylül 1690)⁶²

Pasarofça Antlaşması (1718) neticesinde Belgrad'ın Osmanlıların elinden çıkmasıyla Niş bir serhad şehri haline gelmiştir. Bu dönemde Niş kalesinin sağlamlaştırılarak korunması için bir hudut ser-askerliği oluşturulmuştur.⁶³ Osmanlı Devleti serhat şehirleri olan Niş ve Vidin'i müstahkem hale getirmek amacıyla geniş

⁵⁹Eren, *a.g.m.*, s. 295.

⁶⁰Necati Tacan, *Niş-Belgrad-Salankamin-Petrovaradin-Lugoş-Timişvar kuşatma ve meydan muharebeleri 1690:1696[1101:1108]*, Askeri Matbaa, İstanbul, 1939, s. 3.

⁶¹Eren, *a.g.md.*, s. 295.

⁶²Tacan, *a.g.e.*, s. 22-26, ayrıca bkz. *Ek-1*

⁶³Eren, *a.g.md.*, s. 296.

çaplı bir inşa çalışması başlatmış, şehrin eski kuzey kısmını Avrupai tarzda burçlarla güçlendirmiş surlarla çevrelemiştir.⁶⁴

Rusya 1737 yılında Osmanlı İmparatorluğu'na savaş ilan ederek Niş üzerine yürümüştür. O dönemde Avusturyalılarla dostluk kurulması ve Ruslara savaş ilan edilmesi sebebiyle Niş kalesinde fazla kuvvet bırakılmamıştır.⁶⁵ Bu etkenlerden dolayı Avusturya İmparatorluğu ile yapılan savaşta Seckendrof Niş'i ele geçirmiştir. Ancak Niş aynı yıl Rumeli Beylerbeyi Köprülüzade Hafız Ahmed Paşa tarafından savaşız geri alınmıştır.⁶⁶ El yazmamızda bu husus bir kasidede aşağıda yer aldığı şekilde dile getirilmiştir:

*“On altıncı günü çün Gorgosovça 'ya irişdile
 Palankayı bırakıb gitmiş 'adıvler boş komuş ânı
 Firuz Paşa içine girdi zabt itdi palanka 'yı
 Muhâfız kodu anda bir iki bayrak müselmânı
 Çü Paşa şîr-i garâveş Niş 'e 'azm eyleyüb gitdi
 Mukâbil kondu Niş kal 'asına korkutdı düşmânı
 Kemâl-i havf-ı haşyet itdiginden kâfir-i bi 'llâh
 Çıkardı ve yere bayraklarını istedi emânı
 Cemâziye 'l-Âhir'in yiğirmi ikinci Çehârşenbe
 Günü Niş kal 'ası miftâhını Hakk kıldı erzânî
 Hüdü Niş kal 'asının fethini ihsân idüb virdi
 Musahhar eyledi tetric ile etraf-ı buldânı
 Ferah-bahşâ haberler geldi çünkim âsaf-i dehre
 Atılsun tobi şâdî diyü cârî oldı fermân”⁶⁷*

⁶⁴Kiel, *a.g.md.*, s.148.

⁶⁵ Enver Ziya Karal, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.V, s. 268-269.

⁶⁶Kiel, *a.g.md.*, s. 148.

⁶⁷*Tarih-i Niş ve Feth-i Adakale*, vr. 8a, sr. 19-32.

Kasideden anlaşıldığına göre İslam askerleri Gogosovça palangasına geldiğinde düşman askerlerinin palangayı terk ettiğini gören Firuz Paşa burayı fethederek Niş kalesine doğru yola çıkmış; bunun üzerine düşman askerleri aman dileyerek teslim olmuştur.

“1804-1812 yılları arasındaki Sırp İsyanlarında Kara Yorgi, Niş’i de kendi isyan sahasına almak için gayret gösterdiyse de Sadrazam Hurşit Paşa isyancıları Niş’ten uzaklaştırarak şehri yağmadan kurtarmıştır.”⁶⁸

XVIII. yüzyılın sonlarına doğru Sırbistan toprakları birçok savaşa sahne olmuştur. Bölgedeki isyanlar ve mücadeleler uzun sürmüş ve bu mücadeleler genellikle Osmanlıların başarısızlığıyla sonuçlanmıştır. Bu durum bölgede farklı gurupların güç kazanmasına ve Osmanlı ekonomisinin olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur. Bu durum karşısında zor durumda kalan Sırlar, Avusturya ve Rusya’nın da kışkırtmalarıyla isyan hazırlığına başlamışlardır.⁶⁹ 1815-1839 yılları arasındaki süreçte Osmanlı Devleti Sırbistan’da etkisini büyük ölçüde kaybetmiştir.⁷⁰ Bu süreçte Sırların özerklik elde etmeleri bütün Balkan topluluklarının siyasi geleceğin etkilemiştir. İlk defa Osmanlı Devleti sınırları içerisinde bir Hristiyan topluluk isyan ederek, İstanbul’a bağlı da olsa ayrı bir siyasi birim olarak varlığını kabul ettirmiş, bu durum da diğer topluluklar için örnek olmuştur. Dolayısıyla Balkan toprakları milliyetçilik duygularının giderek etkisini artırması ve Rusya-Avusturya gibi devletlerin kışkırtmasıyla kontrol edilemez bir hale gelmiştir.⁷¹

Balkanlardaki bu ortamda Niş’te de isyanlar ve çarpışmalar eksik olmamıştır. Sırbistan’dan gelen kışkırtmanın etkileri, isyanları daha da şiddetlendirmiştir. Sonuçta 1841 yılının başlarında Milyo adında bir kocabaşının kışkırtmasıyla Niş, Leskofça ve Şehirköy kazaları ile birlikte ayaklanan isyancılar Milyo önderliğinde Kotine Boğazı’nı zapt ederek Niş’ten İstanbul’a giden yolu kesip ellerine geçirdikleri Müslüman halkı katletmeye başlamışlardır. Milyo’nun çevreye gönderdiği tahrîkçilerle isyan kısa sürede

⁶⁸Eren, *a.g.md.*, s. 296.

⁶⁹Süleyman Uygun, “Sırp İsyanı ve Hurşid Ahmet Paşa”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.IV, S.17, Bahar 2011, s. 418.

⁷⁰Selim Aslantaş, “Sırbistan: İsyanlar ve Bağımsız Devleti”, *Balkanlar El Kitabı Tarih*, C. I, Ankara, Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları, 2006, s. 478.

⁷¹Ahmet Uzun, *Tanzimat ve Sosyal Direnişler*, İstanbul: Eren Yayınları, 2002, s. 43.

yayılmıştır.⁷² Gerçekte Niş isyanının ortaya çıkışında birçok faktörün etkisi olmasına rağmen asıl sebep, Tanzimat ile birlikte getirilen yeni vergi düzenlemelerinin geniş halk kitlelerinde yarattığı hoşnutsuzluktur.⁷³ İsyân hadiseleri sonrasında Niş'in idarî durumunda birtakım değişiklikler yapılmış ve Niş tekrar vilâyet haline getirilmiştir.⁷⁴ 1841 ve 1859'da isyanlara sahne olan Niş Valiliğine ise Mithat Paşa tayin edilmiştir.⁷⁵

Kendisine vezaret rütbesi de verilen Mithat Paşa 20 Mart 1861'de (8 Ramazan 1277)'de Niş'e gelerek görevine başlamıştır.⁷⁶ Niş'in ilk Valisi Mithat Paşa'nın memuriyeti döneminde (1861-1863) Niş ve çevresinde önemli sayılabilecek ıslahatlar gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda asayiş önlemleri alınmış, ulaşım imkânları geliştirilmiş, okul, hapisane ve göçmen evleri gibi kurumlar yapılmıştır.⁷⁷ Mithat Paşa'ya Niş ve çevresindeki bu faaliyetlerinden dolayı liyakat madalyası verilmiştir.⁷⁸

Yakova, İpek ve Prizren bölgelerinde devam eden asayişsizliği ve huzursuzluğu ortadan kaldırmak amacıyla bu üç bölge Niş eyaletine bağlanarak Mithat Paşa'nın idaresine verilmiştir. Bununla da yetinilmeyerek bölgede huzur ve asayişin sağlanması amacıyla yeni tedbirlere ve düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bu amaçla ikinci ordu bölgesinde yer alan Vidin, Silistre ve Niş eyaletlerini içine alan yeni bir vilayet oluşturulması düşünülerek Mithat Paşa 9 Temmuz 1864'de İstanbul'a davet edilmiştir. Nitekim yeni kurulan Tuna Vilayeti nizamnamesi 8 Ekim 1864'de *Takvîm-i Vekâyi*'de yayınlanmış, yeni vilayetin başına Mithat Paşa getirilmiştir.⁷⁹ Tuna Vilayeti 1878 yılına kadar varlığını sürdürmüştür.⁸⁰

Sırp lar 1877'de şehri kuşatmalarına rağmen alamadılar. Ancak 1878 yılının ocak ayında Osmanlı birliklerinin büyük bir kısmının Plevne savunmasıyla meşgul olduğu sırada yedi hafta süren kuşatmanın ardından Niş ele geçirilmiştir.⁸¹ Nitekim Niş, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşından sonra yapılan Berlin Kongresinde Sırbistan'a terk

⁷² İnalçık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, İstanbul: Eren Yayınları, 1992, s. 29.

⁷³ Uzun, *a.g.e.*, s. 44.

⁷⁴ Kiel, *a.g.md.*, s. 149.

⁷⁵ Nejat Göyünç, "Mithat Paşanın Niş Valiliğinde Hakkında Notlar ve Belgeler", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, s. 279, S. XII, İstanbul, 1982.

⁷⁶ Göyünç, *a.g.m.*, s. 279.

⁷⁷ Göyünç, *a.g.m.*, s. 279-290.

⁷⁸ *Takvîm-i Vekâyi*, no: 624, 17 Cemaziyelevvel.

⁷⁹ Göyünç, *a.g.m.*, s. 281

⁸⁰ İnalçık, "Rumeli", *DİA*, C. XXXV. T.D.V. yay. İstanbul 2008, s. 234.

⁸¹ Kiel, *a.g.md.*, s. 148-149.

edilmiştir.⁸² Niş'in 1878'de Sırbistan'a verilmesi üzerine, bölge bu sefer Bulgarlar ile Sırp lar arasında mücadele alanı olmuştur.⁸³ Niş sancağı I. Dünya Savaşı'ndan sonra Morava eyaletinin merkezi haline getirilmiş, II. Dünya Savaşı'ndan sonra da Federal Yugoslavya Devletinin Sırbistan Cumhuriyeti yönetimine girmiştir.⁸⁴

⁸²Eren, *a.g.md.*, s. 297.

⁸³Alan Palmer, *Osmanlı İmparatorluğunun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, İstanbul, 2014, s. 255.

⁸⁴ Eren, *a.g.md.*, s. 297.

B) Adakale'ye Genel Bir Bakış

1) Osmanlı Hâkimiyetinden Önce Adakale

Adakale, Demirkapı Barajı'nın suları altında kalana kadar Tuna Nehri üzerinde bugünkü Romanya topraklarında mevcudiyetini koruyan bir adadır. Stratejik bir nokta üzerinde bulunması hasebiyle de Tuna Nehri'nde savaşılan alanlardan biri olmuştur. Coğrafi olarak Tuna Nehri'nin Transilvanya Alpleri ile Balkan Dağlarını birbirine bağlayan Banat Dağları arasında açtığı Demirkapı Boğazı üzerinde bulunmaktadır.⁸⁵ “Demirkapı” kelimesi önemli boğaz veya geçitleri belirtmek için kullanılmıştır.⁸⁶

Evliya Çelebi'nin ifadesiyle Demirkapı girdabında hamam kubbesi büyüklüğündeki taşlar Tuna Nehri'nin suları azaldığında “ağızlarını açmış cehennemi canavarlar” gibi suyun yüzeyine doğru dizilmiştir. Tuna'nın akış hızı Demirkapı'da diğer girdaplara göre oldukça hızlı olduğundan buradaki kayalar gemiciler için oluşturmuştur.⁸⁷

Adakale Türkçe ismini almadan önce birkaç değişik unvanla anılmıştır. Almanca siper anlamına gelen “Schanze” kelimesinden türetilen “Şans Adası” denildiği gibi, Romence kaynaklarda Ada-i Kebir'in birebir tercümesi olan “Ostrovul More” veya “Adaka-Kaleh” olarak ta kullanılmıştır.⁸⁸

Osmanlı Devleti açısından ise Adakale, Tuna hâkimiyeti için vazgeçilemez merkezlerden biriydi. İlhan Ekinci'nin de belirttiği üzere: “Osmanlı Devleti'nin Balkanlara hâkim olabilmesi için Tuna su yolunu mutlaka kullanması gerekmektedir. Tuna Nehri üzerinde yer alan Demirkapılar ve çevresinde yer alan Adakale Tuna'ya olan hâkimiyette önemli bir üstünlük noktası olarak belirmiştir. aynı zamanda buralar,

⁸⁵ Bkz. *Ek-5*.

⁸⁶ Demirkapı, Türkler arasında yaygın olarak kullanılan bir addir. Ergenekon Efsanesinde demir dağlar eritilerek adeta bir Demir-kapı oluşturmuştu. Demir-kapı yer adlarında efsane ile tarihi gerçekler iç içe girmiş ve en eski Demir-kapı adının Göktürk kitabelerinde Semerkant civarında kullanıldığı görülmüştür. Daha sonraki dönemlerde Avrupa içlerinde Tuna Nehri üzerinde “Tuna Demirkapısı” ile Asya'nın batısında ve Hazar Denizi'nin batısında “Derbent Demirkapısı” şeklinde kullanılmıştır. Tuncer Baykara, Türklerin en eski zamanları”, *Genel Türk Tarihi*, C.1 Ed. Ali Birinci vd. Ankara, 2002 s. 382.

⁸⁷ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, C.7, s. 171.

⁸⁸ Eugenia Pupescu-Judetz “Adakale Geçmişte Bir Türk Adası” , çev. Feyzi Kantar, *Türkler*, C. 12, Ankara 2002, s. 564.

Osmanlı Devleti'nin Orta Avrupa'ya doğru yaptığı karşı hamlelerin etkili olabilmesi için ele geçirmesi zorunlu olan yerlerdendi.”⁸⁹

Bu bağlamda denilebilir ki, Tuna Nehri'ne hâkim olan devletler Tuna'yı uç sınır olarak görmüşlerdir. Bu durumun oluşmasında Tuna'nın aşılması zor bir engel teşkil etmesi etkili olmuştur. Osmanlı Devleti'nde Tuna'nın bu yapısını göz önünde bulundurmuş ve ona göre hareket etmiştir. Tuna'nın ulaşım imkânları daha ileri bölgelere ulaşmayı sağladığı gibi başka askeri güçlerin aynı yolda saldırmasına imkân vermektedir. Bu sebeple Tuna iyi korunabildiğinde ve nehir üzerindeki stratejik yerlerde sağlam kaleler inşa edildiğinde her zaman tabii sınır olma özelliğini devam ettirmiştir.

Tuna hâkimiyeti için Adakale'nin önemini kavrayan Osmanlı Devleti, bu kale ile beraber Orşova'nın Tuna savunma sistemindeki rolünü güçlendirmiştir. Zira Orşova da Tuna Nehri'nde aşağı ve yukarı doğru giden Osmanlı gemileri için bir liman vazifesi görmüştür. Tuna'daki Osmanlı donanması için Adakale, Orşova iskelesini koruyan bir nehir üssü işlevini görmüştür. Aynı zamanda düşman orduların saldırılarına karşı nehri koruyan bir kale halini almıştır.⁹⁰

Tuna Nehri, Romalılar zamanından beri Balkanların kuzey sınırı olarak tespit edilmiştir. Eflak ve Boğdan kuzeyde çizilen bu sınırın dışında kalmasına rağmen Balkan ülkeleriyle aynı kaderi paylaşmıştır. Bunda siyasi nedenlerin yanı sıra, Tuna Nehri'nin ticari açıdan canlılık arz eden bir bütünlük göstermesi etkili olmuştur.⁹¹ Tuna'ya akan nehirler sayesinde kuzey ve güneydeki ürünlere nehir taşımacılığıyla ulaşma imkanı elde edilmiştir.

Adakale Tuna Nehri üzerindeki ticari hayatın kontrolündeki önemli mevkiinden dolayı Osmanlı Devleti'nin ilk zamanlarından beri dikkatini çekmiştir. Nehrin yukarısı ve aşağısı arasındaki Demirkapıların girişinde yer alan Orşova stratejik bakımdan önemli bir konuma yükselmiştir Demirkapılardan sonra Tuna'nın Karadeniz'e döküldüğü kısma kadar ki bölümü olan aşağı Tuna, ilk çağlardan beri Karadeniz'in devam olarak bir su yolu şeklinde kullanılmıştır.

⁸⁹İlhan Ekinci, *a.g.e.*, s. 7.

⁹⁰Bkz Judetz, *a.g.m.*, s. 567.

⁹¹Bkz. Halil İnalcık, *Türkler Ve Balkanlar*, Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yay., Eren Yayıncılık, İstanbul 1993, s. 12.

Adakale'nin içinde yer aldığı Aşağı Tuna bölümü Demirkapılardan başlayıp Karadeniz'e kadar uzanmaktadır. Bulgaristan ve Eflak'ın bütün nehirleri bu bölümde Tuna'ya akmaktadır. Nehirlerin Tuna'ya aktığı bölümde iskele sehirleri kurulmuştur.⁹²

2) Osmanlı Hâkimiyetinde Adakale

Osmanlıların Balkanlarda görünmeye başlaması 14. yüzyıla rastlamaktadır. Orhan Gazi döneminde, Çimpe kalesini alarak Rumeli'ye geçişi sağlayan Osmanlılar Süleyman Paşa'nın Gelibolu'yu almasıyla Rumeli'ye yerleşmek için bir köprübaşı edinmiştir. Osmanlıların Gelibolu'ya yerleşmesi Avrupa Devletlerinin dikkatini çektiyse de birbirleriyle uğraştıklarından Türklerin ilerleyişini engelleyememişlerdir.⁹³

1364'de yapılan Sırpsındığı Savaşı ile Tuna'yı geçen Osmanlılar, 1385'te Sofya ve 1386'da Niş'i fethetmiş ve Tuna üzerinde yayılmaya başlamıştır.⁹⁴ 1388 yılında Tırnova alınmış, 1389 yılında Sultan I. Murat döneminde Türk Kuvvetleri Niğbolu, Ruscuk, Silistre, ve Hezergand'ı ele geçirmişlerdir.⁹⁵ Kosova Zaferi'nden sonra Türk fetih hareketleri Güney Balkanlarda genişleyerek Makedonya, Sırbistan, Arnavutluk ve Bosna'ya kadar uzanmıştır. 1391'de Yıldırım Bayezid, Vidin'e uğradıktan sonra Tuna'yı geçerek Kalafat'a girmiştir. Rovine'de yapılan ilk küçük çaplı karşılaşmada Eflak Beyi Mirça yenilerek Erdel (Transilvanya)'e kaçmıştır. Osmanlılar Mirça'nın yerine Vlad'ı Eflak Beyliğine getirip vergiye bağlamışlardır.⁹⁶

Osmanlıların Avrupa'da ilerlemesi Hristiyan aleminde Haçlı birliğinin tekrar oluşmasına neden olmuştur. Nitekim Macaristan kralı Sigismund bir haçlı seferi düzenlemiştir. Sigismund'un teşebbüsleriyle toplanan Haçlı ordusu 1396 yılının sonlarına doğru 100.000 kişiye ulaşmıştır. İlerleyen süreçte Venedik ve Cenevizliler haçlı ordusuna katılmışlardır. İstanbul'u kuşatmakla meşgul olan Yıldırım Bayezid Haçlı ordusunun Macaristan'da toplandığı haberini alır almaz 100.000 kişiden fazla olan ordusuyla Tuna istikametine doğru ilerlemiştir. Türklerin gücünü çok iyi bilen

⁹² Haluk Drsun, *Tuna Güzellemesi*, 2. Bs., İstanbul, Kubbealtı Neşriyat, 2007, s. 218.

⁹³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C.1, s.156-157.

⁹⁴ İlber Ortaylı, "*Tuna İmparatorlukların Altın Kemerini*" *Tuna Güzellemesi*, (Yayınlayan: Haluk Dursun), 2. Bs., İstanbul, Kubbealtı Neşriyat, 2007, s. 130.

⁹⁵ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 238.

⁹⁶ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 212-213, 269.

Sigismund, Buda'da kalarak savunma savaşı yapmayı önermiştir. Fakat müttefikleri yapılacak büyük bir taarruzla Türklerin ezileceğini ve Hristiyan ordularının Anadolu'dan geçerek Suriye ve Filistin'e kadar ilerleyebileceğini ileri sürmüştür. Müttefiklerinin şiddetle savunduğu görüşe razı olan Sigismund hemen harekete geçmiştir. Ağustos başında birleşik ordular yürüyüşe geçerek Tuna'nın sol kıyısından aşağıya Demirkapı'dan Orşova'ya kadar ilerlediler ve burada Sultan'ın arazilerine girdiler.⁹⁷ Haçlılar, Niğbolu şehrine geldiklerinde etrafı çifte surlarla çevrili güçlü bir kaleyle karşılaştılar. Burada iki hafta kadar kalan Haçlı ordusu Osmanlı Sultanının yaklaşmakta olduğu haberini almıştır. 25 Eylül 1396'da Sultan Bayezid Tuna kenarına kadar ilerleyerek Haçlı ordusunu yenmiştir.⁹⁸ Böylelikle Osmanlı Devleti, Eflak Prensiği ve Macar Krallığı arasında sınır olmuştur.

Demirkapı 15.yüzyıldan itibaren Osmanlıların buraya gelmesiyle önem kazanmıştır. Bu dönemde Osmanlı Devleti, Orta Avrupa'ya doğru yapacağı seferlerde Tuna su yolunu kullanmıştır. 1419'da Sigismund Çelebi Mehmed'in taarruzunu önleyebilmek amacıyla Orşova ve Demirkapıya gelerek müdafaa önlemleri almıştır. Türkler Transilvanya'da yaptıkları bir seferden dönerken ilk kez 1421 yılında buraları yoklamışlardır. Osmanlı Devleti'nin Tuna hattındaki taarruzları, II. Murad döneminde artarak devam etmiştir. Demirkapı'nın üst ucundaki Güvercinlik 1428'de Osmanlılara geçmiştir. Aynı yıl daha sonra Adakale adını alacak olan kale ile birlikte Tuna'daki küçük büyük 20 kale Türklerin kontrolüne geçmiştir. II. Murad, Sırbistan'a hücum etmek amacıyla Tuna'nın aşağısına yönelerek 1439'da Semendire kalesini fethetmiştir. Böylece Demirkapı civarı batıdan çevrilmiştir.⁹⁹

1444 yılına gelindiğinde Tuna'yı takibeden Haçlı orduları bu kez Varna'ya kadar gelmişler, Tuna Demirkapısı'nda yapılan bu savaşta düşmanın ileri gelen komutanlarından bazıları esir alınırken kaçanlar ise Tuna boyuna kadar takip edilerek imha edilmiştir. Varna Savaşı'nın kazanılmasıyla Osmanlı'nın Rumeli'deki istikrarı sağlanmıştır.¹⁰⁰

⁹⁷Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev.Fikret Işıltan, C. 3, Ankara, TTK., Yay. 1992, s. 386-389.

⁹⁸ Steven Runciman, *a.g.e.*, C. 3, s. 386-389.

⁹⁹Decei, *a.g.m.*, s. 523-524.

¹⁰⁰ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. I, s. 436-439.

15. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı askeri faaliyetleri Orta ve Aşağı Tuna'ya doğru yönelmiştir. Osmanlı Devleti'ne karşı kuzeyden gelecek tehlikeyi bertaraf etmenin tek yolu Tuna ve Belgrad'ın alınmasıyla mümkün görülmüştür. Fatih Sultan Mehmed'in Sırbistan'ı tamamen itaat altına almak için yapmış olduğu Belgrad kuşatmasından Osmanlı kuvvetleri başarısız olarak dönmüşlerdir.¹⁰¹ Yine Fatih Sultan Mehmed, Eflak Prensiği üzerine yaptığı seferde Karadeniz'den Tuna'ya girmiş ve Vidin'e kadar ilerlemişse de karşılarında duracak bir kuvvet göremeyince geri dönmek zorunda kalmıştır. 1476 yılında Boğdan'la yapılan ilk seferde Sultan Mehmed, 300 gemisinden oluşan donanmasıyla Tuna ağzlarında hâkimiyeti tesis etmiştir. Ordunun erzak takviyesi Tuna üzerinden gelen gemilerle temin edilmiştir. Yapılan bu seferle Osmanlı Devleti Tuna ağzlarına hâkim olmuştur.¹⁰²

Kanuni Sultan Süleyman, 1521'de Belgrad'ı fethedip Osmanlı'nın sınırlarını Tuna'nın ötesine taşımıştır. Belgrad Sancak Beyi Bali Bey, Severin'e yönelerek Macarları burada ateş altında tutmuş, ardından da Orşova'yı ele geçirilmiş, Macarlar geri çekilmiştir.¹⁰³ Belgrad'ın fethiyle birlikte Osmanlı Devleti'nin "Tuna havzası siyasetinde" yeni bir dönem başlamıştır. Mohaç Zaferi (1526)'inden sonra Tuna Nehri üzerindeki her türlü üstünlük artık Osmanlı Devleti'nin eline geçmiştir. Tuna'daki Türk iktidarı Kanuni devrinin sonlarına kadar devam etmiştir. Bu dönemden 18. yüzyılın sonlarına kadar Aşağı Tuna Bölgesinde aktif bir mücadele yapılmamıştır.¹⁰⁴ Osmanlı Devleti'nin Macaristan'ı fethinden sonra Tuna Nehri'nde donanma inşasına başlanmasıyla birlikte "Tuna Kaptanlığı" oluşturulmuştur. Bu gelişmelerden sonra Tuna Nehri üzerinde donanma oluşturan Avusturya, Osmanlı Devleti'yle rekabet etmeye başlamıştır. Belgrad Paşası Bali Bey, 1526 düşman kuvvetlerin eline geçen Orşova'ya hâkim olmuş ve kalenin üzerine Türk Sancağı dikilmiştir.

17. ve 18. yüzyıllarda Avusturya ve Osmanlı Devleti arasında Tuna havzasında yapılan savaşlarda Belgrad kısa süreliğine de olsa Avusturya'nın eline geçmiştir. Belgrad'ın güvenliğinin sağlanabilmesi için Tuna'dan gelecek olan zahire ve

¹⁰¹Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, s. 15-18.

¹⁰²Ekinci, *a.g.t.*, s. 9.

¹⁰³Nicolae Jorga, *Kanuni Ve Dönemi Yenilmez Türk*, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul, Yeditepe Yay., 2008, s. 88-89.

¹⁰⁴Tayyip Gökbilgin, "XVI Asır Ortalarında Osmanlı Devleti'nin Tuna Havzası Ve Akdeniz Siyasetleri Bunlar Arasındaki Alaka Ve İrtibat Ve Muhtelif Veçheleri", *Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. XIII, s. 70-76.

mühimmatın aksamaması gerekmektedir.¹⁰⁵ Bu nedenle Avusturyalılar, Belgrad hâkimiyetinin Orşova, Feth-i İslam ve Adakale hâkimiyetinden geçtiğini çok iyi anladıkları için buralara yönelmişlerdir. Bu yerler ve özellikle Adakale, Tuna Demirkapı'sının anahtarı konumundaydı. Bu nedenle 18. Yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında yapılan savaşlarda Belgrad ve Adakale hassas konumları nedeniyle sık sık el değiştirecektir.

Savoy Prensi Eugene komutasındaki Avusturya ordusu 1717 yılında Belgrad'ı kuşatmıştır. Yapılan şiddetli ve kanlı savaşlardan sonra Türk ordusu bozguna uğramış ve Belgrad kalesi Avusturyalıların eline geçmiştir. Diyarbakır Beylerbeyi Recep Paşa'nın komutasındaki kuvvetler, Orşova'dan Erdel'e doğru hareket etmişse de geri püskürtülmüştür. Prens Eugene, iyi tahkim edilmiş ve birçok yeniçeri tarafından savunulan Temeşvar'a yürümüştür. Şiddetli çatışmalardan sonra Temeşvar'ı almıştır. Daha sonra Orşova ve Adakale tekrar Habsburglar tarafından işgal edilmiştir.¹⁰⁶ Osmanlı Devleti bu yenilgiler üzerine Antlaşmasını imzalamıştır. Bu antlaşmaya göre Osmanlılar Adakale ve Banat'ı Avusturyalılara bırakmıştır.

Avusturya 1718 Pasorafça Antlaşması'ndan 1737 yılına kadar geçen süreçte Adakale'deki yapıları zamanın en gelişmiş teknolojisini kullanarak kuvvetlendirmiştir. Tuna Nehri'ni bahar aylarında ki taşkınlara karşı koruyabilmek için taş ve tuğlalardan oluşan setler oluşturulmuş kalenin etrafına surlar ve hisarlar inşa edilmiştir. Avusturya 1737 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı şiddetli bir hücum hazırlığına girişmiş, Osmanlılar Sadrazam Yeğen Mehmed Paşa'nın çabalarıyla kara ve deniz birliklerinden oluşan bir ordu hazırlayarak İvaz Mehmed Paşa'nın komutasında 130 şaykadan oluşan kuvvetle Avusturya gemilerine saldırmıştır. Daha sonra topyekün harekete geçen Osmanlılar, Orşova üzerinden Adakale ve St. Elizabeth Kalesi'ne saldırmışlarsa da kalelerin hiçbirini alamadan Vidin'e dönmüşlerdir.¹⁰⁷

Çalıştığımız yazmadan anlaşıldığına göre şiddetli geçen kış şartları nedeniyle Adakale kuşatmasına devam edilememiş, vezir, askerlerin sıkıntılı durumunu öğrendiğinde: “*Her iş, oluş vaktiyle bağlantılıdır.*”¹⁰⁸ diyerek -askerlerin komutanıyla

¹⁰⁵Uzunçarşılı, *a.g.e*, C. IV., s. 125-145.

¹⁰⁶Nicolae Jorga, *Osmanlı Tarihi*, Çev. Nüfer Epçeli, C. IV, İstanbul, Yeditepe yay., 2005, s. 285-286.

¹⁰⁷ Jutez, *a.g.m*, s. 567.

¹⁰⁸*Tarih-i Niş ve Feth-i Adakale*, vr .6a, sr. 11.

görüştükten sonra- Adakale'nin fethinin iklim şartlarının uygun olduğu bir zamana ertelenmesini istemiştir. Esere göre vezir: "...vakt-i âhere koyub inşâallâhu'r-rahmân 'ömrümüz olursa evvel-i bahârda ve hoceste asârda gelüb Ada kal'asını muhâsara-i şedîd ile mahsûr eyleyüb kabza-i teshîre getürüz"¹⁰⁹ demek suretiyle askerleri bölgeden çekmiştir. 1150 senesi Şaban ayının guresinde (Kasım 1757) gerçekleştiğini anladığımız Vidin'e dönüş sürecinde Avusturyalılardan ele geçirilen sefinelerinde bulunduğu ve buraya doğru irsal olunduğu görülmektedir. Nitekim müellifin kaydına göre: "*Mahall-i mezkûrdan ber-vakt-i meymenet-makrûnda devlet ve ikbâl ile göç eyleyib küffâr-ı dûzâh-karârdan üç kit'a deniz yapusunda sandal mânendi sefînesinden birisi otuz kürek ile teysîr olunur. Birisi yigirmi sekiz kürek ile teysîr ider. Başlarında dörder kit'a birer vukıyye çapunda tuç toplar ve kıçında dümen yanında ikişer kit'a tuç top ile ahz olunub ve sâ'ir küffârdan ahz olunan çam sefînelerini aşağı Vidin'e doğru irsâl eylediler. Sene bin yüz ellide mâh-ı Şa'bân-ı şerîfin guresinde devlet ve ikbâl ile 'asker-i İslâm ile 'avdet edüb alay-ı 'azîm ile şâd u handân Vidin kal'asına girdiler.*"¹¹⁰ İfadelerinden anlaşılmaktadır.

Adakale'deki Avusturya-Macaristan birliği Albay Baron Von Kahrenberg komutasındaki Alman, Sırp ve Macar haydutlardan oluşan 2300 kişilik kuvvetin oldukça çok miktarda yiyecek ve mühimmatı vardı. Sırp savaşıma isteksiz olduklarından dolayı teslim olmak istediler. Fakat Avusturyalıların teslim olmaya niyetleri yoktu. Kahrenberg, kendine oldukça fazla güveniyor ve Adakale'ye yardım için yola çıkan 40 000 kraliyet askerlerinden oluşan ordunun Osmanlı kuvvetlerini Banat'tan atacağına inanıyordu.¹¹¹

Bu sırada Serdar-ı Ekrem Yeğen Mehmed Paşa kumandasındaki büyük bir Osmanlı ordusu kuzeybatıya, Niş'e doğru ilerleyerek Belgrad'ı kuşatmak istemişti. Fakat Vidin ve Niş seraskeri Ivaz Mehmed Paşa'nın Adakale muhasarası için yardım istemesi üzerine Adakale'ye doğru ilerlemeye karar verildi. Sadrazam Yeğen Mehmed Paşa'nın amacı Belgrad kuşatması için Tuna'yı ulaşıma açık hale getirerek erzak ve silah taşımacılığı yapmaktı. Osmanlı kuvvetleri Orşova'nın karşısında bulunan

¹⁰⁹ *Tarih-i Niş ve Feth-i Adakale*, vr. 6a, sr. 14.

¹¹⁰ *Tarih-i Niş ve Feth-i Adakale*, vr. 6a, sr. 21.

¹¹¹ Judetz, *Tuna Boyunca Anılarla Ezgiler*, Çev. Figen Bingül, İstanbul, 2007, s. 23.

Adakale'yi muhasara etmiştir.¹¹² Bu sırada Ivaz Mehmed Paşa, bazı Arnavut kuvvetlerin yağmacılık yapması üzerine Adakale muhasarasını kaldırdı. Adakale kuşatmasının kaldırıldığını öğrenen Yeğen Mehmed Paşa, Ivaz Mehmed Paşa'yı seraskerlikten azlederek onun yerine Genç Ali Paşa'yı getirdi. Fakat Ivaz Mehmed Paşa'nın Tuna'nın karşı sahilindeki Feth'ülislam tarafına kaçmak isteyen askerlerin bu kaçışını önlemek için muhasarayı kaldırdığı anlaşılınca, Ivaz Mehmed Paşa tekrar eski görevine getirilmiştir¹¹³.

1738 yazında Serdar-ı Ekrem Yeğen Mehmed Paşa, 80.000 Türk ve Tatar'dan oluşan güçlü bir orduyla Erdel ve Macaristan'nın kilidi hükmünde olan Adakale'yi muhasara etti. Fakat Adakale sağlam surlarla çevrili olduğundan alınamadı. Bunun üzerine Mehmed Paşa, Kladova'da karargâhını kurduktan ve Tuna'nın üzerine asma bir köprü yaptırdıktan sonra Adakale'deki Avusturya birliğini kendi isteğiyle teslim olmaya çağırdı. Bu durum Kehrenberg tarafından reddedildi. Bu sırada Sadrazam Yeğen Mehmed Paşa, Tuz Paşa ve Murtaza Paşa kumandasındaki Türk kuvvetleri Erdel taraflarını dolaşarak Temeşvar üzerinden Adakale'ye ilerleme emri verdi. Veziriazam bir başka k hem de Tuna'dan topyekün bir saldırıya geçti. 70 şayka, 500 kayık ve sallardan oluşan nehir kuvveti Orşova limanına yerleştirildi. Osmanlı hücum kuvveti 20.000 kişiyi geçmekteydi. Fakat onları Tuna'da akıntıya ters yönde taşıyan gemiler hem tehlikeli akıntılarla hem de Avusturya ateşiyle karşı karşıya kalacaktı. Akıntıyla aynı yönde ilerlediği zaman saldırının vuruş gücü artacağından dolayı, Osmanlı şaykaları ve kayıkları karadan akıntının ters yönünde çekilerek Adakale'nin yukarısında Tuna'ya indirdi. Adakale'deki Avusturya güçleri tarafından akıntıyla birlikte hızla hareket eden Osmanlı gemilerine karşı kuvvetli ateş açılmasına rağmen Osmanlı askerleri adaya çıktılar. Her iki tarafta ağır zayıatlar verdi. Kale duvarları ve siperler zarar gördüğünden dolayı, burçlardan teslim bayrağı çekildi.¹¹⁴

¹¹²Jorga, *a.g.e.*, C. IV, s. 358.

¹¹³ Uzunçarşılı, *a.g.e.*, C. IV, s. 281-282.

¹¹⁴Uzunçarşılı, *a.g.e.* s. 282.

Ağanoğlu'nun eserinde bu durum Öyle ifade edilmektedir: "15 Ağustos 1738'de Ada'nın anahtarı Veziriazam Yeğen Mehmed Paşa 'ya takdim edildi. Teslim belgesinde karŐılıklı olarak esirlerin deđiŐimi Őart koŐuluyordu. Ayrıca Adakale ve St.Elizabeth kalesindeki tđm Avusturya askerleri Belgrad'a dđnme hakkını elde etti. Yeğen Mehmed Paşa adadaki savunma mevzilerini denetledi ve Fransisken Manastırı'nın camiye çevrilmesi emrini verdi ve camiye bir imam hatip ve diğer din görevlileri tayin edildi. Feth-i İŐlam Mutasarrıfı olan Bekir Bey, mirimiran rđtbesiyle adadaki kale muhafız birliklerinin başına getirildi. Bundan sonra kale gđvenlik gđcđ, Adakale ve Feth-i İŐlam'daki muhafız birliklerinin baŐındaki muhafızın emrine girdi ve Vidin valisi olan paŐaya bağlandı. Adadaki hukuki anlaŐmazlıklara mahalli kadı bakarken, bđyđk davalar Vidin kadısına havale edilirdi."¹¹⁵

Ada'nın ele geçirilmesi neticesi kale kapısı üzerine 1739 tarihli bir kitabe yerleştirildi. Kitabedeki Őiirde Sultan Mahmud Han'ın (1730-1754) asil cesareti ve bđyđk icraatlarından bahsedilmekteydi. Ada'nın ele geğirilip Tuna nehir yolunun gđvenliđinin sağlanması üzerine Belgrad tekrar fethedilmiştir. 1739 Eylđlünde Belgrad Antlaşması imzalanmıŐ, Osmanlı Avusturya ve Rusya arasındaki savaşa son verilmiştir. Avusturyalılar Banat'ı ellerinde bulundurdular, Sırbistan ve Kđcđk Eflak bđlgelerinden çekilerek Osmanlılara bıraktılar.¹¹⁶

¹¹⁵H. Yıldırım Ağanoğlu, *Tuna Nehrinde Bir Yitik Vatan Adakale*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2015, s. 31.

¹¹⁶UzunçarŐılı, *a.g.e.*, s. 283.

III. BÖLÜM

TARİH-İ MUHASAR-I NİŞ VE FETH-İ ADAKALE (1737)

A. Eserin Tanıtılması

1. Müellife Dair

Yazma eserde müellifin kimliğine dair herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. Nadir eser olarak kabul edilen yazma eser TBMM Kütüphanesi MF: 1003 numarada bulunmaktadır. Eserin künyesinde, eserin Sıdkı adlı bir şahsa ait olduğunun sanıldığı belirtilmekle birlikte eserin başlangıç kısmının eksik olmasından dolayı bu bilginin kesinlik taşımadığı da ayrıca belirtilmiştir.

2. Esere Dair

Yukarıda belirttiğimiz üzere anonim ve nadir bir eser olan bu el yazması TBMM Kütüphanesi MF 1003 numara da kayıtlı bulunmaktadır. Eser toplam 8 varaktır. Eserin sayfaları 23 satırdan oluşmakta olup içinde kısa bir nazım bir de kaside mevcuttur.

Eser Osmanlı Türkçesi ile yazılmıştır. Cildi tezhip özelliğindedir. Sırtı kırmızı meşin ebru kâğıt kaplı cilt içindedir. Varaklar açık sarı rengindedir. Metinde sayfa sıralaması olmamakla birlikte başlangıç kısmı eksiktir. Yazar metinde geçen olayları birbirine bağlarken “*Badehu*” zamirini kullanmıştır. Metnin başlıkları kırmızı; geri kalan kısımlar ise siyah mürekeple yazılmıştır. Eserin kaleme alındığı tarih yazma da (1737) olarak belirtilmiştir. El yazması eser fasıllara ayrılmamıştır. Yazma öncelikli olarak 1737 Osmanlı-Avusturya Savaşı’na ait bilgiler yer almaktadır. Eserin genel olarak üslubu incelendiğinde ağdalı bir dil kullanıldığı göze çarpmaktadır.

3. Eserin Muhtevası

Tarih-i Muhasara-i Niş ve Feth-i Adakale başlıklı eser düz metin şeklinde kaleme alınmış olmakla birlikte eserde bir nazım ve kaside de yer almaktadır. Bu durum eserin tarihi yönüyle birlikte edebi yönünün de olduğunu ortaya koymaktadır. Eserin konusuna genel olarak baktığımızda; Osmanlı-Avusturya mücadelesi (1737-1739) ve bu

bağlamda Niş şehrinin kuşatılma süreci ve daha sonrasında Adakale'nin fetih sürecine değinilmiştir. Ayrıca eserde Niş kalesinin kuşatma hazırlıkları, Osmanlı Devleti'nin asker sayıları ve ordunun silah, top, tüfek gibi savunma aletlerine ait bilgilerde yer almaktadır. Aşağıda eser içerisinde sıraladığımız kısımlarda yazarın ele aldığı hususların kısa bir tanıtımı yer almaktadır.

[1a-2b] Eserin başlangıç kısmı eksik olduğundan giriş kısmı yoktur. Metnin başlangıcı yazarın aktardığı konunun devamı şeklindedir.

Müellif Niş kuşatılma sürecini ele almıştır. Bu süreçte İslam askerlerinin vezire müjdelerle geldiklerini, vezirin bu durumdan oldukça memnun olduğunu aktarmıştır. Vezirin Tuz Muhammed Paşa'ya İslam gazilerine verilmek üzere bahşiş için bir miktar hazine ve gümüş işlemeli ziğnetler gönderdiği belirtilmiştir. Bununla birlikte düşman askerlerin savunma hazırlıkları ve Niş kalesi civarındaki bazı derbentlerde sığınmış oldukları yerler belirtilmiştir. Bu mevkilere baktığımızda Tarınçe derbentinden bahsedilmektedir. İslam askerlerinin mücadeledeki üstünlüğünden korkan düşman askerlerinin savaşmadan ve çatışmadan Niş kalesinin teslim edilmesini uygun gördükleri belirtilmiştir. Habercinin bu güzel haberi Vidin kalesine getirdiğinde Müslümanlar bu haberi sevinç ve coşkuyla karşılamış, vezirin haberciye bahşiş ve ikramlarda bulunduğu ifade edilmiştir.

Bu büyük fetihlerin mutluluk verici haberleri padişaha ulaştığında padişahın çok sevindiği eşsiz ve sınırsız hediyeler dağıtılıp kutlamalar yapıldığı aktarılmıştır. Müslüman askerlerin her biri kendi kısmeti miktarınca ganimet mallarından almış hiç birisi ganimentten az aldım gibi bir üzüntü duymamıştır. Metinde ayrıca Avusturya askerlerinin savaş alanında üç parça şahi tunç topu bıraktığı ve bu topların özelliklerinden bahsedilmiştir. Her topun mükemmel yapısı tekerlekleri ve kundakları som demirden imal edilmiş olup son derece sağlam yapılmıştır şeklinde bilgi verilmiştir.

[3a-4b] Vidin muhafızının (komutanı) Hacı Muhammed Paşa hazretlerine büyük ve değerli bahşişler verildiği Müslümanların bu haberi duyduklarında büyük mutluluk ve sevinç yaşadığı belirtilmiştir. Orşova sakinlerinin bir kısmının yirmi yıldan fazla Avusturya saflarına katıldığını duyan vezirin bu vatandaşlara esir ruhsatı verdiği ifade edilmiştir. Daha sonra askerler Tuna üzerine inşa edilen köprüden geçerek ordu

dizayn edilmiş ve esir alınan Avusturya askerleri ve haç sancakları yerle bir edilmiştir. Galibiyet karşısında düşman askerleri perişan olarak Müslümanlara hayran kalmışlardır. Yine aynı sene içerisinde vezir paşa hazretlerinin Tuna kıyısında Teymur olarak bilinen mahalde Avusturyalıların da küçük dönemeç dedikleri Girdab kalesine yönelindiği belirtilmiştir. Bu kaleye saldırmak isteyen komutanlar bir araya gelerek bir plan hazırlamışlar ve bu planı divanın oyuna sunarak her ne olursa olsun kaleye girileceğine karar vererek dua edilip Fatiha okunduktan sonra divan dağılmıştır. Belirlenen mevkiye gidecek olan askerlerin teçhizatı mühimmat ve tedarikleri görülmüştür. Kara hazırlıklarının yanısıra Tuna Nehri'ndeki mücadele içinde mühimmat hazırlıkları yapılarak Teymur Nehri kıyısından hareket edilmiş, Tuna Nehri kıyısında Birza palangasına varmışlardır. Palanganın maiyetiyle birlikte komutanları ve Birza palangası fethedilmiştir.[5a-8b] İslam askerleri Karataş denilen mahalde kâfirlere yetişip onları mağlup etmişlerdir. Büyük ganimetler ele geçirilmiş bununla birlikte gemilerden bir tunç top ve mükemmel kundağı ile şahi topu ve Vidin muhafızı, vezire getirdiğinde büyük bahşişler ve değerli hediyeler verilmiştir.

Adakale'ye hâkim olmak için yapılan mücadeleler yoğun kış şartları nedeniyle yarım kalmış ve kalenin sağlam surları kuşatmayı zorlaştırmıştır. Vezir İslam askerlerinin bu halini öğrenince; “Her iş oluş vaktiyle bağlantılıdır.” deyip İslam askerlerinin komutanlarıyla görüşüp Adakalesi'nin fethini daha sonraki bir vakte ertelemiştir.

Varak 7a'da bulunan kasideden kısaca bahsedecek olursak; padişahın ve vezirin halka hizmet ettiğiinden İslam askerlerinin başarılı olmasında büyük çaba sarfettiklerine değinilmiştir. Devlet ve birlik için ne kadar dua ve şükredilse az ve eksik kalınacağından, sadrazam çadırının kurulduğu yerlerin kutsallığından bahsedilmiştir. Vidin kalesine giren askerlerin seçkin askerlerden oluştuğu sistemli bir teşkilatla seferlere çıktığı aktarılmıştır.

B) ESERİN TRANSKRİPSİYONU

[1a] Vezir-i ‘utârid-damîre müjde-resân geldikde derun-ı kal‘ada ümmet-i Muhammed’in dahî mesmû‘ı oldukda ‘azîm şâd u handân olub vezîr-i müşârûn-ileyh kemâl-i ferahından Tuz Muhammed Paşa’ya guzât-ı İslâm’a bahşîş için bir mikdâr hazine ve sîm-murassa‘ çelenkler irsâl eylediler.

Ve mahall-i merkûmdan Tuz Muhammed Paşa mansûr ve muzaffer ‘askeriyle Niş cânibine doğru teveccüh idüb gidüb durur iken Niş’e sekiz sâ‘at mesâfede esnâ-i râhde Gorgosovça dimekle ma‘rûf palangaya vardıklarında ammâ bu tarafda mukaddemâ evvân-ı Tarince derbendinde mahall-i ma‘rekenen bakıyyetü’s-süyûf olan küffâr-ı hâksârın bir kaç katanası kurtulub Niş kal’asına doğru cân korkusuyla kaçub gider iken Gorgosovça palankasına uğrayıp içinde muhâfiz olan düşmen-i dîn-i dûzah-karine tahassun eyledikleri derbende niçe olduklarını ve ceş-i İslâm-ı nusret-encâmın kendilerine yanar ateş gibi içlerine girüb yine kendiler münhezim makhûr olduklarını haber virdiklerinde içinde küffâr cümlesi anlar ile ma’an Niş kal’asına karar itdikleri ecilden palanka-i mezkûrî tehî bulub içinde birkaç adam alıkoyup zabt eylemişlerdir.

Ba‘dehû Tuz Muhammed Paşa kendisiyle ma’an olan ceş-i İslâm his-i zirgâm-ı intikam ile Niş kal’asına doğru revân olmuşdur. Bi-‘avni’llâhi’l-meliki’l-fettâh Niş kal’ası karşısına konduklarında ivrata rineden şirincesinden tahlis-i kerîbân eylemiş revpâh misal guzât-ı İslâm’ın tiğ-i kahrından halas olan küffâr-ı dûzah-kararın birkaç katanası Niş kal’asında bulunmağın guzât-ı İslâm’ın delîrâne ve gayyûrâne ceng u cidâl ve harb u kîtal eylediğini gördüğü gibi ta‘bîr ve takrîr eyleyüb işte bu ‘asker ol ‘askerdir deyüb vasf eylediklerinde ‘inayet-i yezdânî bula. Niş kal’asında olan küffâr [1b] derûnuna bir mertebe havf ve haşyet gelmişdir ki, gerek beyd gibi lertzân olub ‘asker-i İslâm zirgâm-ı intikamın nice geldiklerini gördükleri gibi hücûm-i merdân-ı mü’minîne ve hademe-i ceş-i müslimîne mukavemete kâdir ve tâb-âver olacaklarını kânen cânen yakînen ta‘akkul bilâ-cenk u cidâl virilmesini münâsib görmegin ve ol mahalde Sofya cânibinden dahî bir mikdâr ‘asker gelüb yetişdikde hemân sükkân-ı kal’a olan küffâr-ı dûzah-karâr havf-ı haşyetinden sene bin yüz ellide mâh-ı Cemâziye’l-Âhir’in yigirmi ikinci Çehârşenbesinde ehl-i İslâm’a fethi nasîb olub guzât-ı mü’minîn kal’aya girüb zabt eylemişdir. Bu fütûhât-ı ‘azimin haberi sahîhi’l-eseri Vidin kal’asına müjde-resân

geldiğinde ehl-i İslâm mesrûr u handân ve Vidin muhâfızı olan vezîr-i ‘utârid-damîr gelen adama bahşîş in‘âm ve ihsân eyleyüb sürûr u şâdumânî izhâr için rağmen li‘l-a‘dâ nice kıt‘a top endâht olunmuşdur.

El-hamdü li‘llâh sümme el-hamdü li‘llâhil-meliki‘l-vehhâb Hakk Te‘âlâ nice fütûhât-ı ‘azîm ihsân edüb her ne mahalde küffâr-ı dûzah-karâr ile mukâbil olundu ise cümlesinde münhezim ve makhûr u müdemmer olmuşlardır. Ammâ bu fütuhât-ı ‘azîmin haberi meseret-peyâmi resîde-i sem‘i hümâyûn-ı pâdişâhî olundukda kemâl mertebe sürur ve mevfüru‘l-hayûr oldukları ecilden cenâb-ı vâlâ-yı memâlik-ârâ-yı pâdişâhı ve cânib-i ‘atabe-i ‘ulyâ-yı sidre-sitâ-yı şehinşâhiden‘atâyâ-yı celîlü‘t-tehâyâyı nâ-mütenâhi bâ-ihsân ve ‘inâyet buyurulub sene bin yüz elli senesinde mâh-ı Cemâzie‘l-Âhirin on beşinci Çehârşenbe günü devletlû muhâfız-ı Vidin mu‘înü‘d-devle ve‘d-dîn hazretlerine emir-i âhur şehr-i yârî-i sağîr ile hatt-ı hümayun-ı celâdet-makrûn ve sehîr-ı mücib-i sürur duhte-i hil‘at-i hâsu‘l-hâs behcet mümâss ve murassa‘ şimşîr düşman-ı harrâs, müşârun-ileyh vezîr-i ‘utarid-damîr hazretlerine erzâni ve ihdâ ve sâ‘ir rü‘esâyı guzât-ı İslâm‘a dahî yüz ‘adedden mütecâviz murassa‘ ve musanna‘[2a] sîm-i çelenkler-i girân bahâda i‘tâ ve ihsân olunub dîvân-ı Vidin‘de hatt-ı hümâyûn-ı celâdet-makrûn ba‘de‘t-takbîl ve‘t-telsîm kırâ‘at olunub mezîd-i ‘inâyet-i şehriyârîden mahsûs vezîr-i rûşen hazretlerine guzât-ı mücâhidîn olan kulları hakkında du‘â-i hayr-ı icâbet-âsâr-ı tâcidârileri ganiyy u fâkir kebîr u sagîre feyz-bahşâ-yı sürûr bilâ-şübhe rîzân olmuşdur. Sükkân-ı kal‘anın istimâ‘ı oldukda Vidin‘de olan nüfus-ı mütelâtımeden her bir civân mesrûr-ı handân ve devlet-i şehriyârînin devamına du‘â-hân olmuşlardır. Ve yine bin yüz elli senesinde Recebü‘l-müreccebin guresi günü vezîr-i âsaf-nazîr kethüdâ-yı ‘âlî-kadr-i ledünnî bir mikdâr ‘asâkir-i İslâm dırğam-ı intikâm ile Paşa sarâyı yanında nehr-i Tuna eseri karşı adaya inşâ olunan köprüden geçüb Eflâk memleketinin zabt u teshîri için irsâl olundılar. Mukaddemâ Eflâk memleketi cümlesion iki kazâ yer olmağın bin yüz yigirmi sekiz senesinde Nemçe küffârı ile mün‘akid olunan sulhda beş kâdılık memleketi Eflâkdan Nemçe kralına vermişlerdi. Ol beş kâdılık ta‘bîr olunan memleketün ahz olunub eydî-i küffardan halâs itmeğe tahminen yedi sekiz bin ceş-i İslâm-ı gazanfer-intikâm ile Eflâk cânibine teveccüh olunmuşdur. Karlıova nâm varoşa Vidin cânibine on sekiz sâ‘at mahalden ‘azîmet eyleyüb Veji suyunu köprisi üzerinden geçüb sene-i mezkûrda mâh-ı Receb‘in dördüncü günü dâhil olub Karlıova‘da Nemçe küffârı varoş-ı merkûmı kral-ı mesfûr tenbîhi üzere piyâde ve süvâri tahmînen iki bin

Nemçe mikdârı muhâfazada olmağın ehl-i İslâm'ın üzerine varacağı istimâ' eylemiş. Guzât-1 mü'minîni varoşdan taşra çıkıp papas çeşmesine doğru süvârîsi atlarına süvâr ve piyâdesi der kafa süvarisine yanında ve pâyidâr olmak ümidiyle karşı çıkub yürüdüğünü guzât-1 İslâm zırğâm-1 intikâm [2b] küffâr-1 düzah-makarrın bu vecihle hareketin gördükde müsta'înen-bi'llâh ve mutevekkilen-'ala'llâh (...) Muhammedî çeküb sadâ-yı Allah Allah birle guzât-1 mü'minîn ve mücâhidîn ve âlu enîs-i bâb olub her birisi figân arslan mânendi hasmuna sunûb ceng u cidâle ve harb-i kîtâle şurû' eylediler. Bi-hamdi'llâhi te'âla bâd-1 nusret ehl-i İslâm tarafından vezân olub ceş-i İslâm-1 dırğam-intikâmın merdâne ve delîrâne hamle ve hücumlarına tâkat getiremeyüb hemen kararı fîrâra tebdîl eyleyüb arka virdüklerinde guzât-1 müslimîn ve mücâhidîn münhezim olan küffârın ardına düşüb piyâdesinden dil kurtarmayub kimisi ta'ma-i şîr-i şimşîr ve kimisi giriftâr u esîr-i bend ve belâ-yı zincîr olmuşdur. Delîrân-1 ehl-i İslâm piyâde olan küffâr-1 cahîm-makarrın harb u kîtâli ile iştilal üzere iken süvârîsinden bir mikdâr çabuk süvari Erdil tarafına Birbân Bey Manastır'a doğru kaçub kurtulmuşdur. Ancak guzât-1 İslâm-1 dırğam-intikâm ardlarına düşüb yetişdiklerini bilâ-emân katl eyleyüb hâc peyker 'alemlerin ahz ve yerine yenisini câlicisiyle ma'an ahz ve kapûdânları olan pelîd 'anîdi dahi mahall-i ma'rekede ta'me-i şîr-i şemşîr eylemişlerdir. El-hamdü li'llâh sümme el-hamdü li'llâh bu fütûhât-1 'azîm ile Karlova'nın vâroşuna ceş-i İslâm dâhil olub içinde ehl-i İslâm üserâsından yigirmi 'aded eydi-i küffârda mahbûs esir bulunub lütf-1 Hakk bula. Halâs olduklarında ez derûn şükr-i yezdân eyleyüb şâd u handân olmuşlardır ve ol mahalde 'asâkir-i İslâm her birisi kısmeti mikdârınca mâl-1 ganâim ile muğtenim olub hiç birisi li'lâhi'l-hamd mahzûn kalmamışlardır. Hattâ Karlova'da üç kît'a şâhî tûc top iki kît'ası ve bir vukıyye çâpında kadden olan iki kârîş ve birisi yarım vukıyye çâpında on bir kadden on kârîş her birisi musanna' ve mükemmel kundâklar ile bütün tekerlekleri ve kundakları sâfi âhen ile 'âzîm metîn ve müstahkem inşâ [3a] olunmuş. Hâzır muheyyâ iken bu top 'asâkir-i İslâm'a atmak müyesser olmamışlar. Kemâl üzere havf-1 haşyet itdiğinden ve perîşân-1 ahvâl olub şâşdığınan ümmet-i Muhammed'i bırakub gitmişdir. Ammâ bu haber-i meserret-peyâm ile bu tarafda Vidin muhâfızı olan devletlû el-Hâc Muhammed Paşa yessera'llâhu mâ yürîdu ve mâ yeşâ' hazretlerine gelen adama 'âzîm bahşîşler 'atâ olunub ehl-i İslâm istimâ' eylediklerinde 'azîm şâd u handân oluşlardır. Bakî kethüdâ Hüseyin Ağa ile cuyûş-1 İslâm dırğam-intikâm gelmekte ammâ sene-i mezkûrda mâh-1 Receb'in üçüncü günü Cum'a ertesi şevketlü

pâdişâh-ı ‘âlem-penâh irsâl eyledikleri Tâtâr-ı sabâ refâtâr-ı beyne’s-salâteyn Eflâk cânibinden başkû bâyıru üstünde Vidin karşusunda görünüb âşikâr olduklarında ol sâ‘at Vezîr-i ‘utârid-damîr hazretleri kendiyile süvâr oldukları musanna‘ ve münakkaş piyâdelerini ta‘zîmen gönderib meğer gelen Tâtâr-ı sabâ refâtâr ile iki sultân ikisini dahi da‘vet eyleyüb piyâdeye süvâr olub bu tarafa geldiklerinde ziyâde ikrâmlar eyleyüb ve altlarına atlar çeküb ve eynlerine kürkler ilbâs itdirüb her birisine haddinden ziyâde in‘âmlar ikrâmlar eyleyüb kemâl-i mertebe nevâhatlar ve istimâletler eylemişlerdir. Ve Harşuvâ câniblerinde Erdel hudûdlarında yigirmi yıldan beri Nemse keferesiyle me‘lûf ve mahlût olan re‘âyânın ba‘zısı ribv-i itâ‘atden çıkub küffâr-ı dûzah-makarrın tarafgîri oldukları Vezîr-i sâhibü’t-tedbîrin mesmû‘-ı şerîfleri olmağın re‘âyâyı tahvîf ve te‘dib ecli için bir mikdârının urulub esîr olması için ruhsat vermişlerdir.

Ba‘dehu sene-i mezkûrda mâh-ı Receb’in dördüncü Pazar günü Eflâk cânibinden Karlıova’da olan cüyûş-ı mü‘minîn ve muvahhidîn Kethüdâ Hüseyin Ağâ ile gelib Nehr-i Tuna üzerinde inşa olunan köprüden [3b] geçüb Vezîr-i müşârun-ileyh sarayı kurbunda kal‘a kapısı üstüne oolan köşke çıkub andan seyr u temâşâ eyleyüb cüyûş-ı müslimîn yollu yoluyla alayluk düzüb küffâr-ı hâksârdan aldıkları üserâyı her birisini kelb-i mu‘allem misâl yaltarda piyâde itlerinin yanbaşınca yürüyerek ve ahz olunan küffardan hâc beygir ‘alemlerin ser-nigûn eyleyib merdâne ve delîrâne vezîr-i bî-nazîrin önünden geçüb Vidin kal‘asına dâhil olduklarında bu fütûhât-ı nusret ahbârı ve inhizâm-ı küffârın tebârî ‘âleme işâ‘at-ı i‘lân için rağmen-li‘l-a‘dâ Vidin kal‘asından nice kıt‘a toplar endâht olunub işiden ehl-i İslâm mesrûr u şâdân ve a‘dâ-yı dîn-i mübîn makhûr u müdemmer vâlid u hayrân olmuşlardır.

Ba‘dehu yine sene-i mezkûrda devletlû Vezîr-i ‘utârid-damîr hazretleri nehr-i Tuna’da timûr kapu dimekle ma‘rûf mahalde harşovânın altı yanında karîb mahalde olan ada-i kebîrde Nemçe çasarının müceddeden binâ ve inşâ eylediği kal‘a-i girdâb ki Nemçeler anâ kûçeki pîç tesmiye eylemişlerdir. Merkûm kal‘anın üzerine varmağı Murâd eyledikleri ecilden serkârda olan guzât-ı İslâm’ı Memiş Paşa hazretlerini ve Tuz Muhammed Paşa’yı ve sipâhilerin binbaşlarını ve dergâh-ı ‘âlî yeniçerileri serdengeçdi ağalarını ve sâ‘ir hıyal-i sipâh olanları çağırub bir ‘âlî dîvân eyleyüb kal‘a-i merkûmun üzerine varılmasun müşâvere eyleyüb her vecihle ma‘kûl ve münâsib görüldüğü ve tasmîm ve terkîm olunduğı vehc üzere re‘y-i savâb dîdleri her ne yüzden oldu ise du‘â olunub Fâtiha’sı kırâ‘at olundukda dîvân dâğılub mahall-i merkûma varacak guzât-ı

İslâm-ı dırğâm-intikâm dahî kemâ-kân tedbîr u tedâriklerin görüb piyâde ve süvâri olan ‘asker-i İslâm a‘dâ-yı dîn-i bed-liyâm dûzah-makâm üzerine ‘âzim ve Vezîr-i ‘utârid-damir hazretlerinin cümle kapusu halkı zırh-pûş ve sügû-berdûş seyf-i ber-miyân oldukları hâlde her birisi mânend-i kağân arslân niyet-i gazâ kasd-ı a‘dâ [4a] deyüb eyemen-i evkâtda ve eşref-i sâ‘atde esb-i nusret bād-pâkerîne süvâr olub sancak ve ‘alemlerin kuşâde ve tûğları ‘izz-i vakâr ile rîş-i sîblerin ve a‘dâ hiremânî hiremânî giderek ve tîğlar düşmen-i din-i mübînin başın kesmeye diş bileyerek sügüler mâr-ı siyâh-veş küffâr-ı dûzah-karârı sokmâğa hâzır olarak ceys-i İslâm-ı dırğâm-intikâm delîrâne ve mükemmel alayı vezîrane-i müşîrâne birle bin yüz elli senesinde mâh-ı Recebü’l-müreccebin on ikinci Düşenbe günü Vidin kal‘asından devlet u ikbâl ile Vidin kal‘asından taşra çıkub savb-ı merâmlarına dobrâh olub Vidin kal‘asına bir sâ‘at mesâfede kurus mağûrâsı kurbunda otâğ-ı ‘âlî tâkların kurûb cevânib-i erba‘alarına kamerin çevresine encem-misâl sâ‘ir ‘asâkir-i İslâm vaz‘-ı hıyâm eylemişlerdir ki muhimmât-ı seferî ve edevât-ı cengî ve levâzımât-ı râhın kusûr-ı kûsûrını mahall-i mezkûrda tekmîl kaydında olub ve Nehr-i Tuna ile on bir kıt‘a şâyika topları hâzır ve âmâde ve cenkçileri dahî yiğirmi otuzdan ziyâde on ‘aded üsti açık sefînelere mühimmât-ı cebehâne ve mühimmât-ı tophâne ve birkaç kebîr borozân ta‘bîr olunub ustaca tahta pûşîde sefînelere ‘asker için zehâyir vaz‘ olunub memlû ve dört kıt‘a top-ı bâlyemez iki kıt‘ası dokuz vukıyye çapında bir kıt‘ası iki vukıyye çapında bir kıt‘ası beş vukıyye çapında ve dört kıt‘a hâvan topı humbaraları ile üstü açık sefînelere tahmîl olunub topların yanına dergâh-ı ‘âlî topı çorbacılarından Halîl çorbacı ve Mûsâ çorbacıyı her birisinin yanına kifâyet mikdârı topı neferâtı ta‘yîn olunub ve havan toplarına kifâyet mikdârı humbaracılar ta‘yîn olunub nehr-i Tuna ile yukarı kal‘a-i girdâba doğru revân olmuşlardır. Ve Sene-i mezkûrda mâh-ı Recebü’l-müreccebin on dördüncü Çehârşenbe günü ki ol gün rûz-i Kâsım idi. ‘Alem penâh kûrus mağûrâsı [4b] kurbunda olan otâğ-ı ‘âlî tâkların vahîme hargâhların kaldırub eyemen evkâtda ve eşref sâ‘atde niyyet-i gazâ kasd-ı a‘dâ deyüb küffâr-ı dûzâh-karâra doğru devlet ve ikbâl ile râhî olmuşdur ve Tuz Muhammed Pâşa’yı çarhacı mukaddem ceys eyleyüb anlardan bir iki sâ‘at mukaddem kalkub ‘alem küşâde ‘askerin yanına alub savb-ı me‘mûresine revân olmuşdur. Taşrada bey câirinde vaz‘-ı hıyâm eyleyen Karaman vâlisi Memiş Paşa dahî taşrada olan ‘asâkir-i İslâm ile revân olmuşlardır. Vidin muhâfızı olan vezîr-i Aristotedbîr hazretlerinin devlet ve ikbâl ile teseyyürlerine nice toplar ta‘zîmen ve tekrîmen

endâht olunub derûn-ı kal'ada olan sükkân-ı kal'a her birisi kendi kârını terk edüb ancak vezîr-i rûşen-zamîrin ve 'asâkir-i İslâm-ı nusret-mü'essirin hayır du'âları hizmetiyle evkât-gûzar olmuştur. İbtidâ konakları Nehr-i Tuna yalısında Nevsel karyesi olup anda akşamlamışlardır ertesi gün Pencşembe günü nehr-i Timok yalısında karâr dahî ertesi Cum'a günü anda karâr-dâde olup kalmışlardır. Zîra sab-ı pâdişâh-ı gerden ve vakârdan bir kapucı başı gelüb kethudâyı 'âlî-kadrleri olan Hüseyin Ağaya iki tuğ tablı 'alem getürmüşler idi. Vezîr-i müşârun-ileyhe anda yetişüb anlara ne için geldiklerini i'lâm eylediklerinde Hüseyin Paşa'yı kendilerine kâim-i makâm nasb edib kapucıbaşı-i ol mahalden Vidin'e 'avdet itdirüb göndermişlerdir. Ve sene-i mezkûrda mâh-ı Receb'in on yedinci günü nehr-i Timok yalısından kalkıp devlet ve ikbâl ile Tuna yalısında birzâ palankası demekle ma'rûf palankaya varıb içinde olan küffâr-ı dûzâh-karârın ehl-i İslâm'ın geleceğinden gafil ve bî-haber iken düşmen-i dîni yatakda basub kimisi ta'ma-i şîr-i şemşir ve kimisi giriftâr u esîr-i bend belâ-yı zincir olup kapudânu ile ve terenbetesiyle ahz olunub necât bulmuş kâfir olmamak gerek guzât-ı mü'minîn ve mücâhidîn birzâ palankasını ahz u zabt eylemişlerdir. Ve sene-i mezkûrda mâh-ı Receb'in on sekizinci günü Nehr-i Tuna yalısında fethü'l-İslâm râhî [5a] olup mukaddem ceşş irişdiklerinde meğer düşmen-i dîn bâtil âyin 'asâkir-i İslâm'ın geleceğinden haber almışlar fethü'l-İslâm'ı boşaldub firâr etmişler imiş içinde re'âyâdan birkaç zimmî kalmış guzât-ı İslâm'a haber vermişler ki şimdi siz gelmezden bir sâ'at mikdârı evvel içinde olan nemse firâr edüb Nehr-i Tuna ile sefineler ile gitdiler ardınca sür'at ile ta'kîb edib giderseniz yetişirsiniz didikle guzât-ı İslâm haber aldıkda içlerinden birkaç merd-i meydân firar iden küffârın ardına düşüb Nehr-i Tuna yalısıyla Karataş dedikleri mahallede küffâra yetişüb yanar ateş gibi üzerlerine şöyle delirâne hücum eylediler ki asla gemileri harekete kâdir olamadılar. Gemide olanların kimisi ta'me-i şemşir ve kimisi esir-bend-i belâ-yı zincir olup 'âzîm-i mâl-ı ganâyim almışlardır ki kıyâsdan efzûn hattâ sefine-i küffârda bir tuç top bir vukiyye çapında mükemmel kundağı ile şâhî top Vidin muhafızı vezîr-i hâtem-nazîre top-ı merkûmı getürdiklerinde 'azîm bahşişler ve sîm çelenkler virüb her birisi mesrûr u handân olmuşlardır.

Mâh-ı Recebin on dokuzuncu Pazar günü Karataş'ın üstü yanında küffâr-ı dûzah-karâr getüremediğinden iki kıt'a kalyonı mücehhez cümle-i levâzımâtı ile ve üç kat birbir üstüne lombarlar her birinde mazgalları mükemmel ve topları hâzır ve âmâde ve

‘asker ile memlû her bir kalyonı bir kal‘a-i müstahkem misâl-i dâğ gibi dururlardı. Ammâ ‘asker-i İslâmın bu vecihle hücumun ve üsti açık sefinelerde olan dört kıt‘a balyemez toplarını gördükde içinde olan küffâr-ı dûzah-karârına uğradıklarını ve guzât-ı mü‘minîne mukâvemet idemeyeceklerini mukarrer ta‘akkul etdiklerinde gece oldukça karanlıkta kalyonları birkaç yerinden delüb gark-ı âb eyleyüb gûyâ ‘asâkîr-i İslâm götürmesin deyüb ber-kahr iderim deyu ümmîd eyleyüb içinden bir helalini dahî çıkamayub kendilerini hemân kuru can ile küçük sefineleriyle firâr eylemişlerdir. İçinde her ne var ise [5b] toplarını ve yelkenlerini ve âlât-ı mühimmâtını alıkoyub gitmişlerdir. ‘Ale’s-seher guzât-ı İslâm kalkub merkûm kalyonların gark-ı âb olduğunu gördükde küçük sefinelere süvâr olub vârub içine dâhil olduklarında bir kâlyon pek batmayub suyun sığ mahalline rast gelüb toplar sudan yukarıda bulunmağın küffâr-ı dûzâh-karâr doldurmuş hâzır bulduklarında en yukarıda olan toplarını rağmen-li’l-a‘dâ ve ızhâr-ı şâdumânî-i İslâm huveydâ olmak için atılması mümkün olan topları endâht eyleyüb şenlikler eylediklerinde atan topçulara devletlû vezîr-i ‘utârid-damîr hazretleri bî-hadd zer bahş edüb her birisini mûradından ve ümmîdinden ziyâde mesrûr ve memnûn eylemişlerdir ve kalyonun birisi ki pek batmamış idi. Topların ve içinde olan eşyâsın fi’l-cümle çıkardılar aldılar. Lâkin bu kalyon Tuna’nın ‘amîkd mahalline rast geldiğinde ancak üstünde olan topların çıkardılar. Mahall-i ‘amîkde olan topların çıkması hadd-i imkânda olmadığından emr-i hak bir şedîd soğuklar zuhûr ettiğinden suya girmek mümkün olmadı ve mezkûr toplar derûnında çıkmadı kaldı ve içlerinde bulunan mühimmât top salkım ve saçma iltimâsı mümkün olanı cümlesin çıkarub üsti açık sefinelere tahmîl eyleyüb vaz‘ eylemişlerdir ve sâ’ir cebehâne ve tophâne mühimmâtından olmayanı içine giren guzât-ı İslâm muğtenim olmuşlardır. Ba‘dehû gark-ı âb olunan kalyonları yakub kemâl-i mertebe keşf edüb çıkmasını tahmîn eylediler. Bir dürlü çıkması mümkün olmadığın müşâhede eylediklerinde devletlû Vezîr-i Aristo-tedbîr hazretleri mezkûr kalyonların ihrâk-ı bi’n-nâr olmasını fermân eylediklerinde guzât-ı mücâhidîn sem‘an ve tâ‘at deyüb fermânlarına imtisâlen ikisini dahî ihrâk-ı bi’n-nâr eyleyüb dûd-i kebûdi sûzi ‘ayyûka pîveste ve revân olmuşdur. Gerçi ele geçmedi lâkin küffâra ‘azîm kahrolmuşdur. Ammâ timur kapû kurbunda olan ada-i kebîrde müceddeden binâ ve inşâ olunân kal‘a-i [6a] metîn ve âhenîn bir hısn-ı hasîndir ki dînî zemînde ana müşâbih ve karîn bulunmaz ve etrâfında cereyân iden Nehr-i Tuna’nın sür‘atine göz bakamaz. Kal‘a-i Girdâb tesmiye olursa sezâdır küffâr-ı

bed-tebâr yigirmi seneden beri sarf-ı makdûr idübbinâ ve inşâ eylediği ecilden ve içine taşradan köprü ile bîc kal'asına duhûl olunduğu gibi buna da köprü ile duhûl olunduğundan küçük bîc deyu tesmiye ederler imiş. İmdi ol hîsar-ı metîn âhenîn bünyenin muhâsara olunmasını tedârikler görüb üzerine varıldıkda Hâlık-ı kevn u mekân olan emr-i Hüdâ-yı 'azîmü'ş-şân birle 'azîm yağmurlar ve karlar yağûb şiddet-i şitâ zuhûr idüb mahall-i mezkûrda bir dürlü ârâm itmek mümkün olmadı. 'Asâkir-i İslâm 'azîm dilgîr olub devletlû asaf yevâr-ı insâf-ahvâle bu vecihle muttalî' olduklarında "El-Umûru Merhûnetun Bi-Evkâtihâ" her umûrın husûlî elbetde bir vakte merhûndur deyüb rü'esâ-yı 'asâkir-i İslâm birle müşâvere eyleyüb ada kal'asının fethini vakt-i âhere koyub inşâallâhu'r-rahmân 'ömrümüz olursa evvel-i bahârda ve hoceste asârda gelüb ada kal'asını muhâsara-i şedîd ile mahsûr eyleyüb kabza-i teshîre getürüz deyüb mahall-i mezkûrdan ber-vakt-i meymenet-makrûnda devlet ve ikbâl ile göç eyleyib küffâr-ı dûzâh-karârdan üç kıt'a deniz yapusunda sandal mânendi seffinesinden birisi otuz kürek ile teysîr olunur. Birisi yigirmi sekiz kürek ile teysîr ider. Başlarında dörder kıt'a birer vukıyye çapunda tuç toplar ve kıçında dümen yanında ikişer kıt'a tuç top ile ahz olunub ve sâ'ir küffârdan ahz olunan çam seffinelerini aşâğı Vidin'e doğru irsâl eylediler. Sene bin yüz ellide mâh-ı Şa'bân-ı şerîfın gurresinde devlet ve ikbâl ile 'asker-i İslâm ile 'avdet edüb alay-ı 'azîm ile şâd u handân Vidin kal'asına girdiler.

[6b]

NAZM

Sa'âdetle Vidin'e geldi mâh-ı gurre-i Şa'bân

Kadd u menden olubdur kal'anın her gonci nûrânî

Tehî kalmış idi cânsız teni bî-cân gibi kal'a

Gelince tâze cân buldı irişdi feyz-i Rabbânî

Hüdâ göstemesün eksiklüğün bu kal'ada bize

Vidin kal'asının rûh-ı revânı tende hem cânı

Şecâ'atde mehâbetde nazîri yokdur 'âlemde

Sezânı heyc idersem cümle akrânına ben anı

Ammâ ol mahall sükkân-ı kal‘a-i Vidin olan ‘ulemâ ve sulehâ, ağniyâ ve fukarâ ve gurebâ sagîr ve kebîr bi-ecmâ‘ihim ta‘zîmen ve tekrîmen istikbâle çıkub müctemi‘ olan pîr u civân nisvân sabiyyân dahî kudûm-ı sa‘âdet-makrûnunun cümlesünün dil u cânlarına feyz-bahşâ sürûr ve safâlar tulû‘ eyleyüb kemâl-i sürûrlarından her birisinin gözlerinden yaşlar dökülüb dest-i zırâ‘at-ı pîvestlerin mahall-i du‘âda savb-ı kible-i münâcâta berdâste kılub devâm-ı devlet-i müşîrânelerine veferr-i şevket-i cihânânlarına ez dil u cân du‘âyı ferâvan ile hatm-i kelâm eylemişlerdir.

İşbu bin yüz elli senesinde küffâr-ı dûzâh-mekândan otuz altı kıt‘a âhenînin top yedi vukiyye çapında bir buçuk vukiyyeye gelinciye dek ve on üç kıt‘a şâhî tuç top ki min-haysü’l-mecmû‘ cümlesi kırk dokuz kıt‘a topdur. Ahz olunub Vidin kal‘asına gelüb tophâneye teslîm olunmuşdur. El-hamdüli’llâh sümme el-hamdüli’llahi’l-meliki’l-vehhâb bu fütuhât-ı ‘azîm ile zu‘afâ-yı ümmet-i Muhammed’i cümlesini şâd u handân eyledi. Devletlü vezîr-i ‘utarid-damîr el-Hâc Muhammed Paşa yesser’allâhu te‘âla mâ yurîdu ve mâ yeşâ hazretleri alay-ı ‘azîm ile cevânib-i erba‘asında istikbâle çıkub mübârek cemâlin görmeğe müştâk olan fukarâ ve gurabâ kullarına nigâh-ı merhamet-i âsîfâneleriyle âşinây-ı tebessümâne nigâh ederek ve selâm vererek sarây-ı ma‘delet-fezâlarına ‘izz u devlet birle nüzûl ve etbâ‘-ı kirâmı ez kadîm sâkin oldukları odalara duhûl eyleyüb şâd u hândân herkes karâr-dâde râhata varub şükr-i yezdâni ve hamd-i samedânide evkât-güzâr oldılar.

[7a]

KASÎDE

Bi-hamdi’llâh irişdi Tenrinin ‘avni ve ihsânı

Hüdâ virdî muhâfız bir vezîr-i sâhib-i iz‘ânı

Hatâlardan emîn itsün vücûdun ol kerem-kârın

Cihân durdukça var olsun ki yok ‘ âlemde akrânı

Hüdâ takdîri ile ‘avn-i Mevlâ oldı çün yâver

Muhâfız eyledi Mevlâ Vidin kal‘asına ânı

Kamû tedbîrine fi’l-cümle Hakkın lütfi sâ’ibdir

Muvaffakdır ânûn re'yine çün tevfik-i rabbâni

O düstûr-i zafer-i tev'em hayr-hâh şeh-i 'âlem

Hüdâ Hakkı bize farzdır ânun olmak senâ-hânı

Semiyy-i fahr-i 'âlem ismi dört harf ile ma'lûmdur

Hisâb-ı ebced ile doksan iki ismi tbyânı

Fütûhâtın budur miftâhı yazmışdır müceffirler

Bilenler kılmış istihraç bu râzî-i sırr-ı pün-hânı

Dediler kim budur ol hâdim-i şer'-i resûl tahkîk

Mu'în-i dîn-i Ahmed devletin rükn-i kerem-kânı

Müdebbir-i 'âkil u kâmil tasarruf ehl-i deryâ-dil

Vücûh ile ânun âsafa vardır küllî rüchânı

Du'â-yı devletin eyler bu serhad halkı fi'l-cümle

Eğer a'lâ eğer ednâya mebzûl olmuş ihsânı

Eğer ki merhamet tasvîr-i kâbil olsa 'âlemde

Musavver olur idi zât-i pâki olsa imkânı

Nizâmın buldu bu serhadd bi-hakk-ı Ka'be-i zemzem

Hirâs u kahr-ı tedmîri kaçırıldı cümle düşmânı

Ne denli vasf edersem âna pâyân ile hadd olmaz

Ümidim var kusûrum 'afv ide var ise noksânı

Tasaddur itmeğe çok kalmadı sadra asâletle

Görenler diyeler geldi bu dünyânın nigeş-bânı

Nizâm-ı âlem için sadra irsâl ile yessir Mevlâ

Vekîl-i saltanat hâmî-i devlet hem cihân-bânı

‘Adeletle hükümet eyleye icrâ edüb hakkı

Kurulur pâdişâhın şevketiyle çünki dîvânı

Yeter ey kilk-i âvâre bu teşbîhât u tahrîrât

Du‘âya başla kim yokdur du‘ânın hadd ü pâyânı

İlâhi! devlet-i şem‘ini sen yandır söyindirme

Nitekim çahr-i gerdûn-i felek eylerse devrânı

Güni göderen yek olsun tâk-ı ikbâli bülend olmasun

İrişün evc-i a‘lâya otağ-ı baht-ı eyvânı

Ne yirde var ise a‘dâların hor u hakir eyle

Kamû düşmenlerin kahr et ilâhî eyle ihsânı

Gel ey kilk sahn pervâz-ı beyân ile olan hâli

Hüdâ lütfumı rîzân eyleyüb itdiği ihsânı

Hücûm itdi Vidin kal‘asına Nemse ihanetle

Gelib iki taraftan kıldı mahsûr-ı müstemendânı

Rebî‘ül’l-Âhir’in on yedisi yevm-i Çehârşenbe

Vidin kal‘ası altına segirdüb itdi tuğyanı

[7b]

Güzîde ‘askerini cümle âhen pûş idüb irsâl

İhânet eyleyüb kâfir zıdd-ı ‘ahd ile peymânı

Görünce geldiğin ol kâfirin pâşây-ı deryâ-dil

Hemândem kethüdâsın itdi irsâl mekremet-kânı

İki cihânda ağ olsun yüzi ol merd-i meydânın

Kim olmuş ol vezîrin cân ile bâş ile kurbânı

Vârub a‘dây-ı dîne sedd-i İskender gibi durdı

Gazalar eyledi ol demde sankim Rüstem-i sâni

Çıkub sükkân-ı kal‘a cümle saff çekdi idüb hamle

Hücûm itdiler a‘dâya çeküben tîğ-i ‘uryânı

Husûsan kim âlem-dârı olan Çerkes Hasan Ağa

Süngü ve seyfle kırdı ‘adüvvi ve tutdı meydânı

Hemândem münhezim oldu çevirdi yüzini küffâr

Hüdâ mansûr-ı muzaffer eyledi cünd-i müselmânı

Şehâdet şerbbetin nûş eyledi bunca mü‘minler

Mukadder öyle itmişdir ezel takdîr-i Sübhânî

Hodâ cem‘iyyetin kıldı perîşân ehl-i tuğyânın

Kaçub Nemse firâr itdi görünce tîğ-i ‘uryânı

Firâr itdikde kâfir nehr-i Timok kurbuna vardı

Radopovçe’de buldı ‘askerin olmuş peşimânî

İşitdi ânda âram itdüğün paşa-yı ‘âlişânı

Delîr u sâm-heybet virmedi küffara emânı

Donanma gönderüb Nehr-i Tuna’dan şâyklar vardı

Karadan cünd-i İslâm gitdiler fi’l-cümle şâdânî

Cemâziye’l-Âhir’in üçüncü günü vardılar cümle

Mukâbil oldılar Şembe günü a‘dâya şîrânî

Terreddüd itmeyüb fi’l-cümle itdiler el-Hakk

Süngü ve seyf ile her birisi dehrin nir‘ânı

Husûsan on ‘aded şâhî topuyla topı kulları

Atub küffârı kırdılar ‘adüvvler buldı hüsrânı

Ner hartuç kaldı ne salkım-ı yuvarlak cümle âtdılar

Hasır gibi zemine döşediler fitne-cüyânı

Gazâlar itdiler fi’l-cümle serdengeçdi kulları

Piyâde ve süvârîsi kaçırdı kırdı düşmânı

Hüdâ nusretler ihsân eyledi çün ehl-i İslâm’a

Katî şey’-i kalîl kurtuldu kâfir buldı emânı

Şu denlü cund-i küffârı kırub-i hâke bıraktılar

Kamu ervâh-ı küffâr tuttılar hep râh-ı nîrânı

Hüdâ, şöyle şaşırdu havf-ı haşyet virdi küffâra

Furunda âteş-i sûzân bıraktı pişmemiş nânı

Görenler didiler evvel bu Nemçe çok bozulmuşdur

Ve lâkin olmamışdır böyle ahvâl-i perişani

Tüfengün, kılıcın, kavsurdâsın, bârgîrlerin cümle

Doyurmalık bıraktı mesrûr eyledi kâfir müselmânı

[8a]

Bıraktı altı kıt’a top-ı âhen Nehr-i Tuna’ya

Beş okka çapına olmuş buların cümle mîzânı

Vârub dergâh-ı âli topı kulları getürdiler

Vidin kal’asına top-hâneye vaz’ itdiler ânı

Esîr-bend-i zincîr oldu ba'zısını çün a'dânın

Kıldı ta'ma-i şemşir olub kaldırdı tâbânı

Vidin'e asker-i İslâm fütûhât birle geldikde

Eğer a'lâ eğer ednâ kamusı şâd u handânı

Fi Tuz Paşa'yı Niş kal'asına irsâl idüb derhâl

Cemâzie'l-Âhir'in onuncu günü şîr-i garrânı

Piyâde ve süvârî askerî ile revân oldu

Fi Tuz Pâşânın erlikde misâli yokdur akrânı

Vidin'e on iki sâ'at mesâfeden haber almış

Eyura turnîçe'de derbendde 'adüvler dolmuş

Cemâziye'l-Âhir'in on beşi Çârşenbe günü cümle

Mukâbil oldılar anda kırub fi'l-cümle düşmânı

Katî çok nemse anda ta'me-i şemşîr olub düşdi

İrişdi ceyš-i İslâm'a Hüdâ'nın 'avn-i ihsânı

On altıncı günü çün Gorgosovça'ya irişdiler

Palankayı bırakıb gitmiş 'adüvler boş komuş ânı

Fituz Paşa içine girdi zabt itdi palanka'yı

Muhâfız kodu anda bir iki bayrak müselmânı

Çü Paşa şîr-i garâveş Niş'e 'azm eyleyüb gitdi

Mukâbil kondu Niş kal'asına korkutdı düşmânı

Kemâl-i havf-ı haşyet itdiginden kâfir-i bi'llâh

Çıkardı ve yere bayraklarını istedi emânı

Cemâziye'l-Âhir'in yigirmi ikinci Çehârşenbe

Güni Niş kal'ası miftâhını Hakk kıldı erzânî

Hüdâ Niş kal'asının fethini ihsân idüb virdi

Musahhar eyledi tedrîc ile etraf-ı buldânı

Ferah-bahşâ haberler geldi çünkim âsaf-i dehre

Atılsun tobı şâdî diyü cârî oldı fermânı

Zamânında nice dürlü fütûhât virdi Hakk bize

Kırub küffârı aldı intikâm-ı Âl-i Osmânı

Vidin'den devletiyle 'azm-ı râh itdi sa'âdetle

Müfevvazdır anun re'yine çün ahkâm-ı Sultânı

Receb ayının on ikinci günü çıkdı Vidin'den

Süvâr olmuş idi esb-i nusretine aldı meydânı

Kapusı halkı cümle zırh-puş olmuş süngü berdüş

Kapudânu-çe de kurdı otağ-ı tâk-ı eyvânı

Süvâri ve piyâde 'askerini aldı yanına

Görenler didiler budur zamânın sâhib-i kırânı

Göç itdi rûz-ı Kâsım'da Çehârşenbe günü andan

Receb ayının on dördüncü günü bâ-hükm-i sultânî

Varınca biraz palankasına ahz itdiler derhâl

Seğirdib gâzîler girdi içine kıldı cevelânı

[8b]

Ne denlü nemse buldılar içinde cümle kırdılar

İçinden belki bir kâfir dahî kurtarmadı cânı

Receb ayının on dozukuncu Düşenbe günü varub

Fethu'l-İslâm'ı aldılar bi-'avn-i lütf-i rahmânî

İki kıt'a sefine kalyonını topları birle

Alub zabt itmek için itdiler sa'y-i ferâvânî

Velâkin gark-ı âb eyledi kâfir toprakların fi'l-hâl

Çıkardı cünd-i İslâm aldılar içinde olanı

'Adüvvün kahr için ihrâk-ı bi'n-nâr eylediler kim

İki kalyonını 'ayyûka çıkıdı devr-i sûzânî

Gazâya sarf iderdi kâbil olsa cümle evkâtına

Murâdı feth u teshîr eylemekdir kâfiristânî

Eğreçî maksadı cenk idi feth-i kal'a-i girdâb

Velâkin oldu mâni' şiddet-i berd-i zımistânî

Gelüb girdi Düşenbe günü mâh-ı gurre-i Şa'bân

Kudûmundan olubdur kal'anın her goncî nûrânî

Tehî kalmış idi cânsız ten-i bî-cân gibi kal'a

Meğr kim tâze cân buldı irişdi feyz-i rabbânî

Hüdâ göstermesün eksiklüğün bu kal'ada bize

Vidin kal'asının rûh-u revânî tende hem cânî

Şecâ'atde mehâbetde nazîri yokdur 'âlemde

Sezâ tercîh idersem cümle akrânına ben ânî

Tamâmet feth idiser der-i Temeşvar'ı Belgrad'ı

Karâr-ı küffârı serâ-pâ ider ceng-i ferâvânî

Kral-ı Nemçe'nin tahtını mülkini kamu cümleyi

Alub zabt idiserdir nâmı ola mülk-i 'Osmânî

Vidin kal'asına kasd itmiş idi düşmen-i dîn

Giderdi şerr-i a'dâyı vezîrin şöhret-i şânı

Bu düstûr-ı celîlü'ş-şânın el-Hakk himmeti birle

Bu serhadde irişdi Tengrinin 'avn u ihsânı

Vücûd-ı pâki bize şübhesiz bil mahz-ı rahmetdir

Ulu'l-epsâra ma'lûmdur gerekmez defter-i tıbyânı

Bu ceş-i nusret-efzânın fütûhâtına sâl-ı târîh

Bulub bu mısra'-ı sıdkı arayub kalb-i vîrânı

Yeter negîser irkâm eyledin ey hâme-i lâ-gar

Ki 'âcizdir ânı medh itmede dehrin sehendânı

Şifay-ı sadr-ı devlet nüsha-i terkîb-i emniyyet

Muhît-i Muhammedet kim vasfının yok hadd ü imkânı

Hazret-i Allah 'an karîb me'mûlümüzden ziyâde ez'af-ı muzâ'af fütuhâtlar ve nusretler ihsân idüb her bâr küffâr-ı dûzah-karârı şermsâr u mahkûr müdemmer-i hâksâr eyleyüb 'asâkir-i İslâm-ı dırğâm-intikâmı haysu mâ kânû ve eyne mâ kânû ve teveccehû mansûr muzaffer idüb küffâr-ı dûzah-makarrın memleketini ve evlâd u emlâkini guzât-ı müslimîne gânimet olmağı müyesser ve mukadder eyleye âmin. Ba'dehu 'asâkir-i islâm.

SONUÇ

Yazma eserler tarihin aydınlatılması açısından önem arz etmektedir. Çalışmamızı oluşturan TBMM Kütüphanesinden temin ettiğimiz anonim *Tarih-i Muhasara-i Niş ve Feth-i Adakale* adlı eser, Osmanlı Devleti'nin 18.yy'ın ilk yarısında Avusturya ile olan mücadelelerini ve o dönemde Balkanlar'ın genel durumunu ortaya koyan yönü ile dönem araştırmacıları için birinci elden kaynak özelliği taşımaktadır.

İncelediğimiz *Tarih-i Muhasara-i Niş ve Feth-i Adakale* adlı eserde Niş'in fethine dair bilgiler verilmiştir. Bilindiği üzere Niş, Avusturya-Macaristan seferleri sırasında Osmanlı Devleti'nin bir hareket üssü durumundaydı. Orduların batıya yönelik yaptığı seferlerde karargah merkezi konumunda ve Rumeli'den orduya katılan askerlerin toplanma ve orduya katılım noktası pozisyonunda idi. Ordunun bazen konaklama mekanı bazende siyasi müzakerelerin gerçekleştiği merkezdi. Çalıştığımız elyazmada Osmanlı Devleti'nin Niş kalesine hâkim olma sürecinde yaptığı hazırlıklara, kaleye hâkim olabilmek için kullandığı silahlara, çeşitli savaş aletleri ve bu aletlerin özelliklerine değinilmiştir.

Müellifin üzerinde önemle durduğu diğer bir husus da Adakale'nin fetih sürecidir. Osmanlı Devleti Balkanlarda gerçekleştirdiği fetih hareketleriyle XV. yüzyıldan itibaren Tuna Nehri'ne kadar ulaşmıştır. Tuna Nehri hâkimiyetini sağlamak bu bağlamda Tuna boylarında yapılan savaşlarda Avusturya-Macaristan İmparatorluğu gibi güçlü bir devlete karşı koyabilmek için Adakale bir üs konumundaydı. Zira Adakale, Tuna'dan gelecek olan zahire ve mühimmatın aksamaması için elde bulundulması gereken stratejik bir yerd. Gerek Avusturya ve gerekse Balkan devletlerine karşı güçlü kara ordusunun yanısıra Tuna'dan ince bir donanma çıkarmak ve bu donanmanın nakledilmesini sağlamak için büyük önem arz ediyordu. Şöyleki, Adakale Osmanlı Devleti'nin aşağı Tuna bölgesinde hâkimiyet kurmak için giriştiği savaşlarda çok önemli rol oynamıştır. Osmanlı gemilerinin Belgrad'ın yukarısına doğru açılabilmesi açısından hayati önem taşıyan Adakale, Osmanlı Devleti için bir nehir üssü ve korunaklı bir geçiş noktası olması bakımından hassas bir konuma sahiptir. Osmanlı Devleti Tuna boyunca yaptığı seferlerde Adakale askeri malzeme, silah ve yiyecek depolama merkezi olarak kullanılmıştır.

Transkripsiyonunu yaptığımız eserde de Adakale'nin askeri malzemelerin, yiyecek ve içeceklerin depolandığı bir yer olduğu belirtilmiştir. İklim şartlarının el vermediği durumlarda fethi ara verilip daha sonra Adakale'deki depolardan askeri malzemeler alınarak yeniden fethi başlandığı ifade edilmiştir. Bu anlamda burası bir takviye merkezidir denilebilir.

BİBLOGRAFYA

- ADIVAR, Adnan “Rumeli”, *DİA*, C.IX, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1964.
- AĞANOĞLU, H. Yıldırım, *Tuna Nehrinde Bir Yitik Vatan Adakale*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2015.
- AHMETBEYOĞLU, Ali Ahmet, *Avrupa Run İmparatorluğu*, TTK, Ankara, 2001.
- AHMETBEYOĞLU, Ali Ahmet, “Büyük Hun Hükümdarı Atilla”, *Türkler*, C. I, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002.
- ALPTEKİN, İlker, *Midhat Paşa'nın Niş Valiliği (1861-1864)*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- ANONİM, *Tarih-i Muhasara-i Niş ve Fethi Adakale*, TBMM Kütüphanesi, MF No:1003.
- ASLANTAŞ, Selim, “Sırbistan: İsyancılar ve Bağımsız Devleti”, *Balkanlar El Kitabı Tarih*, C. I, Ankara: Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları, 2006.
- BAYKARA, Tuncer, “Türklerin En Eski Zamanları”, *Genel Türk Tarihi*, C. 1 Ed. Ali Birinci vd. Ankara, 2002.
- BEYDİLLİ, Kemal, “Rusya”, *DİA*, C. XXXV, T.D.V Yay., İstanbul, 2008, s. 253-265.
- BOZBORA, Nuray, “Arnavut Milliyetçiliğinin Gelişimi”, *Balkanlar El Kitabı Tarih*, C. I, der. Osman Karatay - Bilgehan A.Gökdağ, Araştırma ve Kültür Vakfı, İstanbul.
- ÇELİK, Mehmet Balkanlar'da *Tanzimat: Midhat Paşa'nın Tuna Vilâyeti Vâliliği 1864-1868*, İstanbul, 2010.
- DECEİ, Avrel, “Demirkapı”, *DİA*, C.III, MEB. yay. İstanbul 1993.
- DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara, Aydın Kitabevi 2013.
- DURSUN, Haluk, *Tuna Güzellemesi*, 2. bs., İstanbul, Kubbealtı Neşriyat, 2007.
- EKİNCİ, İlhan Tuna Komisyonu ve Tuna'da Ticaret (1856-1883), *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1998.
- EREN, A. Cevat, “Niş”, *İslam Ansiklopedisi (İA)*, C. IX, İstanbul: MEB., 1964.
- EROĞLU, Haldun, “Osmanlı-Sırp İlişkileri (1347-1521)”, *OTAM*, 41/Bahar 2017, Ankara.
- _____ *Osmanlılar: Devlet ve Hâkimiyet*, Bilge Kültür Sanat; İstanbul, 2016.

- Evliya Çelebi, *Seyahatname*, C. 5, İstanbul, İkdam Matbaası, H.1314 (M.1896)
- Evliya Çelebi *Seyahatnamesi*, C.7, Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff, İstanbul, Yapı Kredi yay, 2003.
- GİBBONS, Herbert A., *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, 21. Yüzyıl Yay., Ankara, 1998.
- GÖKBİLGİN, Tayyib “VI. Asır Ortalarında Osmanlı Devleti'nin Tuna Havzası Ve Akdeniz Siyasetleri Bunlar arasındaki Alaka ve İrtibat, Muhtelif Veçheleri”, *Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.XXXIII, S. 4, Ankara.
- GÖYÜNÇ, Nejat, “Mithat Paşa'nın Niş Valiliği Hakkında Notlar ve Belgeler”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. XII, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul, 1982.
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu İskân Siyaseti ve Aşiretlerin İskânı*, TTK.Yay., Ankara 1997.
- _____ “XVI. Yüzyılda Sosyal-Ekonomik Demografik Bakımdan Balkanlar'da Bazı Osmanlı Şehirleri”, *Belleten*, C. LIII, S. 207-208, Ağustos-Eylül, 1989.
- İNALCIK, Halil “Türkler ve Balkanlar”, *Balkanlarda İslam Miladı Dolmayan Umut*, C. 2, Tika yayınları, Ankara, 2016.
- _____ “Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu”, *Türkler*, S. 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- _____ “Osmanlı Döneminde Balkanlar Tarihi Üzerinde Yeni Araştırmalar”, *GAMER/I*, 1, 2012.
- _____ *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ*, Yapı Kredi Yay, İstanbul, 2009.
- _____ “Türkler ve Balkanlar”, *Bal-Tam Türklük Bilgisi*, 3, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Prizren, Bal-Tam yayınları, 2005.
- _____ *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, İstanbul, Eren Yayınları, 1992.
- _____ “Rumeli”, *DİA*, C. XXXV. TDV. yay. İstanbul, 2008.
- İNBAŞI, Mehmet, “Balkanlarda Osmanlı Hakimiyeti ve İskan Siyaseti”, *Türkler* C. IV, Ed. Salim Koca vd., Ankara Yeni Türkiye Yay., 2002.
- İNCİCİYAN, P-L, ANDREASYAN, H-D, “Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, S. 2-3, İstanbul Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1974.

- İPEK, Nedim, *Rumeli'den Anadolu'ya Türk Göçleri*, TTK. Yay., 2.bs. Ankara, 1999.
- JORGA, Nicolae, *Osmanlı Tarihi*, Çev. Nifüfer Epçeli, C. IV, İstanbul, Yeditepe yay., 2005.
- JUDETZ, Eugenia-Popescu, "Adakale; Geçmişte Bir Türk Adası", çev. Feyzi Kantar, *Türkler*, C. 12, Ankara 2002.
- KARAL, Enver Ziya, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. V, TTK., Yay.
- KİEL, Machiel, "Niş", *DİA*, C. XXXIII, İstanbul, TDV. Yayınları, 2009.
- KOLOĞLU, Orhan , *Balkanlar*, Eren Yay., İstanbul.
- KÜÇÜK, Cevdet, "Millet Sistemi", *Osmanlı*, IV, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 1999-2004.
- ORTAYLI, İlber, "Tuna İmparatorlukların Altın Kemerini", *Tuna Güzellemesi*, (Yayınlayan: Haluk Dursun), 2.Bs., İstanbul, Kubbealtı Neşriyat, 2007.
- PALMER, Alan, *Osmanlı İmparatorluğunun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, İstanbul, 2014.
- RODOPLU, Fatma, "Türklerin Balkanlardaki Manevi Nüfusu Olan Şeyh Ve Dervişlerin Önemi: Demir Baba Örneği", *Balkan Araştırma Enstitüsü Dergisi* Cilt/ Volume 2, Sayı/Number 2, Aralık/ December, 2013.
- RUNCİMAN, Steven, *Haçlı Seferi Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, C. 3, TTK yay. Ankara, 1992.
- SANCAKTAR, Caner, "Balkanlarda Osmanlı Hâkimiyeti ve Siyasal Mirası" *Ege Stratejik Araştırmaları Dergisi*, C. 2, S. 2, İzmir 2011.
- SAATÇİ, Meltem Begüm, "Balkan Ulusçuluklarına Dair Bir Değerlendirme: Farklı Uluslar Farklı Usûller", *Karadeniz Araştırmaları*, C. 6, S. 23, Güz 2009.
- SAATÇİ, "XIX. Yüzyıl Sonunda Makedonya Sorunu ve Makedonya'da Kurulan Örgütler", *Türkler*, C. XIII, Yeni Türkiye Yay., Ankara 2002.
- ŞEMSETTİN SAMİ, "İskan" *Kamus-i Turki*, Dersâdet: İkdâm Matbaası H. 1317 (M. 1899)
- ŞİMŞİR, Bilal, *Rumeli'den Türk Göçleri*, C. II, TTK. Yay., Ankara, 1989.
- TACAN, Necati, *Niş - Belgrad - Salankamin Petrovaradin - Lugoş - Tımişvar Kuşatma ve Meydan Muharebeleri 1690:1696 (1101:1108)*, Askeri Mabaa, İstanbul, 1939.
- TAKVİM-İ VEKÂYİ, no: 624, 17 Cemaziyelevvel, 1277.

TOGAN, Zeki Velidi, *Umumî Türk Tarihi'ne Giriş*, C. I, 3. Bs., İstanbul, Enderun Kitabevi, 1981.

UYGUN, Süleyman, "Sırp İsyanı ve Hurşid Ahmet Paşa", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. IV, S. 17, Bahar 2011.

UZUN, Ahmet, *Tanzimat ve Sosyal Direnişler*, İstanbul: Eren Yayınları, 2002.

UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, TTK., Ankara, 2003.

_____ *Osmanlı Tarihi*, C. II, TTK, Ankara 1988.

_____ *Osmanlı Tarihi*, C.III., TTK, Ankara 1988.

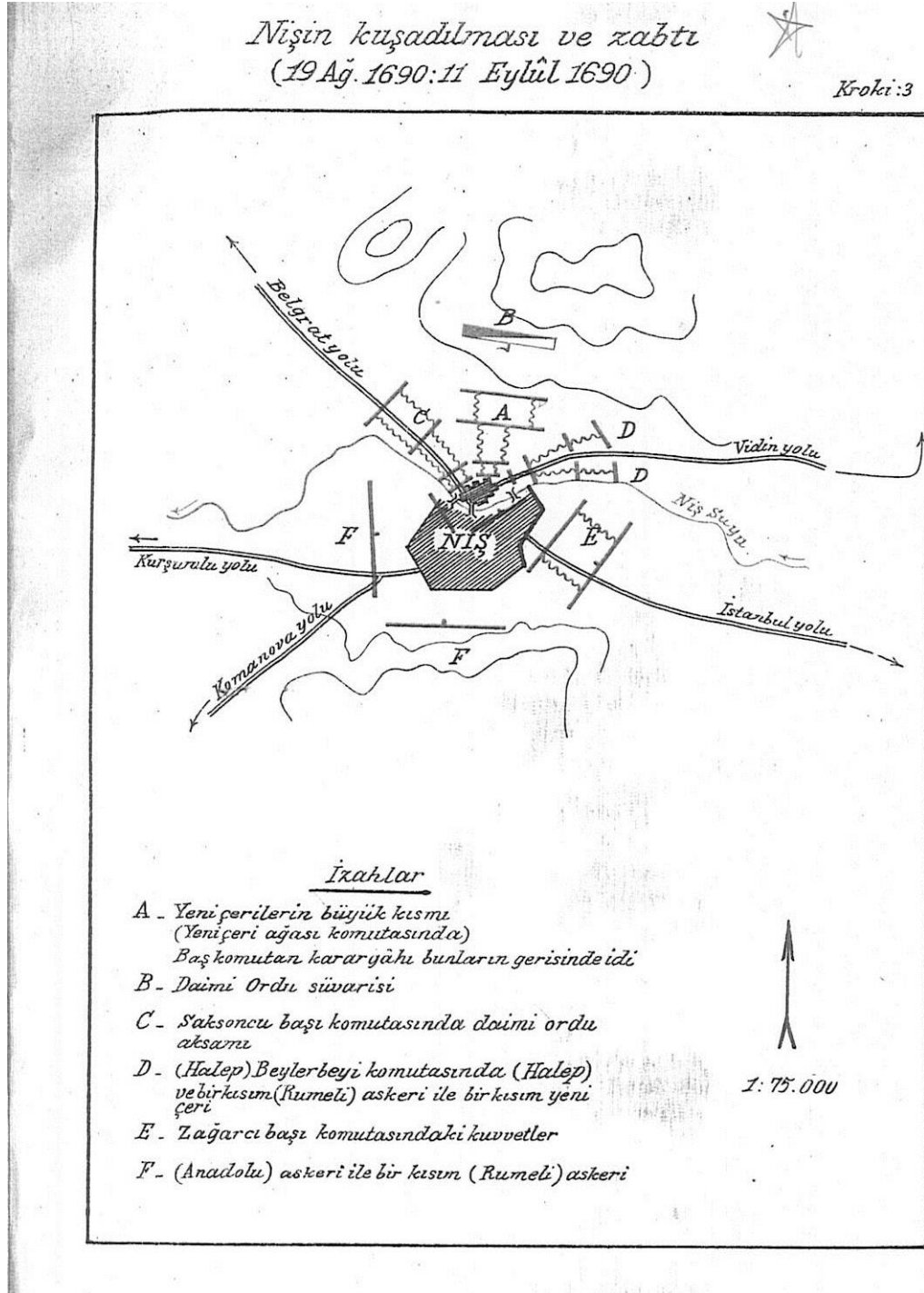
_____ *Osmanlı Tarihi*, C. IV. TTK, Ankara 1988.

ÜNAL, Mehmet Ali, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, İstanbul, Paradigma yay., 2011.

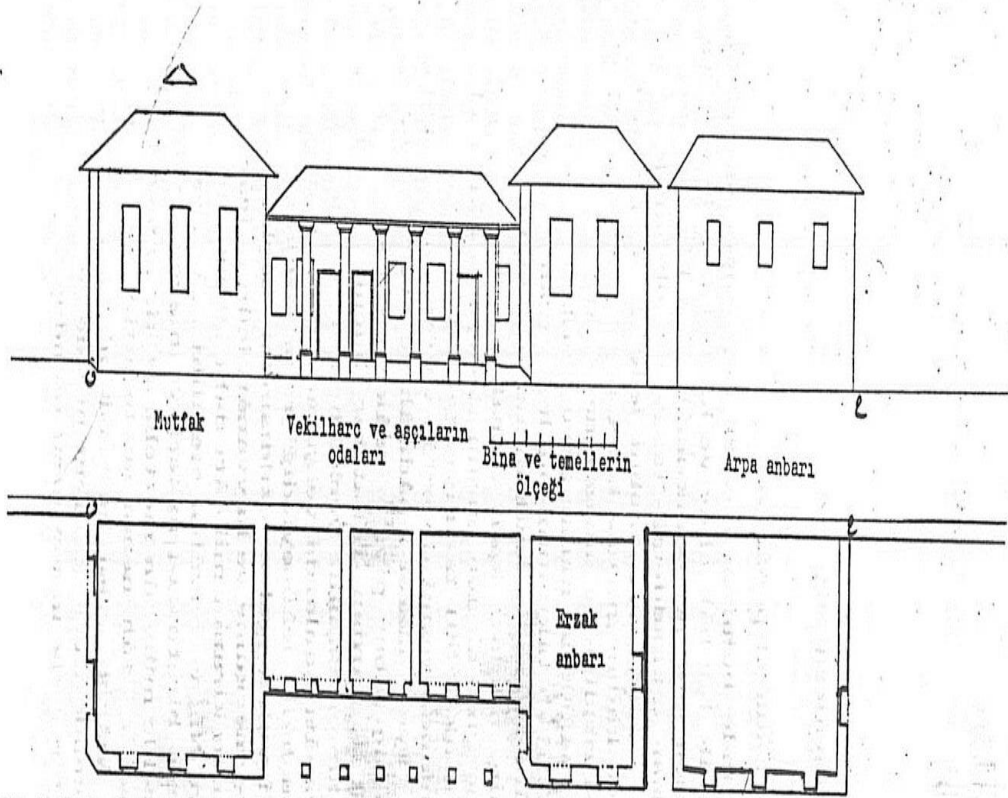
YILDIZ, Hakkı Dursun *Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi*, C. XI, Çağ Yay., İstanbul 1993.

EKLER

EK 1

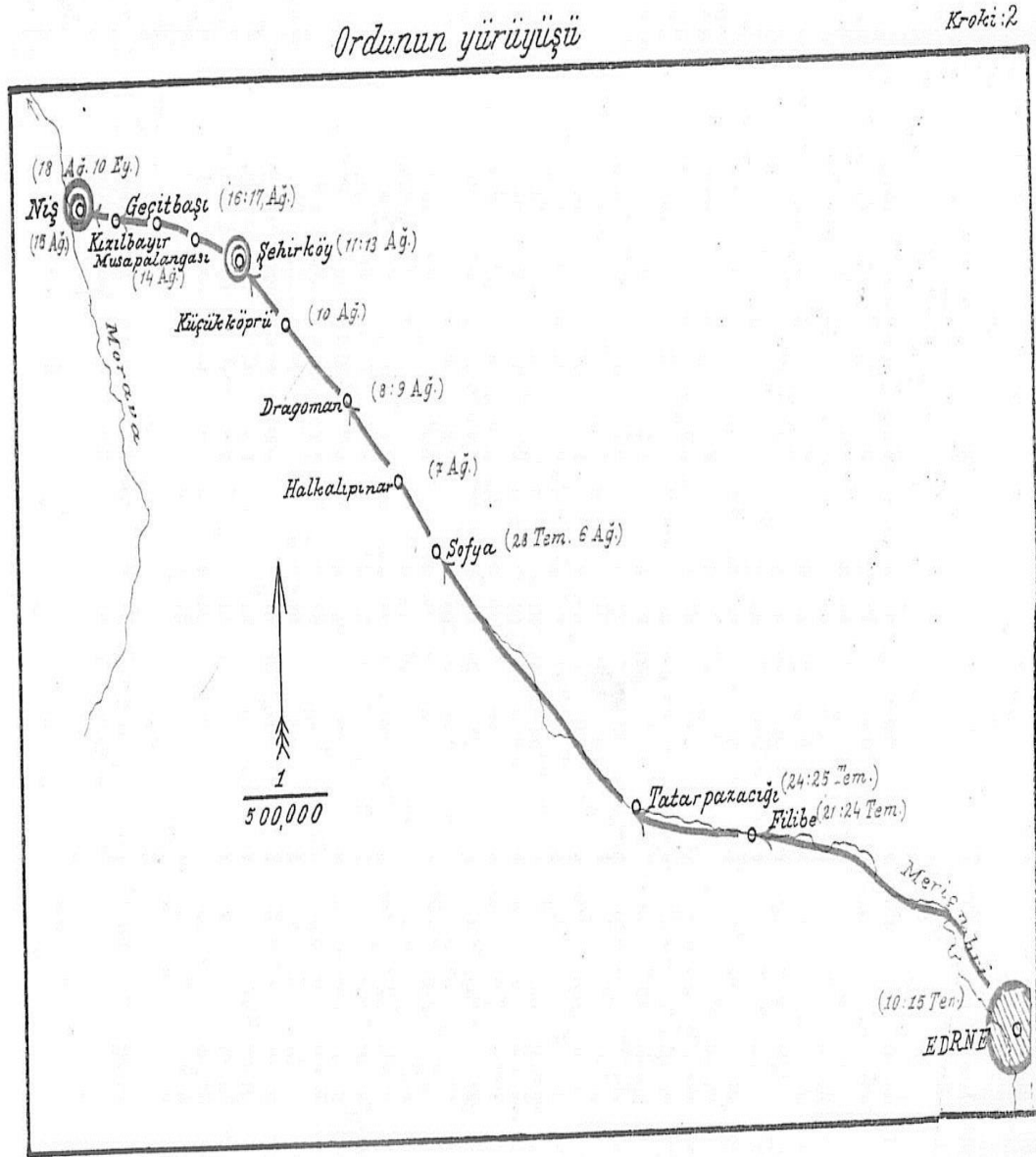

EK 2

Ek: 4. Niş'de Ürgüb Kapısı hâricinde yaptırılmak istenen kışla planı (Başbakanlık Arşivi. İrâde-Meclis-i Vâlâ, No. 20759, lef 3).

EK 3

EK 4

624

دفعه
۱۲۸۸
ق
۱۷

وقوع عارشمیه

جناب وب کرم شهریار جلیل الشیم و شهنشاه مژول الکرملی نعمت بختیز
 پادشاه من اقدمین حضرت تلمیخی الی الابد دیهیر ارای خلافت و سلطنت بیورسون
 ذات ظلیسمات حضرت پادشاهینک مسعد بخشش وقوع اولان جلوس میامن
 ما نوس جناب تاجدار باری روزغیروزندن بروهیشبه افکار معدلت دنار
 ملوکانه لری سایه مر اجوابه حضرت خلافتنا هیلرند و صنوف تبعه
 شاهانیک استکمال اسباب زناه وراحتلری مقصد خیر مر صدینه ومهام سلطنت
 سنبدل نیک ایلر اولدلسی امر ایهه مصر وف ومعظوف بیورلمغه اولسنه بنده
 یونک جله جله سندن اولوق اوزره ازمد سا حه سنده انسا سنه تشبث اولمش
 اولان قالیون همایونک بالذات معاینه سیله پراپ اوراده بوتان اهلینک مشاهده
 دیدار فیض نثار ملوکانه لریله قرین سرور وانساض اولملری مر اد مکلام اعتباریله
 مجید به نام واپور همایونلریه راک اولدقنری وذات ساهمسلمت جناب قیودانی
 دخی معیت شرف شفت جناب شاهانه ده بوند قنری حادده شهر سابق یکرمی
 اوچتی بازار ایرتسی کونی صبا حلین ساعت اوج راده زنده در سعادت لرندن
 حرکت بیورلمش اوج کجه اولمو لیده ارام ویتوتنه رغبت همایون شایان
 وقالیون مذکور معاینه ایله سر یسا اکل و اتسای امر وفرمان بیور لیرق
 وسرا وارسیر و تاشا اولان سا تر بعض بخار دخی عزیمت سینه جناب ملوکانه ایله
 ترین وتو بر اوله رق شریف شوکت زدیف جناب خلافتد هینک دردخی یعنی
 شهر ریع الشانینک یکرمی التیمی بخشیده کونی ساعت سکر راده زنده عودت
 همایون شرفوقوعولش ومواقع معلومه ده صف بستنه سلام اولان وقدم
 معالجزوم حضرت شهر یاری به دو چشم اقتضار ایله منتظر بوتان جنود
 فوز نمود جناب شاهانه طرف لرندن نوبت آتش اصولی اجرا اوله رق وطولیر
 انداختبله ایضای شادمانی قلدرق مقدم معالی توأم شهر یار باریله سرای
 بهشت اسای ملوکانه لری پرزبب وزینت اولمشدر

مصلحتین اولسنه ودارشورای عسکری اعضاستندن سعادتلو محمد افندی
 حضرت تلمیخی عفت ودراپی و اصول کاتب ومجانبه به معلومات کافیه سی جهتله
 اهل کورنسنه منی خدمت مذکور به انک ما موریتی خصوصی بالاسنیدان متعلق
 وشر فصدور بیور بلان امر واراده سینه جناب پادشاهی اقتضای عالیسی
 وجهله اجرا اولمشدر

اصطبل عامره مدبری سعادتلو نورس باشانک درایت واهلتنه وامور
 ما مورده سنی حسن ایفا ایلکده بونسنه مکافه و لطفیفا کندوسنه ایکنی زبده دن
 برقطعه نشان عالی احسان بیورلمشدر

قسطنطونی منصرفی سعادتلو زامن باشا ایلله قره سی منصرفی عزت افندی
 ویکی بازار قائمقامی عزتلو وهی افندی نیک لزوم تبدیلی تحفته ویغا
 منصرفی سابق سعادتلو حسن باشا حضرت لر لریله خارل ما موری سابق سعادتلو
 عارف باشا واصطبل عامره مدبری اسبق عزتلو معضنی انا اصحاب درایت
 ولایتندن بولمشرینه منی مشار ایلله حسن باشانک قسطنطونی وموی ایلله عارف
 باشانک قره سی منصرف لفته وموی ایلله مصطفی انانک دخی یکی بازار قائمقامنه
 ما مور تلمیخی وایته روز قائمقامی عز پر بک استعفا سینه منی برینه قائمقام
 سابق حسب افندی نیک تمینی خصوص لرینه بالاسنیدان اراده سینه جناب
 ملوکانه متعلق بیورلسیله ایجابی ایفا اولمشدر

بلغراد محافظی سعادتلو خورشید باشانک حسب الاجاب اتصالی وقوعله برینه
 مناسبک تعینی اقتضای مصلحتین اولسنه وسنه قائمقامی سابق عزتلو عارف
 افندی بولده یعنی ما مور تلمیخره حسن اداره سی کور لریله راک اهل بونسنه منی
 عهده سنه رتبه رفیعه مرمیرانی توجیهیله بلغراد محافظی نصی خصوصنه
 بالاسنیدان اراده شوکت عاده جناب شاهانه شرفسنوح وصدور بیورلمش
 ومنطوق جلیل اجرا قلمشدر

مابین همایون جناب ملوکانه کآ بندن منفصل عزتلو مدوح بک افندی نیک
 امدی اوله سنه ما موریتی متعلق وشر فصدور بیور بلان امر وفرمان همایون
 حضرت پادشاهی اقتضای عالیسی وجهله اجرا قلمشدر

مصر والیسی اسبق محمد علی باشا مر حومک بکن زاده لری خلیل ومحمد
 بکرک شایان الطاف سینه اوللرینه و بومثالوزک سلیبه عنایتوبه حضرت
 ملوکانه ده تلمیخی شان مکارم نشان عالی ایجا بندن بولمسنه منی عهده لرینه
 ثابته متمیزی رتبه سی توجیهی بالاسنیدان امر وفرمان همایون جناب شهر یاری
 متعلق وشر فصدور بیورلسیله اجرا اولمشدر

صاروخان قائمقامی عزتلو حاجی صادق بک عساکر حضرت شاهانه
 ایچون لواه مر بوردن ترتیب اولنان بک تدارکنده و صورت مباحه سنده اقدام
 وغیرتی مشهود اولسندن طولانی سایه شوکتوبه حضرت پادشاهه
 کندوسنه در دخی رتبه دن برقطعه نشان عالی احسان بیورلمشدر

ادرنه والیسی ایته اولدولتو محمد باشا وازمیر والیسی دولتو رضا باشا حضرتانک
 مرکز ما مور تلمیخرینه مواصلت اتمش وامور ایالت ومصالح جار به نیک رویت
 وکوشینه بدآ ومبامشرت ایلش اولده لری وارد اولان نحر براتلرندن استفاده
 اولمشدر

نیش والیسی دولتو مدحت باشا حضرت تلمیخی لیسافت ذاتیه واهلیت مسیله سی
 جهتله امور موه کوله سنی حسن رویت ونسوبه ایتمکده اولدیغتنه و بوجهتله
 شایان ناطیق عالی بونسنه منی تبدیلی ایکنی رتبه دن مشار البیه برقطعه
 نشان ذیشان احسان بیورلمشدر

عظوفتو ممتاز افندی حضرت تلمیخی اوقاف همایون نظارت جلیله سنه وقوع
 ما مور رتبه منی ایچیش اولان مالیه مستشار لفته مناسب برذلک تعینی اقتضای

EK5

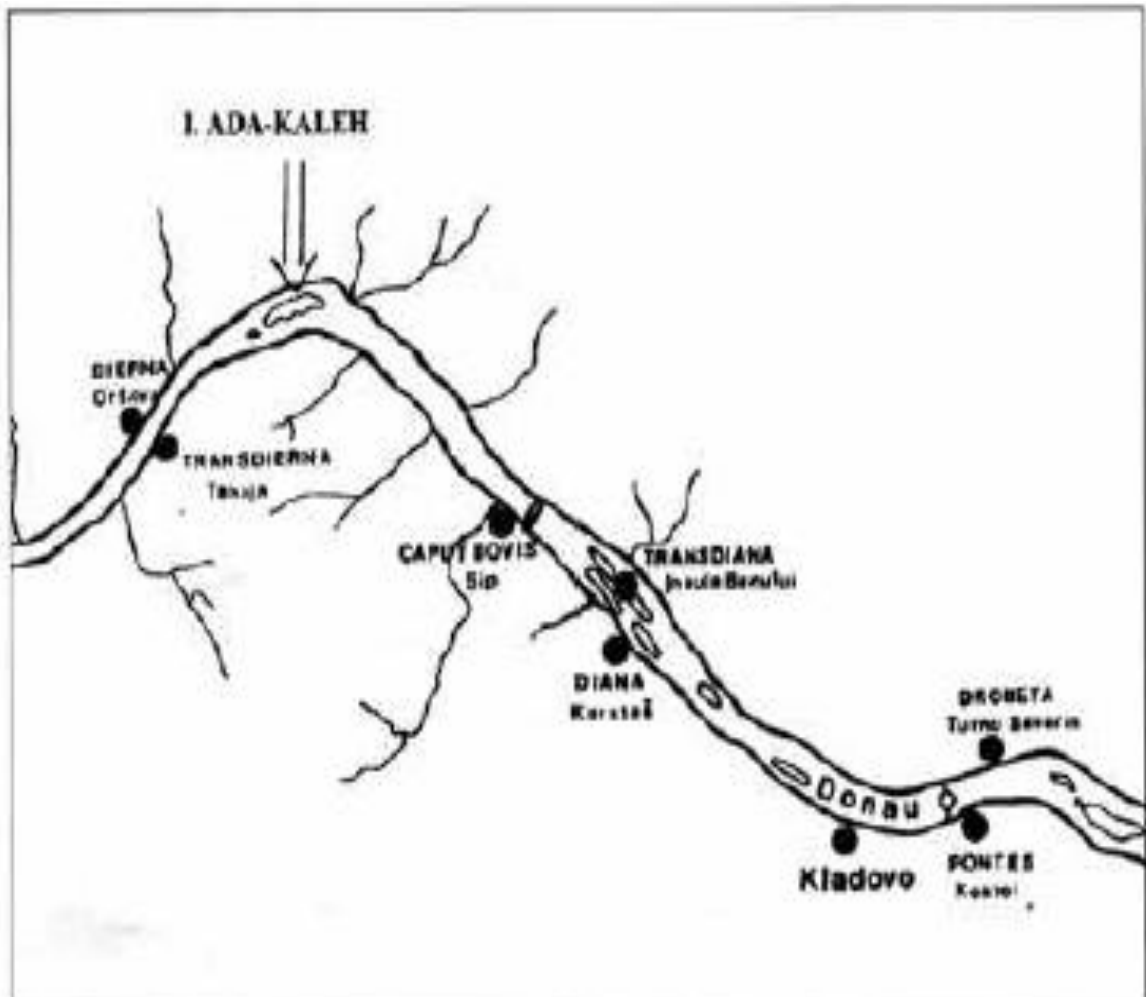
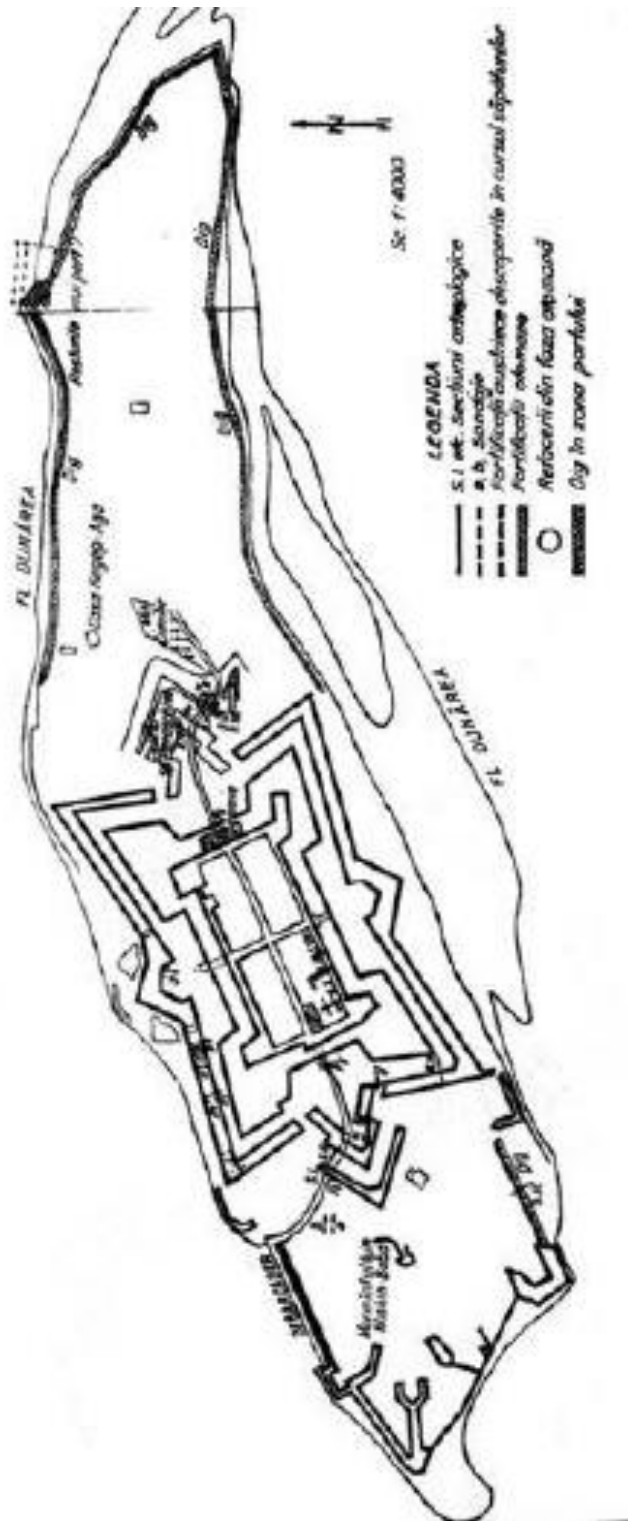

Fig. I Ada-Kalch island

EK 6

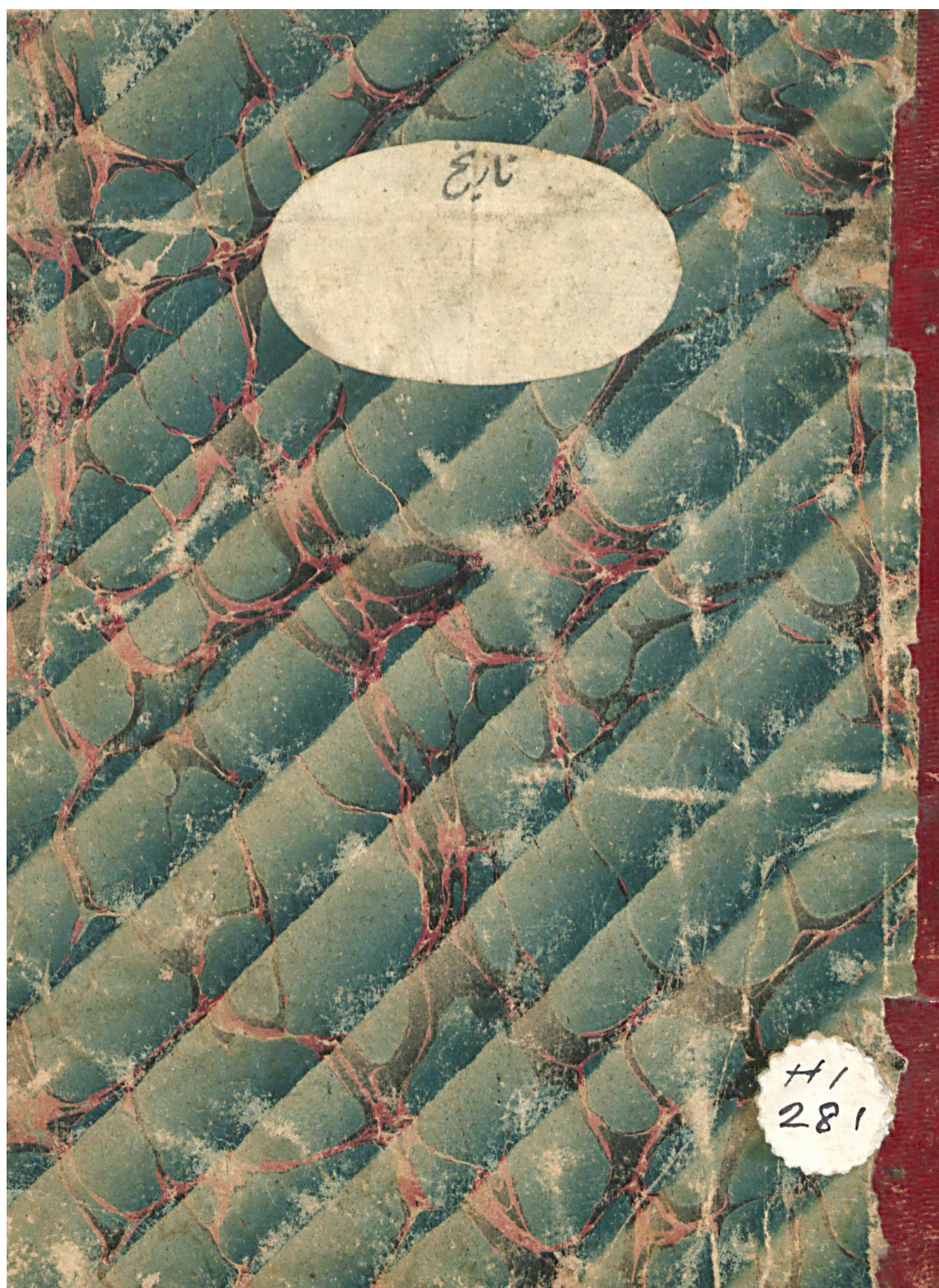

EK7

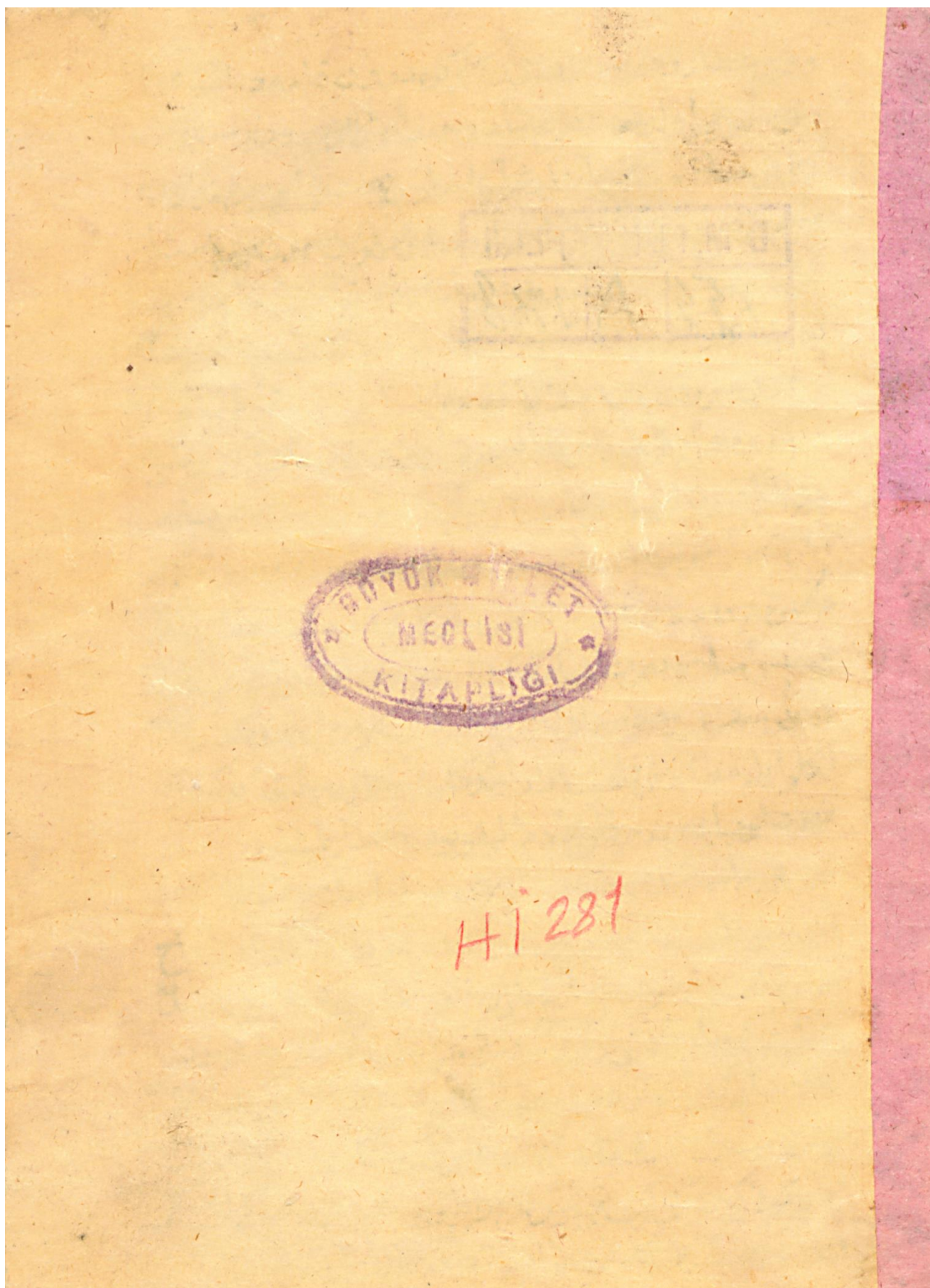
EK 8

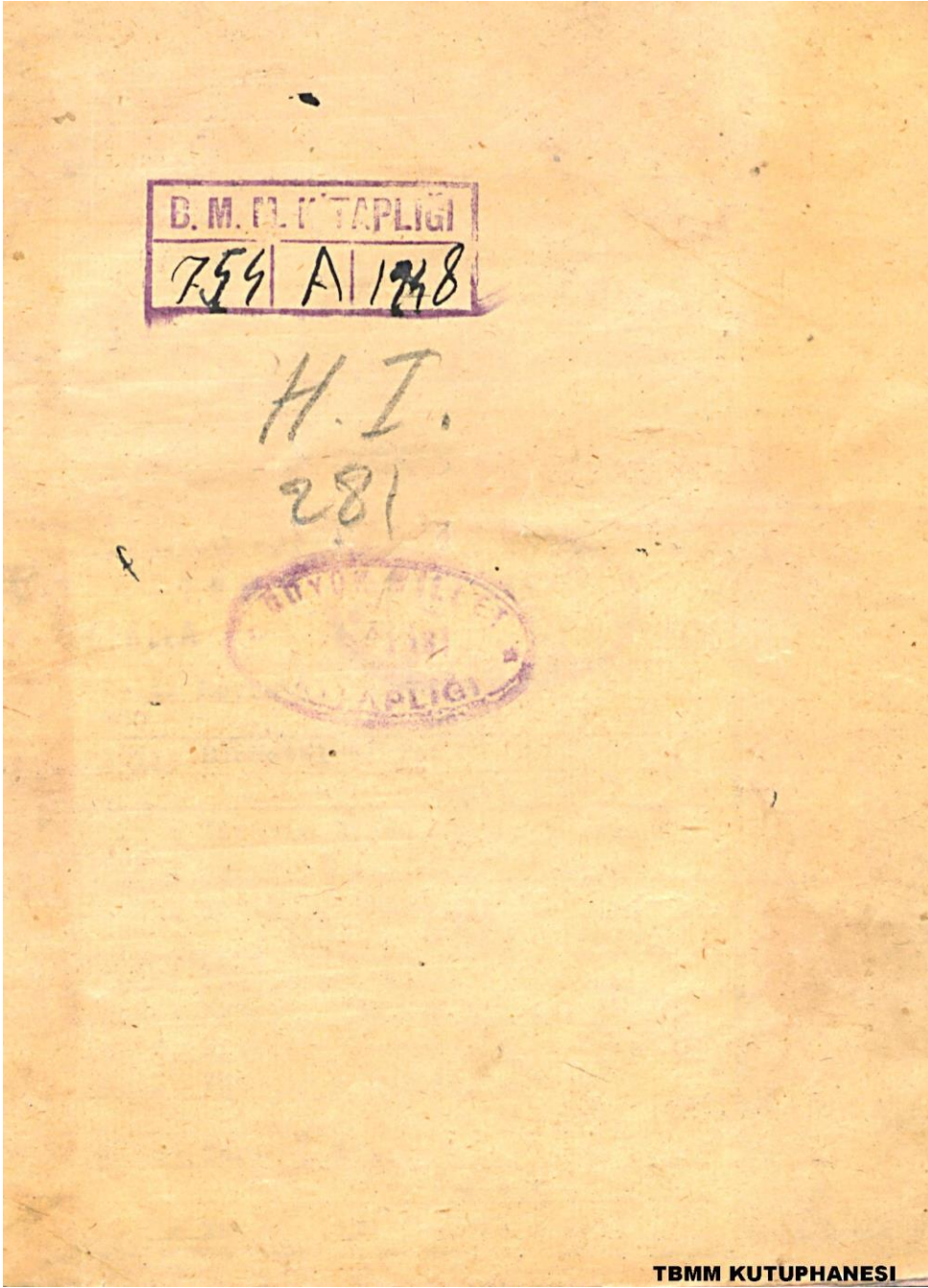

300
 100
 100

T. B. M. M. KÜTÜPHANESİ	
ESERLER	EL YAZMASI MF NO: 1003
Hİ-111 Revzatül Ebrar	
1300	Sayfa : 235-586
Hİ-118 Dürretül El Taç	
	Sayfa : 1-73
HH-139 İbrahim Ethem Bey'in Mücehedatı	
1922	Sayfa : 1-310
Hİ-281 Tarih	
	Sayfa : 1-8
Hİ-282 Vakiname-i Veysi "	: 1-22
Hİ-284 Kitab-ı Rümuz-u Künuz	1-110
HK- 8 Kitab-ı Tevarih-i AL-i Osman	
HK-187 Vüzeray-ı Devlet-i Osmaniye	
	Sayfa : 1-36
HK-188 Tarih-i Neşri	
	Sayfa : 1-32
HK-8 = Tarih: 1131	Sayfa : 1-110

[1a]

وزیر عطار و ضایره فرزند سان کار کرده درون قلعه ده امه محمد
 دخی سموعی ولد قده عظیم شاد و حندان اولوب وزیر مشارالیه
 کمال فرزند تون محمد باشا به غزاة اسلام بخشیش ایچی مرقد آخونه
 و سیم قرصع چنگل سال ایلدیلره و محل مرقد تون محمد باشا
 عسکر یله منصور و مظفر نیش جانکه دو غری توجه ایدوب
 کیدیک و در آیکین نیشه سکن ساعه مسافره ده ایشا رنده غور
 و بمکل معروفه بالقیه به وارد قلزده **امسا بوطرزه** مقدم ایورد
 دیندره محل مکرم دن بقیة السیوف اولان کفار خاکسارک بر قاج
 قطانا قورته لوب نیش قلعینه طوغری جان قور قوسیله قاجوب کید
 ایکن غور غور سوجا بالقیه سینده اوغری اوب ایچده محافظ اولان
 دشمردی و وزخ قورنه تخصی ایلد کار ی دی بندره نیچا اولد
 و جیش اسلام نصرت ایجا که کندیلرینه یانارانش کی ایچارنده کور
 کنیلر منزه و مقهور اولد قورنی خبر ویرد کارنه ایچده کفار جمده
 اکلرایله معاً نیش قلعینه قرار ایتد کار می جلدره بالقیه مذکور ی
 تهی بولوب ایچینه بر قاج آدم ایقوبوب ضبط ایلشارور **بعده**
 تون محمد باشا کند سیله معاً اولان جیش اسلام ضغلم انتقام
 ایلد نیش قلعینه طوغری و انده اولمشد یعون الله الملك الفتح
 نیش قلعسی قوشوسته قور قلزده انور اطا رینچون شیر نیچه سندن
 کلیص کوربار ایلش رویا ه مثال غزاة اسلامک تیغ قورنت
 خلاص اولان کفار و وزخ قرارک بر قاج قطانا سی نیش قلعه
 بولغی غزاة اسلامک دلراند و غیره جنک وجدال و حرب
 ایلد کورنی کور دیک کی تعجیر و قور بر ایلوب اشته بو عسکر اول
 دیوب و صف ایلد کارنه عیانت یزدانی بولر نیش قلعه اولان کفار

[1b]

درونکه بر مرتبه خوف و خشیت کلمه شد که بزرگ بیدار کرد آن اولوب
 عسکر اسلام ضرغام انتقام که بیجه کلد کالونی کورد کلری کبی همو مردان
 مؤمنینده و صدقه جیش مسلمان مقاومه قادر و ناب آورده با با
 یقینا تعقل بلا جان و جدال و برلستی مناسب کردن و کورد و اولوب
 جا بتکرار و دفعی و هفتاد ار عسکر کلوب پیشان کرم همان سگان قلعه اولوب
 کفایت و دفع قرآن کمال خوف خشیت کلمه **سنه بیک یوز الی ماه جمادی**
الآخره کرمی بیکینی چهارده و اهل اسلام فتحی نصیب اولوب غنایه مؤمنین
 قلعه کرمی و ضبط ایشدر بوفتوحات عظیمه خبر صحیح الا نزع
 قلعه غنایه رسان کلد یکنه اهل اسلام مسرور و حندان و وود
 محافظی اولوب و زین عطارد و ضمه کلکه آدم بحشیش انعام و احسان
 سرور و نشاد ما اظهارا ایچون رعنا لا اعدایچی قطوع طوبی ندخته
 اولفت در الحمد لله ثم الحمد لله الملك الوهاب حتى تعالی بیخ فوجات عظیم
 ایدوب حرم محله کفایت و دفع قرآن اید مقابل اولدایسه جمله سده
 مشهور و مقهور و مدد اولسار **رات** بوفتوحات عظیمه کرمی
 مسرت پیای رسید سمعی هایونیا دشاخی اولدوقه کمال مرتبه سرور و مورد
 تحبوز اولدوقری جلده جناب والایبی مالک ارای با دشاخی و جاب
 عینه علیت اسده ساهنشاخی در عطا یاجلیل الخایای نامنتاز
 احسان و عنایت بیور اولوب **سنه بیک یوز الی سنه سنه ماه جمادی**
الآخره اوله شیخی جهان کرمی دلی و محافظ و دیر معین کلد و اولوب
 حضرت لینه امیر خود شهر یاری صغیر اید خط هایون جلا دمقرون مورد
 موجب سرور و دختنه خلعت خاصه خاصه نجات محاس و قرصه شمشیر
 دشمی خراس مشا رالید و زین عطارد و ضمه حضرت لینه ازان و اولوب
 و سایر دوشای غزاه اسلامه شیخ یوز صدر در متجاوز و صحیح وضع

کفایت
 بعد
 ت

[2a]

سیم چنگار کردن بر باد اعطا و احسان و انوب دیوان و دینده خط
 هایون جالود مقرون بعد لتقیل والتلثیم قراوت اولنوب فرید غنا
 شهر یارین مخصوص و زبر و شش حضرت تریسه و غزاة مجاهدی اول
 قوللری حقله دعای خیر حاجت ناز ناجی آری غنی و فقیر کبیر و
 قصه بحشا سرور بلا شبه زبان اولمشد سکاره فلعولیک استماعی
 اولدوق و دینه اولون نفوس متلاطمن هر بر جوان مسرور و حنانه
 و دولت شهر یارینک دوامند دعا خوان اولمشد و **و کندیک یوز الی**
سنه سنه رجب المرحومک غم سیکونی وز بر اخص نظر کنجد ای عالی قدر
 بر مقدار عساکر ضراغام استقام ایله پاشا سرایانکده نظر طونه استری قوش
 آطه یارانشا اولنان کون برین کچوب فلوون مملکتک ضبط شیرای بیچ
 ادرسال اولدیلر مقده اولدوون مملکتی حمله اون ایکی قضایر اولغیان
 بیک یوزیکر میسکن سنه سنه کچوب ای ایله منعقد اولنان صلح و بش
 قاضی لون مملکتی افلاقون نجه قرالده و مشا ایدی اول بش قاضی لون تغییر
 اولنان مملکتوک اخذ اولنوب ایدی کفاردن خلاصا غمک تخمینا ایدی
 سکن بیکه جیش اسلام غضنفر انتقام ایله افلاق جانبکه توجه اولمشد
 قرال اووانام و آروشه و وی جانبکه اون سکن ساجت محلده
 غریت ایلیوب و زنی صوب کوی بریسیوز زنگ کچوب **سنه مذکورده**
رجبیکه دوردنجی کوی داخل اولوب قرال و آده نجه کفاری واروش
 فرقه قرال مسفور نینهی اوزده پیاده و سوار ای تخمینا ایکی بیک مقده
 محافظده اولغیان اهل اسلامک اوزدینه و آجاغی استماع ایلی
 غمک مؤمنینی واروشده طشره چقوب بابا سچشمه سنه غنی
 سوار ایسی اقریند سوار و پیاده در عفا سوار ایسنه پیاده و پیاده
 اهل ایلی ایله قوش چقوب دوردنجی غمک اسلام ضراغام انتقام

[2b]

کفار و ذنخ مفرک بو و جهل حرکت کورد که مسیحینا بالله و متوکلا
 علی الله **محمدی** جکوب صدای الله الله بر غزاة مؤمنین و مجاهدین
 دال آنس ای و لوب هر بریسی قغان ارسلان ما نندی خصمی صیون
 جنک وجداله و حرب قتاله شروع ایلدیلر محمد الله تعالی باد نصرت
 اهل اسلام طرفندن و زان و لوب جیش اسلام ضرعم انتقامک مردانه
 و د لیر اند حمله و هجوم طراقت کتوره میو جان قرار یفران تبدیل ایلدیلر
 آرد و هر د کلر نه غزاة مسلمان و مجاهدین منهنزم اولان کفارک
 آردینه دوشویب یاده سند دال قورتار میوب که میسی طعم شیر شمشیر
 و کمیسی گرفتار و اسیر و بندیلر و نخیرا و لشکر د لیران اهل اسلام
 پیاده اولان کفار حیم مفرک حرب وقتا ایلدی اشتغال اوزر ایلدیلر
 سوار بیسند بر مقدار چایک سوار یارد ل طرفند شریان بک مناس
 د و غری قاجوب قورتولشدر انج غزاة اسلام ضرعم انتقام آردیلر
 د و شویب یتشد کلر نی یلا اما ن قتل ایلدیلر چایک بیکر علمارک اخذ و بر
 جالیچی سیدلر معاً اخذ و قودانلری اولان بیلید عیندی نخی محل کرده
 طعم شیر شمشیر ایشلار د ریح الله تم محمد الله بوفتوحات عظیم ایلدیلر
 او وانک و آروشنه جیش اسلام داخل اولوب بیچند اهل اسلام
 اسارتی سند یکریمی عدد ایدی کفاره محبوس اسیر بولونوب لطف
 برله خلاص اولدیلر نه اردرون شکر بزدان ایلدیلر شاد و چندان ایشلار
 و اول محله عساکر اسلام هر بریسی سمعی مقدار نخی مال غانام الله مغتنه
 اولوب **محمدی** بریسی محمد محزون قالد مشدر **حق قول آوده** اوج
 قطعه شاهی توج طوب بیکر قطعه برو قید چاپنده قد اوند کی قریس
 و بریسی یاریم قید چاپنده اوند بر قریس هر بریسی مصنع و مکمل قودیلر
 ایلدیلر و تکر کاری و قود قارصافی اهل ایلد عظیم صیان و مستحکم انشا

[3a]

اولن حاضر مهیا ایک برطوب عساکر اسلام اتوم ویتسرا ولما مشد کل
 اوزده خوف خشیت آید کندر و بریشان احوال اولوب شد بغداد
 بر آغوب کشند **امکا** بو خبر مشرت پیام ایلر بو طرفه و در
 محافظی اولان دولتو **الحاج قهر پاشا پسر الله مایر بر دو مایه**
 حضرتلر شه کلک آد مه عظیم بحشیشلر عطا اولوب اهل اسلام
 استماع ایلر کلر نه عظیم شاد و حندان اولمشلر در باقی کتد اعلی
 ایلر جیوشن سلام ضریام انتقام کلکده **امکا** سنه مذکورده
 رجبهکلا و جیحی کونی جمعه اوتسی شوکللی پادشاه علم پناه ارسال ایلر کلر
 طا طار صبار رفتار بین الصلواتی با فلاح جانبدارن باشقو
 با سیری وستوکه و در قوشوسنده کورینوب سکار اولدقلر نه
 اول ساعت وزیر عطا رضه بر حضرتلر کناری سوار اولدقلری
 مضجع و منقش سیاده لوبتی تعظیم کندرب مکر کلر یا تار صبار
 ایلر ایکی لطا ایلیسی رخ و عورت ایلوب پیاده بر سوار اولوب بو
 طرفه کلر کلر نه زیاده اگر املر ایلوب آتارنده آتار چکوب و اینلر
 کور کلر الباس ایتلر بر هر بر لیسنه حددن زیاده انعاملر اکر اولر
 ایلوب کمال مرتبه نواختار و اسمالت لرا ایلشلر در و حوشوا جانبدار
 اردل حدود لورده بکر می ایلدن بوی نمسه کفر سیدر فالوف و مخلوط
 اولان رعایا تک بعضیسی بر بواظا عند کخارد و زنج معرک طرف
 اولدقلر وزیر صاحب لند سیرک مسموعی شرفلر اولغیر رعایای
 تشویف و تادیب ایلچو بهمقدارینک اوریلوب سیر ایلچو خصت
 و بر مشلر و **بعده** سنه مذکورده ماه رجبهکلا دور و بخی بازار
 کونی فلاح جانبدار قوال آدده اولان جیوشن مؤمنین و موحدین
 کتد حسین اعلا لکلوب خضر طونه اوزینه انشا اولنان کور پردن

امت محمدی

کیری

[3b]

کجوب وزیر مشارا لیه سر آیی قورنده قلعه قیوسی و ستون اولان کوشک کجوب
 انده سیر و قاشا ایلیوب چیشوش مسلمان بولور بولیدر ایلیکود و وزیر
 کفار خاکسار دن اولد قلمی آسار ای هر بریسی کلب معلم مثل بلنارده ساد
 ایلر نیکه بانجه یوردیدک و اخذ اولنان خلج پیکر علملرک سر نگون ایلیوب
 مردانه و در لیدر و نر نر نر نر او نوکلن کجوب و دی قلعه سینه داخل اولد
 بوفتوحات نصرت اخباری و انظر کفار بید تباری • عالمه آشا اعلان
 ایچون زغما لالوعدا و دی قلعه سندن بخ قطع طویلر اندا خشدون
 ایشید اهل اسلام مسرور و آه • و اعدای دی صیان مقهور و قهر
 و آل و خیران اولشارور **بعده ینه سنه مذکورده** د و لیلو وزیر
 ضمیر حضرت لری غر طوند • تیمور قیود میکل صغر و محله خرشونک
 القیا نکه قریب محله اولان اطه کیرده نهچا سار نیک جدد ایسا
 و انشا ایلیکی قلعه کردایک نهچا لوکا کوچوک نهچا سیمیه ایلسارور و قوم
 قلعه نکه و زنده وار مغر آید لکلری جلدن سرکارده اولان غزاه اسلامی
 همیشه باشا حضرت لری و توز محمد باشانی و سپاهی لریک باشی لری
 و درگاه عالی بکیر لری هر دن کیری غالرینی و سایر ستور خیل سپاه اولن لری
 جا غروب بر عالم دیوان ایلیوب قلعه غر قورمک او زنده وار استون مشاورد
 ایلیوب هر و جهل معقول مناسب کولدیکی و نصیم و ترکیم اولن دغی وجه
 اوزن رای صواب د یلری هر نر یوزده اولدی ایسه دعا اولنوب فاتحه
 قراءت اولن دغه دیوان دعا علو مجمل فرمود و ناجی غزاه اسلام عظم
 انتقام و خیکا کان تدبیر و تدار کلری کورد و پیاده و سوارچا اولن
 اسلام • اعدای دی بدلیام دوزخ مقام او زنده عانم **وزیر**
 عطار ضمیر حضرت لری نیک جلد قیوسی خلق زرخ پوش و سکور و و ش سیف
 بر میان اولد قلمی حاله هر بریسی ماند قغان ارسا لری نیت غرافصله

[4a]

دیوبند میں اوقاف تھے و اشرف سے اعدہ اسفند باد پاکرینہ سوار اولوب
 سبجاق و خیلارک کشادہ و طوغاری عز و قارا یلہ ریش سیدیں و اعدہ
 خرافاتی خرافاتی کیدہ رک و تیغ و دهن دیر مبینکہ باسکک کسکدیش
 پیلہ برگ و سکولر و سیاہ و شرفاد و ذبح قراری صومغا خاطر اولوب
 جیسن اسلام ضرر انشقام و دلرانہ و مکمل آری و زبانه مشرانہ برلہ
بیکه روز التي سنه سنه ماه رجب المرجبک و دیکه روز التي سنه سنه
 و دیر قلعه سنند و نت و اقبال ایلہ و دیر قلعه سنند طشتم جیقوق صوب
 مرآلینہ روبرآه اولوب و دیر قلعه سنه ساعت مسافده فورس مغرب
 فرینده او تاغ عالی طاق لری و دیر جوانب بعد لرینہ فکر چورده
 انجم مثال سایر عساکر اسلام وضع خیاام ایلشاز رکه مهما سفری
 ادوات جنگی و لوازمات داهک قصور کسورنی محل مذکور و تکمیل
 قیدنه اولوب و غیر طونه ایلہ اون بر قطعه شایقه طولی خاطر و امداد و
 جنگی آری دخی کره و نوزده زیاده و اون عدد اوستی اچق سفینه لر
 مهما جیسنده و مهما طوچانده و بوقاچ کیر بودوزان تغییر اولوب
 اوسته و بوشیده سفینه لر عسکر ایچون ذخایر وضع اولوب
 مهما و دیر قطعه طوبه ایلمر ایکی قطعه سی طق و وقت چاپنده
 بر قطعه جیسنده و وقت چاپنده بر قطعه سی طق و وقت چاپنده و دیر
 ها و دیر طوقی خیمه لری ایلہ اوستی اچق سفینه لر تکمیل اولوب طوبه لر
 یا نه درگاه عالی طوبی چور و آجی لرنه خلیل چور و آجی و موسی چور و آجی
 هر بویسک یا نه کفایت مقداری طوقی نغزانی تغییر اولوب و ها و
 طوبه لرینه کفایت مقداری خیمه لری تغییر اولوب و غیر طونه ایلہ بوقاری
 و غیر دیوانه اولستلرد و سنه مذکورده ماه رجب المرجبک و دیر
بشانه کوئی که اول کون روز قاسم ایدی

قلعه کرد ایه

[4b]

فرسده اولان او باغ عالیطا قلمک و جیمه حرکاه لورکه قلدیریب ایسوق اوقانده و
 ساعتی نیت غزاقصدا عداد یوبه صوب کفارد و نوح قران د و غریه و ملت
 و اقبال یلد راهی و لمشلردر فتوح محمد پاشا جرخه جم مقدم جیش ایلوب
 اکلردن بر اکی ساعت مقدم قالفی علم کشاده عسکر یه یا نکه لوبه صوب ^{مأموره}
 دنا و لمشدر و طشده ده بک جا بزنده و ضعیف خیام ایلوب قران و ایسه
 میش پاشا دخی طشده ده اولان عساکر اسلام ایلد دنا و لمشلردر ^{دخی}
 محافظی و لایه وزیر اسطوتد سیر حضرت بلر نیکه دولت و اقبال یلد ^{شماره} ^{طوبه}
 تعظیما و کریم انا خندا و لوبه د من قلعه و لاسکان قلعه هر بریسی کنگ
 کاندن ترکله یروپ ایچ و وزیر و شوم ضمیمه و عساکر اسلام بضررت ^{ما ترک}
 خیردگی اری خند مستل اوقات گزارا و لمشلردر **ابتدا** قونا قلمی نهر طونه یا
 نوسل قویده سی و لوبه نده احشام لمشلردر ارتسی کون بنحشینه کونی نهر
 نیمون یا ایسکده قرار دخی ارتسی جمعه کونی نده فرارده ده و لوبه قلمشلردر
دیر اصبه پاده کرده و قرار د بر قویچی باشی کلوب کتخدای ایسکده لری و لای
 حسین اغایه اکی طوغ و طبل علم کونر مشلر ایدی وزیر مشلر ایله نده ^{تیشو}
 اکلر نیا پیچی کلدر کونری اعلام ایلر کلر نهر حسین پاشا کندی لینه قائم مقام
 نصب ایلوب قویچی باشی اول محلدر و دینه عود ایتد بر یکندر مشلردر
و سنه مذکورده ماه جبیک ایلدجی کونی نهر تموق یا ایسکده قلمشور ^{بخت}
 و اقبال یلد طونری یا ایسکده برزا یا النقه سی دیکلر معروفه بالنقه یروپ ^{ایچنده}
 اولان کفارد و نوح قران که اهل اسلام کلر جبکندن غافل و نی خبر اکی
 دشمن دینی یا آقا قره بصوب کمیسر طوغ شیر شمشیرو کمیسر کفرار اسیر بند
 بتکوز بخیر ایلوب چودانی یلد تی نیت سیدلر اخدا و لوبه نجات بولمش کفر اولان
 کرکه غزاه مؤمنین و مجاهدک برزا بالنقه سی اخذ و ضبط ایلشلردر **سنه**
مذکورده ماه جبیک ایلدجی کونی نهر طونه یا ایسکده قلمشور ^{راهی}

[5a]

اولوب مقدم جیشا بر شد کلونزه مکرد شمع دیر باطل آیی عساکر اسلا
 که جکندن خبر المشار فتح است بوشا لدر خوارا عشار امشن لیچنده
 رعایا دن بر قراج ذقی قلش غزاة اسلا و خبرو بر مشا که شدی سکر
 بر ساعت مقدار و اول لیچنده اولان نمسه فرار اید بفر طونید ایلد سفینه
 کتد بوز آرد بجه سرعت ایلد تعقیب ایلد کیدر سکر بکش سکر و دیگر غزاة اسلا
 خبر آلدقه ایچا لوز ب قراج قید آن فرار اید کفار که آید و شوب
 نهر طونید یا لیسله قرو طاش د بد کلری محله کفاره بکش و تار امش کی اوز
 سوبلد دلین هجو ایلد بکر که صلا کی لری حرکتی قاد را اید کی کوه ها اولدو
 کمیسی طعه سمنبر و کمیسی سربهد تلو زنجیر اولوب عظیم مال عنایم المشار
 که قیاسن فزون حتی سفینه کفاره بر نوح طوبیت و قید جا بیکر کل
 قوز اخی ایلد نشا هج طوبی و ی محافظی و ز بر خاتم نظرم طوبی قوی کون
 عظیم بکشیشلر و هم جکندر و بر بهر بریسه مسرور و چند آن اولمشلر
ماه رجبیکه اون طقوز نی بازار کونی قوه طاشک وستی با بند کفاره
 و ونخ فرار کون مد بکند ایکی قطعه قلیونی مجهز جمله لوان ای ایلد
 و اوچ قات بری بر او ستون لونیار لهر بر ندره مان غلاری مکمل و بر ندر
 حاضر و ماده و عسکر ایلد ملو هر بر قلیونی بر قلعه مستحکم مناد داغ
 کی طوبی لردی **اما** عسکر اسلا مک بو و جمله هجو مک و اوستی
 اچو سفینه طرده اولاد ورت قطع باله عز طوبی اسی کورد کره لیچنده
 اول کفارد ونخ قرار نید او غراد قلرنی و غزاة مؤمنینه مقاومست بغلیوب
 اید میه جکلرینی مقرر تعقل ایتد کلونزه کیجه اولدقه قر اکلده قلیون زلفن الامر
 ب قراج یز اید لوب غرق آب ایلوب کویا عساکر اسلا کتور سئود یوب کتور بیلد کلر
 بر قهر ایدرم دیوا مید ایلوب ایچند بر هلاک دخی جیفر آما یوب کتور
 همان بر قور آن ایلد کوچک سفینه لرایلد فراد ایشلر در ایچن هر نر سچوب فرخ خورا

[5b]

طویلرینی و یلکین لرنی و آلات هماستی ایلقویوب کمتلورد علی کس غزاة
 اسلام قالفوب قوم قالیونلرک غرق آب اولدیغنی کور و کنه کوچک
 سوار اولوب و آریا بیجینه داخل اولدقلرنه بر قالیون بک باقما یوب صوبو
 صیفه محله راست کلوب طویلوصون یوقاروده بولما عیب کفارد و رخ
 قرار و لندش خاطر بولرقلرنه آن یوقاروده اولان طویلرک غمگ
 لادعیا و اظهار شاد مانی و اسلام هوبدا اولماق ایچی اطلما مکان
 طویلرک غمگ ایلیوب شنگلرایلد کلرنه اتان طویلرک لره د ولتوون
 عطارد ضمیر حضرتلری بی حد مز بخشن ایدوب هر بریستی مراد نل و امید
 زیاده مسرور و ممنون ایلشرد و قالیونک بریسی کربکه باقما مشایر
 طویلری و ایچنده اولان اشیا سر فی اجماع چیقرد یلرک لدر لکن
 طونانک عمیق محله راست کلد یکندن ایچ او استوکده اولن طویلری
 چیقرد یلر محل عمیقده اولان طویلرک چقما سی حد امکانه اولما
 امر حق برلشد یلر صقلر ظهور ایتد یکندن صوبیکر مک مکان اولما
 طویلرد و نلکه چقادی قلدی و ایچارنه بولمان مهات طویلرک و ایچ
 انما سی مکان اولان جلد سر چیقروبا وستی احو سفینه لر تحیل ایلیوب
 وضع ایلشرد و سایر چینه و طویلرک چقما ندم اولما یانی ایچنده
 غزاة اسلام مغتنم اولشرد و **بعن** غرق آب اولنا قالیونلری
 کمال مرتبه کشف ایدوب چقماستی تحیل ایلدی لری و لوجقما سی مکان
 مشاهد ایلد کلرنه د ولتو وزیران سطونک بر حضرتلر و کور قالیونک
 اخرا و بالنا دا اولسینی فرلان یلد کلرنه غزاة مجاهدین سمعاً طویلرک
 فرما نلرینه مثلاً ایکسینی وخی اخراق بالنا رالیوب دود کبودی سوزی
 عیوقه پیوسته و روان اولشرد کچه لکچر و لکن کفان عظیم
انما تیمور قورونده اولان اطه کور مجده انا و انشا اولمان قلعه

[6a]

مین و آهینی بر حصی خصی دو کرد و فیضی ده آقامشابه و قوی
 بولمان و اطرافند جریان آیدن بفرطون آنک سرعندک کوف بقا ما از قلعه
 کرد آب تسخیم اولنسه ستراد کفار بدتبار بکرمی سنه دن بوی صرف
 مقدود ایدوب بینا و انشا ایلدی کی اجلدن و ایچینه طشر مدون کوبری
 ایلدی بیچ فلحینه دخول اولدی بیچی بوکاده کوبری ایلدی دخول اولدی
 کوچک بیچ دیو تسخیم ایددی لایسی ایچدی اولنحصار مقلای آهنی
 بشیه تک محاصره اولغی سنی تار کوروب اوزرینه و آدلوقن خالی
 کون مکان اوللا امر خدای عظیم الشان برله عظیم بغور لر و قارلر
 بغوب شده سنا ظهور ایدوب محل فذ کورده برده و لوار آم آنک
 مکی و ایگاد عساکر اسلام عظیم دلکیر اولوب دولتا و اوصاف بود
 احوال بوو و محل مطلع اولد قلندن **الأمور مروهنة باوقاتها**
 هر امورک حصوا لبتده بروقت مروهنة ایدوب رؤسای عساکر
 اسلام برله مشاوره ایلدی بطله قلعه سنک فتحی وقت آخره قوی
 انشاء الله الرحمن عز و جل اولور اولها و حجسته اتارده کتور اطله
 قلعه سنی محاصره شدید ایلدی محصور ایلدی بقبضه تسخیره کتور دیو
 محل فذ کورده بروقت مهمت مقرونه دولت و اقبال ایلدی کوچ ایلدی
 کفار و زلیخ قواردن اوج قطعه دگیریا بوسنده ضدالماندی بقیسه
 بریسی و توتور کورک ایلد تسخیر او نور بریسی کوی سکر کورک ایلد تسخیر ایددی باشا
 دورده قطعه برده وقت چا بکده توج تو بلر و قیچکده طومر یا نکه ایشو
 قطعه توج طوب ایلد اخذ اولوب و سایر کفاردن اخذ اولنان جام
 سفینه لر بیخاشاغی وینه و غریجا رسال ایلدی بر **سنه بیک روز الیغ**
ماه شعبان شریفک غره سنک دولت و اقبال ایلدی عسکر اسلام ایلدی
 عود ایدوب بکلوب لای عظیم ایلد شاد و حندان و ویی قلعه سکر ایلدی

[6b]

لحم

سعادته و دینه کلامه غم شعاع • قدر مندا اولویدر قلوه هر کس که
تعی قلمش ایدر جانسرتی بنی کلمه • کلنجه نان جا بولدی ایشده فیض
حد کوسه تره سن کسکه لکوک بولغته • و دین قلوه نوک رتک روانی نده هم
نجما کما بتده نظیر بودر علمده • سز آن جیح ایدر سم جمله قرآنه بر آن
اما اول محل سکان قلعه و دین اوله علما و صلحا اعتنا و قراوغ
صغیره کبیر با جمهرم تعظیما و تکریم استقبالی جقوب مجتمع اولان
پیر و جوان نشون حسیان دخی قدر و سعادت مقر و ختک جمله سنکه
دل جانلرینه فیض محشا سرور و صفا اطلوغ ایلیوب کمال سرور لری
هر بو سنکه کوز لری یا شلرد و کولوبه ست ضراعت پیوستلری محل
دعاده صوب قبله منا جاته برداشته قلوبه و آم دولت مشایخه
لرینه و خوشوقت جمعا با نلری ناز دل و جان دعا فروان ایلدیم کلام
اشوبیکه یوزالی سنه سنه کفار و ذراخ مکا نل او توذالی قطعه
اهنیل طوب یان و قیده چا بندن بر بوج و قیده کلنجه کن و اوان اوج
قطعه شی نوج توپک من حیث المجموع جمله قون طغوز قطع طوبید
نشد اولوب و دین قلعه سنه کلوب طوبیحانه یر تسلیم و لغتدر محل
ثم الحمد لله الملك الوهاب بوفیحات عظیم ایلد صغفائی امت محموی جمله
شاد و حندان ایلدی دلت و زبیر عطار د ضییر **حاج محمد بابا**
بیسر الله تعالی یریدر ما یبنا حضرتلر الای عظیم ایلد جوانب رعبه
استقبالی جقوب مبارکه جمالک کور که مشتاق اولان فقر و غربا
قوللریه نگاه و رحمت اصفا نل لری ایلد اشیا ای بسعانه نگاه ایلد که
سلام و یره که سر ای معدلت نزالریه عرود ولت بر لری نزل و استماع
کرتی از قدیم ساکن اولد قاری و طلمن دخول ایلوشیاد حندان کور
قرارداده راحته و آرب شکر نزلدی و حلال صی ایلده اوقات کدر ایلد

TBMM KUTUPHANESI

[7a]

قصیده

بجود الله ابر شد تکرینک عونی و احسان
 خط الزن امین ایتسون و جویک اولوم
 خدا تقدیر ایلد عون مولی اولد جویا و
 قوتدیر سیر فی لحد حقلک لطیف صابندر
 اوستور ظفر توکم خیر خواه شری علم
 سبجی عالم اسمعی و فت حریف ایلد معابود
 فتوحانک بود مفتاحی یاز مشدنی قهر
 د یلدر کیم بود را اولخادم شرع سول
 مدبر عاقل و کامل تصنی اهل حق ریادل
 دعای و نیک یلر بوسر خلقی فی لحد
 اگر که مرحت تصویره قابل اولسه علمده
 نظام مک بولدی بوجردی حتی کعبه زعفر
 نکلر و صفا یدرم کابایا ایلر حد اولماز
 تصددا تمکه جوق قلدری صدره اصال الله
 نظام علم ایچو صدره ارسال ایدر سول
 عدالت حکومت ایلد اجرا ایدر پحتی
 یتر ای کلک او آره بوتشیهها و تحریرات
 الهی د ولتی شمعی سن باندیر صوبند
 کونن کوندن تک اولس طاق اقبال بولند
 نه یرده و آد ایلد عدل الزور خور حویز
 ایلد

کل ای کلک سخن بود آن بیان ایلد اولخدی

هو ایتدی و دین قلعهسته اهانته
 ربیع اولخک اولون تک یوم چغان
 سینه

خدا و بردی محافظه روز بر صاحب
 جهاد و ددی و آد اولسون که قوت علمده
 محافظه ایلد مولی و دین و لعنه آنی
 موفقدر انوک راینه جوتوفی ربانی
 خدا حق بیزه فوضدر انوک اولموشنا خونی
 حساب ایتد ایلد طقس ایلکی اشیا
 بیلنکر قلمش استخر اوج بورازی سزنجانی
 معین دین احمد و لنگه کتیرم کافی
 وجوه ایلد انوک اصفه و آرد کلکی ریحانی
 اگر اعلو اگر اد نایه مبدول اولموشناسانی
 مصبور اولور ایلدی ذات پاک اولسه امکانی
 هر اس و قهر تدبیری قجری جملده شمانی
 امیدم و در قصورم عقوبده وار ایسه
 کوز لردید لکلری بود نیانک جهانی
 و کلبی سلطنت جامی دوت هم جهانی
 قوریلور پادشاهک شوکتلر چونکه دیوانی
 دعا به باشلاکم بوقدر دعا نکلر حد و پایا
 ننکم چرخ کردور فلک ایلر سرد و آرا
 ایر شسور اوج اعلو یر او طاع بخت ایوانی
 قمود شمنلرک قهر انت الهی ایلد احسانی

نقص

خدا لطفکی بزان ایلدی ایتدی کی

کلر ایکی طرفدن فلک محصور مستقر آنی
 و دین قلعهسته لنگه سکر و ایتدی کی

مساجد

[7b]

کوزین عسکرین جمله آهن بوش اید و بیژر اسل
 کوزینجه کلر لیکه اوکا فرک باشا و ریبا
 ایکی جهانده آغ اولسون بوزکی اولمده میدا
 وارپا عدا بی دینه سدا اسکندر کی طوره
 جقوی سگان قلعه جله صنف جکدی ایدوب جمله
 حصو کم علمداری اولاج کوش حسن اغا
 هاندن منهنم اولدی جو بوزدی بوزنی کنار
 شهادت شریک نوش ایلدی بریجی و منکر
 سکتب غازیلر مسرودن کلدی بیباک
 خدا جعتیک قاری پریشان اهل طیفان
 فرار ایتدیرن کافر نیرتی قوش واروی
 ایشکالینده ارام ایتدیرن باشاعان
 دو ناما کندر بخر طونه ده ایقار و ددی
 جمادی الاخر کی وحشی کوی واردیلر جمله
 تردا تیموق بیله جمله ایتدیلر الحوق
 حصو اوون عدد شاه طوبیل طوقی قوی
 نه خر نوج قالدی سلم بوزلی جمله آتدیلر
 غزال ایتدیلر فی الحال سوزن کجده قولدی
 خدا نصر تارا حسان ایتدیلر اهل اسلام
 شود کلر چند کفار قروب خاکه بوقد ایلر
 خدا شویلر شاشدی خوش خستیه بردی
 کوزیلر و ایلر اول بونجی جوق بوزو
 نوزکوک قلیجک و قوسوز سن بار کیر لری جمله

اها ایلر بوی کافر صیدی عدا ایلر بیمانی
 هاندنم کجده اسن ایتدی اسل و کرم کلن
 کیم اولمش اولوزن تک جان ایلر باشیلر
 غزال ایلدی اولدورده صانکم ستم نانی
 هجو ایتدیلر اعدایه جکوب بیغ عربانی
 سکو و سیفل قروی عتد طوتدی میدانی
 خدا منصور مظفر ایلدی چند مسلمان
 مقدر ایلر اتمشدر از ل تقدر سبجانی
 سر غلطان ایلر جمله کلن ایلر احسان
 قیوب نهمسه فرار ایتدی کوی بیغ عربانی
 ران بوجده بولک عسکری اولمش سبجانی
 دلیر و سام هیبت و برون کفار اما
 قرادین چند اسلام کتدی بیله بیله شادانی
 مقابل اولدیلر شنبه کونی اعدایه بریجی
 سکو و سیفل ایلر هر بریسی هر ک برعانی
 اتوب کفاری قرویلر عدولر بولک خسرانی
 حصیر کی زمینده و ایلر فتنه جو بیانی
 پیاده و سوار بسی قردی قرویدی سمان
 قتی شی قلیل قورتلدی کافر بولدی امان
 قمار و آج کفار طوتدیلر هر ایلر
 فوزنده آتشی سوزن بر آتدی بشیم نانی
 ولکن اولما مشدد بویله احوال بریشانی
 طویوملق بوقدی مسرور ایتد کافر مسلمان

[8a]

بر قری آتی قطعه طوبی آخره نهی طوبی آیه
و ادب درگاه عالی طوبی قولی کتور د بیلر
اسیرند زنجیر اولدی بعضی حیوان اعدا تک
و دینه عسکر اسلام فتوحاً بر لکل کرم
فتوح پاشا نیش قلعینه ارسال ایدوب
بیاده و سوار ی عسکری ایلد روان اولد
و دینا ون ایکی ساعت مسافره خیرش
جمادی الاخره اون شنبه کونی حمله
فتوح نهمسه آره طوعه شمشیر اولوب
اون التخی کونی جوعور و سوجا ایلر شیلر
فتوحیا ایچینه کردی ضبط ایلد بالنگه
چو پاشا شغری اوش نیشته عمر ایلوب
کمالی خوف خستیتا بتار کندر کافری الله
جمادی الاخره کونی ایکنی چهارشنبه
خدا نیش قلعینک فتحی احسا ایدوب
فرح بخشا خبر ککلدی چو کم آصف در
زما کله نچرد و دلو فتوحا و بر دخت
و دینکد ولتله عمر راه ایتدی سعاده
دجب آبنوک اون ایکنی کونی جهکد و دینک
قوسی خلقی جمله ندخ بوش ایلر سلوک
سوار ی و بیاده عسکر فی ادری باینه
کونج ایتدی روز قاسمه جهان کونی اند
وار نچر برز بالنگه سینه اخلد ایتدیلر

بش او قرحا پنه او ملشن بولور کجه مینر
و دین قلعینه طوبی آیه وضع ایتدیلر
قولدی طوعه شمشیر اولوب قالدردی طوبی
اگر عالی اگر انا قوسی شاد و حندان
جمادی الاخره اون شنبه کونی شیلر غانی
فتوح پاشا تک ایلر لکنه مثالی یوقور اوقانی
ایور اطر نچره دینبده عدو اولوب
مقابل اولدیلر ادره قری فی حمله
ایر شیکه جیش اسلا خلدنک عنو احسان
بالنگه ی بر اغو کتشن و رولور قوش
مخافظ قودی انه بر ایکی سیراق مسلان
مقابل قوندل نیش قلعینه قور قردی شمان
جی قردی و بره بایر فکر ایتدی امان
کونی نیش قلعینی مفتاحی حق قلده انداز
مسخر ایلدی تدج ایلد ا طرف بلدانی
ایتلسو طوبی شادی دیو چار اولدی
قبر و کفاری ادری انتقامی اعتمانی
مفوضدر ا نوله داینه جنو احکام سلطان
سوار اولشیدی ا سیرته ادری عهد
قودا نوجده قور دی و تاغ طا ا یوانی
کوزلرد و دیلر بود زما تک صاحب قرانی
دجب آبنوک او دود دینی کونی حمله
سکر دغان یلر کردی ایچینه قلدی جولانی

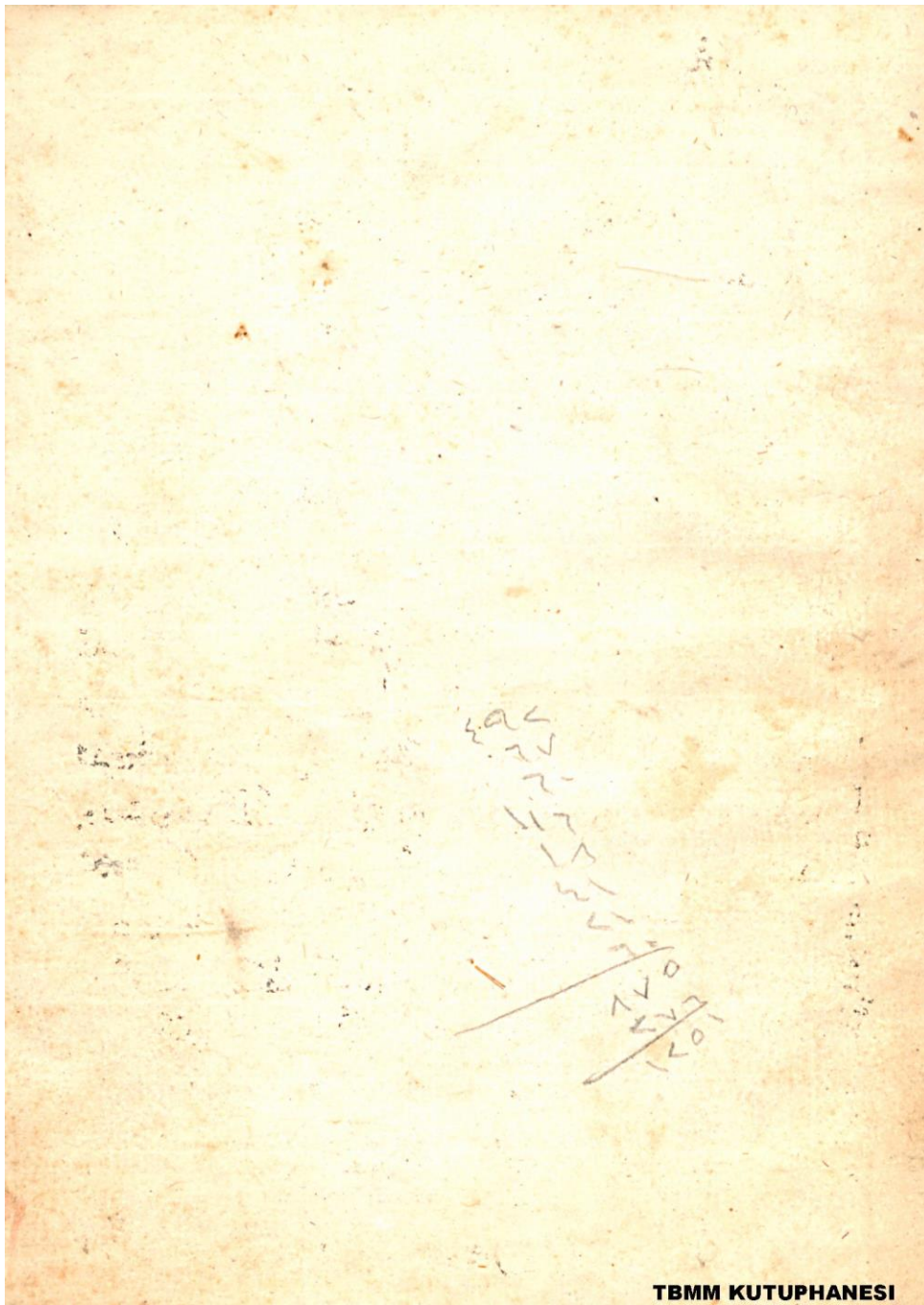
فوقانی

TBMM KUTUPHANESI

[8b]

ند کلو نسه بول بر ایچده جمله فردیلر
رجب ایونک او طغوزی دق شنبه کونو آب
 ایکی قطره سفینه قالیونکی طوبیگر برله
 وکن غرق آب یلدی کافر طوبیگره
 عدود فخر یعنی اخوان بالنار یلدیریم
 غزلبصر فایددی قایل اولسه جمله اولی
 اگر چه مده صیدکنک ایکنه فتحی اولور کرباب
کلو بکرمی دق شنبه کوفه غوغ شجاع
 یعنی قلندر ایچی جانسوز تن بیجان کی قلعه
 خدا کوسار ورس کسکه لکوک بقلوه بیزه
 شجاعته مهتابه نظیر یوقدر عالمده
 قامت فتحی ایلسن وخنسور بلغرادی
 قرال نهجه نکه تختکی ملکیتی قوم جمله
 ودرین قلعه سفینه قصد ایشیردی شنبه
 بودستور جلیل کسانک الحی همتی برله
 وجودی پاک بیزه شه سز بیل محض
 بوجیش بصرتها فزانکه فتوحا سال تاریخ
 یتر تکلیف آرام یلدکه ای حامه لاغری
 شفای صدد لوق نسخه ترکیب نیت
حضره اللعن قریب ماملردن زیاده اضعف مضاعف فتوحاتلر وضرلر احسان
 هر بار کفارد و زنج قراری شمسار و مغروردهن مر خاکسار ایلیو عساکر اسلام ضرس غلام انتقاد
 حینت کاکانو وایر ماکانوا و توجیهوا منصور نظر ایکنه کفارد و زنج مفرک مملکتی
 اولاد و ملاکتی غزاه مسالینه غنیمت اولتی ویتسر و مقدر ایلیه ایس **بعده** عساکر اسلاره

ایچنلر بلکی برکافر دخی قونار مدی جان
 فتح اسلاره لایلر یعون لطف رحمان
 الوی ضبط اتمکچی ایتدیلسی فروانی
 جیقده یچنلر اسلام لایلر ایچده اولی
 ایکی قالیونکی عیوق جفک دود سوزانی
 مرادی فتح و تسخیر ایبلکدک فرستان
 وکن اولدی مانع شدت بر در مستانی
 قدومند اولور دقله کیم کیم نوبانی
 فکریم نازه جان بولدی بر شکر و ضرر
 ودرین قلعه سک روحی روانی تده جماعت
 سز اتر جیح ایدیم جمله قرانده بر آتی
 قور کفار یسرتا یا ایدر حنکه فروانی
 الوی ضبط ایدیسرد زامی اولی عثمانی
 کیددی شراعدا بی وزیر کوشم شاع
 بوسر حده ایشیدی تکرینک عونی لحتسا
 اولوا الا بصاره معاوود کیر زجر تیبای
 بولوب بومصری صیدک ار ابوب قلوبانی
 که عاجر درانی مدح اتمده دهر کوشم
 محیط محبتکم وصفندک بوقحد و امکا
 ۹۷ ۹۶ ۹۵ ۹۴ ۹۳ ۹۲ ۹۱ ۹۰ ۸۹ ۸۸ ۸۷ ۸۶ ۸۵ ۸۴ ۸۳ ۸۲ ۸۱ ۸۰ ۷۹ ۷۸ ۷۷ ۷۶ ۷۵ ۷۴ ۷۳ ۷۲ ۷۱ ۷۰ ۶۹ ۶۸ ۶۷ ۶۶ ۶۵ ۶۴ ۶۳ ۶۲ ۶۱ ۶۰ ۵۹ ۵۸ ۵۷ ۵۶ ۵۵ ۵۴ ۵۳ ۵۲ ۵۱ ۵۰ ۴۹ ۴۸ ۴۷ ۴۶ ۴۵ ۴۴ ۴۳ ۴۲ ۴۱ ۴۰ ۳۹ ۳۸ ۳۷ ۳۶ ۳۵ ۳۴ ۳۳ ۳۲ ۳۱ ۳۰ ۲۹ ۲۸ ۲۷ ۲۶ ۲۵ ۲۴ ۲۳ ۲۲ ۲۱ ۲۰ ۱۹ ۱۸ ۱۷ ۱۶ ۱۵ ۱۴ ۱۳ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Nuray Kaleli

Doğum Yeri ve Tarihi :1986 Çorum

Eğitim Durumu : Lisans

Lisans Öğrenimi : Erciyes üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tarih ABD, Yeniçağ Tarihi

Bilim Dalı (okuyor)

Yabancı Dili : İngilizce

İletişim : 05067478440

E-Posta Adresi : nrytrykgl@hotmail.com